



T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DE
SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASI REJİMİ VE DEMOKRASİ
İLKESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hazırlayan
Ebru ŞİMŞEK

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Yard. Doç. Dr. Bekir Berat ÖZİPEK

TOKAT – 2007

Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Türkiye’de
Siyasi Partilerin Kapatılması Rejimi ve Demokrasi
İlkesi Açısından Değerlendirilmesi

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 28 / 11 / 2005

Jüri Üyeleri (Ünvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Başkan :Doç. Dr. Fatih YÜKSEL

.....

Üye :Yrd. Doç. Dr. Bekir Berat ÖZİPEK

.....

Üye :Yrd. Doç. Dr. Aydın BAŞARIR

.....

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 15/06/2007 tarih ve 18/08 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

Mühür

İmza

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans öğrenimim boyunca siyaset bilimi adına hayatıma ve bakış açıma kattıklarından dolayı ayrıca; tez çalışmam boyunca göstermiş olduğu ilgi ve yardımlarından dolayı, değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Bekir Berat ÖZİPEK' e teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez çalışmam sürecinde benden manevi desteğini esirgemeyen ve bitirmem için elinden gelen tüm fedakarlığı yapan sevgili aileme, müstakbel eşime ve babama en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca tezimi bitirmem konusunda olumlu motiveleri ve güler yüzüyle her zaman beni odasında misafir eden yüksek lisans arkadaşım Arş. Görevlisi Ahmet GÜVEN'e, yardımlarından dolayı Arş. Görevlisi Abdullah BARIŞ'a, tüm olumlu motiveleri ve yardımları için sevgili meslektaşım ve arkadaşım Av. Mevlüde GÖKDEMİR'e teşekkür ediyorum.

ÖZET

Bu çalışmada; demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları olarak tanımlanan ve demokratik rejimin işleyişi bakımından büyük önem taşıyan siyasal partilerin kapatılması hususu incelenmeye çalışılmıştır. Öncelikle, demokrasi ilkesi ile siyasal partiler arasındaki ilişkiye değinilerek, demokratik rejimlerde siyasal partilerin yeri ve önemi ele alınmış ve dünyada siyasal partilerin tarihsel gelişimi kısaca incelenmiştir.

Daha sonra ise; Türkiye’de siyasal partilerin geçmişten bugüne tarihsel gelişim süreci, hukuksal açıdan ele alınarak; düzenlemelerin gelişiminin ve değişiminin, demokrasi açısından yeterli olup olmadığı hususunu değerlendirme imkanı sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca siyasal partilerin kapatılması hususu; Türkiye’de ki mevcut düzenlemeler bakımından da ayrıntılı olarak incelenmiştir ki; Türk siyasal yaşamında birçok kez siyasal partilerin kapatılma yaptırımı ile karşılaşıldığı düşünüldüğünde bu önemli bir konudur. Yapılan inceleme sonucunda, mevcut düzenlemelerin ve müeyyidelerin demokrasi ilkesi ile bağdaşık bağdaşmadığını değerlendirme imkanına kavuşulmuştur.

Türkiye’de siyasal partilerin kapatılmasına karar vermeye yetkili organ olan Anayasa Mahkemesi’nin bu konuya ilişkin yaklaşımı ve tutumu örnek kararlarla ele alınmış ve Refah Partisi’ni kapatma kararı tüm ayrıntılarıyla incelenerek, Anayasa Mahkemesi’nin yaklaşımı somutlaştırmaya çalışılmıştır.

Siyasal partilerin kapatılması hususunun uluslararası hukuk açısından değerlendirilmesi amacıyla, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin, Türkiye’de kapatılan partilere ilişkin kararlarından örneklere yer verilerek karşılaştırma imkanı sağlanmaya çalışılmış ve tüm bu

Çalışma boyunca demokrasi açısından büyük önem taşıyan partilerin kapatılması sorununa çözüm ve mevcut düzenlemelere ilişkin değişiklik nerileri getirilmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Partiler, Demokrasi İlkesi, Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Kapatma Kararı.

ABSTRACT

In this study is being aimed to study political parties which have been banned. Democratic political parties are described as the most important part of democratic political system and indispensable elements of democratic political life. At first, the relations of between democracy principle and political parties have been touch on in conceptual context. Than, impoartance and position of political parties have been take up in democratic rejime. The historical devolepment of political parties in the world have been investigated briefly.

Political parties of Turkey being investigated in historical procesess lawful dimension. In this study has aimed to discuss legalization arrangement which maked up historical process sufficiency for democratic life.

The ban of judgements about political parties are too important subject for Turkey's political life because, many political parties have been banned in recent years in Turkey several times.

The Constitutional Court have power to close political parties in Turkey . And this study the manner of Constitutional Court will be take up with ban of judgements examples. In this context Refah Party's judgement, which was closed in 1998, will be investigated.

While being studied law of Nations, we will have to studied European Court of Human Rights judgements and approach about political parties which was banned. At last this study will be completed with solution to suggestion of the problems of political parties in Turkey's political life.

Key Words: Political Parties, Democracy Principle, Constitutional Court, European Court of Human Rights, Ban of Judgement.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
1. GİRİŞ.....	1
2. LİTERATÜR TARAMASI.....	3
3. SİYASİ PARTİLER VE DEMOKRASİ.....	9
3.1. GENEL OLARAK SİYASİ PARTİLER İŞLEVLERİ VE ÖNEMİ.....	9
3.2. DEMOKRASİ, ÇOĞULCU DEMOKRASİ KAVRAMI VE SİYASAL PARTİLER	11
3.3. SİYASİ PARTİLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ	15
4. TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLER	18
4.1. TÜRKİYE’DEKİ SİYASİ PARTİ KAVRAMININ GEÇMİŞTEN BUGÜNE KADAR HUKUKİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	18
4.1.1. Siyasi Partilere İlişkin Kanun-i Esasi’de ve 1909 yılında yapılan düzenlemeler.....	20
4.1.2. Milli Mücadele Dönemi ve Kurtuluş Savaşı’ndan 1961 Anayasası’na Kadar Geçen Sürecin Siyasi Partiler Bakımından Değerlendirilmesi.....	18
4.1.3. Siyasi Partilerin 1961 Anayasası Bakımından Değerlendirilmesi.....	23
4.1.4.Siyasi Partilerin 1982 Anayasası Bakımından Değerlendirilmesi.....	26

5. SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASI.....	33
5.1. SİYASİ PARTİ ÖZGÜRLÜĞÜ'NÜN HUKUK DEVLETİ VE DEMOKRASİ İLKELERİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	33
5.2. MİLİTAN DEMOKRASİ ANLAYIŞI VE TÜRKİYE'DE SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASI HUSUSU.....	36
5.3. SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASINA İLİŞKİN YÜRÜRLÜKTEKİ MEVCUT DÜZENLEMELER.....	39
5.4. 1982 ANAYASASI'NA GÖRE SİYASİ PARTİ YASAKLARI.....	41
5.4.1.Dine Dayalı Partiler.....	41
5.4.2. Milli Devlet İlkesini İhlal Eden Partiler.....	42
5.4.3. Sosyalist ve Komünist Partiler.....	43
5.5. SİYASİ PARTİ YASAKLARININ İHLAL EDİLMESİ.....	43
5.5.1. Tüzük ve Program Yolu İle İhlal.....	44
5.5.2. Eylem Yoluyla İhlal.....	44
5.6. 2001 YILINDA YAPILAN ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİ İLE GETİRİLEN YENİLİKLER.....	45
5.6.1.Odaklaşma Olgusunun Kriterleri.....	45
5.6.1.1.Yoğunluk.....	48
5.6.1.2. Kararlılık.....	48
5.6.1.3. Benimsenme.....	48
5.6.2. Kapatma Dışında Yeni Yaptırımların Getirilmesi.....	49
5.6.3. Kapatma Kararlarında Nitelikli Çoğunluk Koşulunun Getirilmesi.....	50

5.6.4. Anayasa'nın Geçici 15. Maddesindeki Değişikliğin Siyasi Parti Özgürlüğü Üzerindeki Etkisi.....	50
5.7. SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASI USULÜ ,ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR VE KAPATMA KARARININ HUKUKİ SONUÇLARI	51
5.8. SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASI HUSUSUNUN AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	56
5.9. TÜRKİYE'DE KAPATILAN SİYASAL PARTİLERİN AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NE BAŞVURULARINA KARŞI MAHKEMENİN TUTUMU VE KARARLARDAN ÖRNEKLER.....	61
5.9.1. Türkiye Birleşik Komünist Partisi Davası.....	62
5.9.2. Özgürlük ve Demokrasi Partisi Davası.....	65
5.10. SİYASİ PARTİLER KANUNUNDAKİ MEVCUT DÜZENLEMELER VE ÖNERİLEN DEĞİŞİKLİKLER.....	68
6. SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASI KONUSUNA ANAYASA MAHKEMESİ'NİN YAKLAŞIMI VE ANAYASA MAHKEMESİNİN REFAH PARTİSİ KAPATMA KARARININ ÖRNEK OLARAK İNCELENMESİ.....	75
6.1. SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASI KONUSUNA ANAYASA MAHKEMESİ'NİN YAKLAŞIMI.....	75
6.2. SİYASAL ALANIN SINIRI OLARAK PARTİ KAPATMA DAVALARINDA BAŞLANGIÇ İLKELERİ.....	78
6.3. REFAH PARTİSİ KAPATMA KARARININ ÖRNEK OLARAK İNCELENMESİ.....	85
6.3.1. Refah Partisinin Kuruluşu ve Gelişmesi.....	85
6.3.2. Refah Partisinin Kapatılması.....	88
6.3.2.1. Refah Partisinin Kapatılma Gerekçeleri ve Savcının	

İddianamesi.....	88
6.3.2.2. Refah Partisinin Kapatılma Gerekçeleri'ne Karşı Savunmaları.....	92
6.3.2.3. Refah Partisi Kapatılma Davasının Ön Sorunlar ve Esas Bakımından İncelenmesi.....	94
6.3.2.4. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Anayasa Mahkemesi'nin Refah Partisi'ni Kapatma Davasını Değerlendirilmesi.....	98
7. MATERYAL VE YÖNTEM.....	104
8. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	106
9. KAYNAKLAR.....	111
10. EKLER.....	116
10.1.EK-1. 2820 SAYILI SİYASİ PARTİLER KANUNA GÖRE KURULAN SİYASİ PARTİLER.....	116
11. ÖZGEÇMİŞ.....	119

1. GİRİŞ

“Halkın desteğini sağlamak suretiyle, devlet mekanizmasının kontrolünü ele geçirmeye ve sürdürmeye çalışan sürekli ve istikrarlı örgütler”(Özbudun,1977:4), şeklinde tanımlanan siyasal partiler, demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları olarak kabul edilmiştir. Demokrasinin sağlıklı ve istikrarlı ilerleyebilmesi için varlığı yadsınamayacak derecede önem arz eden, farklı düşüncelerin siyasal temsilcileri niteliğindedir. Ancak, demokratik siyasi hayatın önemli ve vazgeçilmez aktörü sayılan siyasi partilerin de yozlaşma içinde bulunabilmeleri söz konusudur. George Vedel 'in “demokrasi gerçi siyasal partiler olmaksızın yaşayamaz; fakat siyasal partiler yüzünden ölebilir de” tespiti, demokrasi ve siyasal partiler arasındaki ilişkiyi vurgulaması açısından önemli bir örnek niteliği taşımaktadır.

Yaygın ve basit tanımı ile “halk yönetimi” demek olan demokraside siyasal iktidarın halk iradesine dayanması ve siyasal kararların halkın isteklerine uygun olması gerekir. Bir ülkede demokrasinin varlığından söz edilecek ise ve demokrasi başarılı olacaksa siyasal partiler, vatandaşlar ile devlet arasındaki en önemli aracı kuruluşlar olarak kabul edilmelidir. İstikrarlı bir demokrasi için toplumsal desteği sürekli olan güçlü partilerin varlığı vazgeçilmez bir şarttır. Fakat asıl önemli olan ve sorun teşkil eden, demokrasinin yaşaması için önemi bu kadar büyük olan siyasal partilerin, zaman zaman kendini demokrasiyi ortadan kaldırmanın bir yolu olarak da görmesidir. Bu nedenle de çeşitli hukuki düzenlemelere, sınırlamalara gidilmiş ve liberal demokrasi anlayışı karşısında militan demokrasi anlayışı geliştirilmiştir.

Türkiye’de de siyasal partilere ve siyasal parti özgürlüklerine ilişkin sınırlamalar getirilerek, gerek 1961 Anayasası’nda, gerek 1982 Anayasası’nda siyasal partilere ilişkin düzenlemelere yer verilmiş ve özel kanunlarda da bu konuya ilişkin çeşitli hukuksal düzenlemeler yapılmıştır.

Çalışmada öncelikle, siyasal parti ve demokrasi kavramsal bir çerçevede ele alınmıştır. Siyasal partilerin tarihsel ve hukuksal gelişimi incelendikten sonra, Türkiye’de ki siyasal parti ve yasakları ile ilgili tarihsel ve hukuksal gelişmeye değinilmiş, özellikle 1961 ve 1982 Anayasası dönemleri karşılaştırmalı olarak ele alınmış, siyasal partilerle ilgili gelişim ve değişim incelenerek, geçmişten günümüze kadar varılan nokta ve kat edilen aşama ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anayasa Mahkemesi’nin parti kapatma davalarındaki yaklaşımı ve tutumu ele alınmış, konuyu somutlaştırmak ve örneklemek maksadı ile Anayasa Mahkemesi’nin Refah Partisini kapatma süreci, iddianame, savunmalar çerçevesinde ayrıntılı olarak ele alınmış ve Anayasa Mahkemesi’nin gerekçeli kararına ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Bunun yanı sıra konumuzun uluslararası boyutta da değerlendirilebilmesi amacı ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ele alınmış ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin konu ile ilgili tutumu, Türkiye’den yapılan parti kapatma davaları başvuruları çerçevesinde incelenmiştir.

Bu tez sonucunda, Türkiye’deki mevcut hukuki düzenlemeler ve uygulamalar bakımından kapatma kararlarında, demokrasi adına problemler yaşandığı sonucuna varılmış, uluslararası kanunlarla paralellik taşıması için değişiklikler yapılması, uygulamalarda demokratik yaklaşımlara gidilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Akyazıcı (2001), “Siyasal Partilerin Kapatılması” konulu tezinde, öncelikle siyasi partiler kavramını ve tarihsel gelişimini ele almış, daha sonra ise Türkiye’de siyasi partilerin tarihsel gelişimini, hukuksallaşmasını ve siyasi partilerin kapatılmasını 1961 Anayasası ve 1982 Anayasası dönemi olarak iki döneme ayırarak incelemiştir. 1961 Anayasası dönemi için Türkiye kapatılan partilerden İşçi Partisi ve Milli Nizam Partisi örneklerine yer verirken, 1982 Anayasası dönemi için de kapatılan partilerden Refah Partisi ve Demokrasi Partisi örneklerine yer vermiş, bu tez sonunda da siyasi partilerle ilgili temel sorunun demokrasinin tam anlamıyla tüm kurumlarıyla benimsenmesi ve işletilmesiyle çözülebileceği sonucuna ulaşmıştır.

Teziç (1998), “Anayasa Hukuku” eserinde, Anayasa Hukukunu genel olarak ele almış ve siyasi partileri tanımlamaya çalışarak ortaya çıkışlarını, hukukun düzenleme alanına dahil edilmelerini, işlevlerini ve tipolojisini inceledikten sonra parti sistemleri hakkında bilgi vermeye çalışmıştır.

TESEV (2005), “Siyasi Partiler Kanunu ile İlgili Görüşler ve Öneriler” çalışmasında, Siyasi Partiler Kanunu ile ilgili görüş ve önerilerini belirtmiş, konu ile ilgili maddeleri tek tek ele alarak şu an yürürlükte olan kanun maddelerini ve bu madde ile ilgili değişiklik önerilerini ortaya koyarak, demokrasi açısından olması gerekeni ifade etmeye çalışmış ve yürürlükteki düzenlemelere eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmıştır ve çalışmasında Siyasi Partiler Kanunu’nda yapılması gereken birçok değişiklik olduğu, Anayasadaki düzenlemelerle Siyasi Partiler Kanunu arasında paralellik sağlanması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. .

Özkan (2002), “Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Türkiye’de Siyasi Partilerin Kapatılması Rejimi” konulu tezinde, Türkiye’de siyasi partilerin kapatılması rejimini genel olarak ele aldıktan sonra, Türkiye’de ki durumu 1982 Anayasası öncesi ve 1982 Anayasası sistemi olarak ikiye ayırarak değerlendirmiştir. Ayrıca, siyasi partilerin kapatılma usulü, niteliği ve sonuçları üzerinde durmuş; siyasi partilerin kapatılmasında Türk Anayasa Mahkemesi’nin tutumunu ve korunan ilkeleri ortaya koymak amacıyla, çeşitli partilerin kapatılma kararlarını örnek kararlar olarak incelemiş ve tezinde siyasi parti kapatma davalarında “amaç” ve “niyet”in cezalandırılmasından kaçınılarak, eylemlerin göz önüne alınması gerektiği, özgürlüğün temel bir değer olarak korunması, yasakların bu değere hizmet ettiği ölçüde uygulanması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Özok (2004), “Siyasi Partiler ve Demokrasi” isimli makalesinde, siyasal partiler ve demokrasi ilişkisini ele almaya çalışmış, siyasal partiler olmaksızın demokrasinin işlemeyeceğinden bahsetmiş, olaya farklı bir açıdan da bakarak parti içi demokrasiler konusunu ele almış ve Türkiye’de ki partileri de bu açıdan değerlendirerek siyasal partilere ve iç yapılanmalarına ilişkin demokrasi adına problemler olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Metin (2003), “Siyasi Parti Kapatma Davalarına Ortaya Çıkan Ön Sorunlar” isimli makalesinde, daha çok konunun yargılama aşamasına ağırlık vermiş, bu tür davalarda ortaya çıkan ön sorunlara değinmiş, bu tür davaların niteliği, üzerinde durmuştur. Ayrıca bu tür davalarda Anayasa’nın, Siyasi Partiler Kanunu’nun ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin uygulanması konusunu değerlendirerek, partilerin adil yargılanma, delil serbesti ilkesi, masumiyet karinesi gibi ilkelere yargılanma aşamasında yararlanması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Özbudun (1995), “Türk Anayasa Hukuku” adlı eserinde, Anayasa Hukuku bakımından genel bilgiler vermeye çalışırken, siyasi parti kavramını tanımlamaya çalışarak; siyasal partilerin oluşumları, anayasal kurallar karşısındaki durumları, işlevleri ve parti sistemlerini genel hatlarıyla teorik açıdan ele almaya çalışmıştır.

Bulut, “Siyasi Parti Yasakları ve son Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Odaklaşma Olgusunun Kriterleri” konulu makalesinde, siyasal partileri genel olarak tanımladıktan sonra siyasal parti özgürlüğü ve partilerin kapatılması sorununa değinmiştir. 1982 Anayasası’ na göre siyasi parti yasaklarını ele alarak, bu yasakların hangi şekillerde ihlal edilebileceğini belirtmiştir. Odaklaşma olgusunu tüm ayrıntıları ile değerlendirerek son değişiklikler çerçevesinde anayasada odaklaşma olgusunun kriterlerini belirterek sonuca varmış ve odaklaşma olgusuna getirilen kriterleri demokratikleşme adına olumlu bir adım olarak değerlendirmiştir.

Dinç (2001), “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Türkiye'nin Anlatım ve Örgütlenme Özgürlükleri Üzerindeki Etkileri ” konulu makalesinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına değinmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin siyasi partilerin kapatılmasıyla ilgili Türkiye’ye yönelik değerlendirmeleri Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve Refah Partisi Kapatma davaları çerçevesinde değerlendirilmiş, ayrıca Türk Ceza Yasası’nın 312. maddesine dayandırılan mahkumiyet kararlarına ilişkin AİHM’ nin değerlendirmelerini İncal- Türkiye ve Zana-Türkiye davalarını inceleyerek belirtmiştir. AİHM’ nin kararlarının ulusal hukuk üzerindeki etkinliğini tartışarak, Anayasa Mahkemesinin kararlarında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını dikkate alması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Gözübüyük (2000), “Türk Anayasa Metinleri” eserinde, Sened-i İttifak’tan, Tanzimat, 1.Meşrutiyet, İkinci Meşrutiyet, Türkiye Büyük Meclisi Hükümeti dönemi ve Cumhuriyet dönemine uzanan ve günümüze kadar gelen bütün Osmanlı, Türk anayasalarının ve önemli anayasal belgelerin orijinal dilleriyle de derlendiği bir eser oluşturmuş, yazar bu eserde Türk anayasal gelişmelerin başlıca aşamalarını inceleme amacı güttüğünü belirtmiştir.

Gülsoy, “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Ölçü-Norm ve Siyasal Alanın Sınırı Olarak Başlangıç İlkeleri” konulu makalesinde, başlangıç ilkelerinin hukuki niteliğine değinmiş, anayasalarımızda başlangıç’ın ne anlama geldiğini açıklamaya çalışmıştır. Anayasa Mahkemesi’nin başlangıca ilişkin tutumunu; ölçü-norm olarak başlangıç ilkeleri ve siyasal alanın sınırı olarak başlangıç ilkeleri olarak sınıflandırarak incelemiş, 1961 ve 1982 Anayasası bakımından da ayrı ayrı değerlendirmiş ve siyasal alanın başlangıç ilkeleriyle sınırlandırıldığını, siyasi parti kapatma davalarında başlangıç ilkelerinin de büyük bir öneme sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Hakyemez, “2001 Yılında Yapılan Anayasa Değişikliklerinin Siyasal Parti Özgürlüğü Üzerindeki Etkileri” konulu makalesinde, siyasal parti özgürlüğü ve özellikle 2001 yılında yapılan anayasa değişikliklerinin bu özgürlük üzerindeki etkilerini incelemiştir. 1982 Anayasası’ndaki siyasi parti özgürlüğünü genel anlamıyla değerlendirdikten sonra, getirilen yeniliklerle odak olma kriterleri, kapatma dışında yeni yaptırımların getirilmesi, kapatma kararlarında nitelikli çoğunluk şartının getirilmesi gibi yapılan değişiklikler ayrıntılı olarak ele alınarak, değişikliklerin demokrasi açısından olumlu bir gelişme olduğu vurgulanmıştır.

Turhan, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Siyasi Parti Kapatma Davaları” isimli makalesinde, siyasi parti kapatma davalarını daha çok Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bakımından ele almıştır. Öncelikle Türkiye’de ki siyasi partilerin hukuksal statülerinin tarihsel gelişimini ele aldıktan sonra, Anayasa Mahkemesi’nin İnsan Hakları Sözleşmesi ile ilgili

görüşüne değinmiş, kapatma davalarında Siyasi Partiler Yasası yerine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin uygulanması sorununu ele almıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye'de ki parti kapatma davalarıyla ilgili örneklerine yazar makalesinde yer vermiş ve Anayasa Mahkemesi'nin kararlarının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarıyla paralellik taşıması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği sonucuna varmıştır.

Uygun, O., “Siyasi Partilerin Kapatılması Rejiminin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi” isimli makalesinde, siyasi partilerin kapatılması rejimini Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde değerlendirmiş, siyasi partilerin önemi ve işlevini belirterek, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ve siyasal parti özgürlüğünü ele almıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye'den yapılan siyasal partilerle ilgili başvurular hakkındaki kararlarından; Türkiye Birleşik Komünist Partisi davası, Sosyalist Parti davası, Özgürlük ve Demokrasi Partisi davalarını ayrıntılı bir şekilde inceleyerek, bu davalar arasındaki ortak noktaları ve öne çıkan unsurları tespit etmiş ve tüm bu davalarda ortak olarak Anayasa Mahkemesi'nin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ‘örgütlenme özgürlüğü hakkı’ını ihlal ettiği sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Yaralı, U.K. (2006), “Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı” konulu makalesinde, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı üzerinde durmuş, öncelikle yargı bağımsızlığı ve niteliğinin ne anlama geldiğini açıklamaya çalışmış, daha sonra ise yargı-siyaset ilişkisini, Türkiye'deki yargı-siyaset ilişkisinin tarihi süreci içerisinde değerlendirmiş ve Türkiye'de yargı ve siyasetin iç içe geçtiği sonucuna ulaşmıştır.

Yukarıdaki literatür taramasının ışığında, bu çalışmada, siyasal partiler ve demokrasi ilişkisi kavramsal çerçeveye ele alındığı gibi, tarihsel süreç ve bu süreçte yapılan hukuki düzenlemeler, kronolojik bir sırayla ele alınarak, demokrasi adına varılan nokta ortaya

konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, militan demokrasi anlayışı, liberal demokrasi anlayışı ve bu anlayışların hukuki düzenlemelere yansısı değerlendirilmiş, aynı zamanda konuyu uluslararası boyutta da değerlendirmek amacıyla, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları değerlendirilerek, Türkiye'deki mevcut kanunlarda yapılması gereken değişiklik önerileri ayrıntılı olarak sunulmuştur. Bu tezde konu, daha önceki çalışmalardan farklı olarak, tarihi süreci içerisinde, ulusal ve uluslararası boyutu karşılaştırılarak, değişiklik önerileri belirtilerek ve demokrasi ilkesi açısından değerlendirilerek bir bütün olarak verilmeye çalışılmış ve konu örnek kararlarla somutlaştırılmıştır. Tez sonucunda, Türkiye'de kapatma kararlarında demokrasi ve örgütlenme özgürlüğü adına problemler yaşandığı sonucuna varılmış, Türkiye'deki kanunların uluslararası kanunlara uyumlu hale getirilerek değişiklikler yapılması, siyasal partilerin güvencelere kavuşturularak kapatma yaptırımının en son müeyyide olarak uygulanması gerekleri vurgulanmıştır.

3. SİYASİ PARTİLER VE DEMOKRASİ

3.1. GENEL OLARAK SİYASİ PARTİLER İŞLEVLERİ VE ÖNEMİ

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda siyasal partiler; demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere demokratik bir rejimin en önemli unsurlarından biri çok partili siyasal hayatın varlığıdır. Bir ülkede hukuken ve fiilen birden fazla siyasal parti kurulabiliyor ve bunlar seçimlerde serbestçe yarışabiliyorsa, burada demokrasinin unsurlarından biri olan çok partili siyasal hayat benimsenmiş demektir. Partilerin serbestçe kurularak iktidar yarışına katılmadıkları bir düzen demokrasi olarak nitelendirilemez.

Demokratik bir sistemde toplumdaki değişik düşüncelerin açıklanabilmesi ve siyasal eğilimlerin siyasal partiler biçiminde örgütlenerek serbest ve eşit bir yarışma ortamında iktidara aday olabilmesi gerekir (Atar, 1997: 43-44). Siyasal partiler seçmenlere, toplumun sorunlarına ilişkin çözüm seçenekleri sunarlar. Bir siyasal partiye, sunduğu çözümleri beğendiği için oy veren seçmen, bu parti aracılığı ile görüşlerini yasama organına yansıtabilmek olanağını elde eder. Siyasal partilerin toplumu bilgilendirmek, siyasal düşünceleri işlemek, yönlendirmek ve kamoyu oluşturmak gibi işlevleri de vardır. Siyasal partiler gerçek bir demokrasi ortamında sosyal yapıyı ve farklı ideolojileri yansıtabilmelidir. Her siyasal parti alternatif programlar hazırlayarak halka çeşitli alternatifler arasından seçim yapma imkanı sunmalıdır. Demokrasinin sağlıklı ve istikrarlı ilerleyebilmesi için farklı düşüncelere açık olması ve bunların siyasal temsiline izin vermesi gerekir. Aksi halde düşüncelere yasaklar koymak ve partileri demokrasinin izin vermediği şekilde sınırlamak bunları dışlamak yabancılaşmaya yol açacaktır.

Eğer; bir ülkede demokrasinin varlığından söz edilecek ise ve demokrasi başarılı olacaksa siyasal partiler, vatandaşlar ile devlet arasındaki en önemli aracı kuruluşlar olarak kabul edilmelidir. İstikrarlı bir demokrasi için toplumsal desteği sürekli olan güçlü partilerin varlığı vazgeçilmez bir şarttır. Demokratik sistemde meydana gelecek kesintiler ve siyasal hayata yapılabilecek müdahaleler partilerin büyümesini, kökleşmesini ve gelişmesini önler.

Demokratik rejimin işleyişi bakımından taşıdığı önem nedeniyle siyasal partilerin güvencelerle donatılması gerekmektedir. Anayasal hukuki çatı çok partili siyasal hayatın oluşumu ve güveni bakımından büyük önem taşımaktadır. Çok partili sistem ve temel ilkeleri genel hatları ile anayasada belirtilmelidir. Bu ilkelerin sadece anayasada belirtilmesi yeterli değildir, siyasal partileri faaliyetleri için aynı zamanda fiili engellerin de ortada kaldırılması gerekmektedir.

Siyasal partilere sağlanan güvencelerden bir kısmı ise siyasi partilerin kapatılması ile ilgilidir. Siyasal partilerin hangi hallerde kapatılabileceği anayasada belirtilmiş ve kapatma yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Demokratik bir anayasada fazla ayrıntılı düzenlemeler yerine temel ilkeler yer alması yerinde olur. Fakat, Türkiye'deki Siyasi Partiler Kanunu'na bakıldığında ise son derece ayrıntılı ve kısıtlayıcı hükümler bulunmaktadır. Özellikle kapatma rejimi açısından esas alınan hükümlerde, siyasal partilerin demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları olma özelliğini ortadan kaldırabilecek düzenlemeler bulunmakta; SPK 'nın düzenlemeleri zaman zaman anayasanın sağladığı hükümleri ve Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılabilme esası güvencesini zedeleyebilmektedir (Uygun, 2000 : 256).

3.2. DEMOKRASİ, ÇOĞULCU DEMOKRASİ KAVRAMI VE SİYASAL PARTİLER

Demokrasi terimi eski Yunan'da halk (demos) tarafından yönetimi anlatmak için geliştirilmiş bir kavramdır. İlk bakışta “halk” ve “yönetim” olmak üzere iki fikri bir araya getiren basit bir kavram gibi gözükse de, pratikte uygulanması zor bir kavramdır. Demokrasi, otoriter rejimlerin zıddı ve alternatifi niteliğindedir. Yaygın ve basit tanımı ile “halk yönetimi” demek olan demokraside siyasi iktidarın halk iradesine dayanması ve siyasi kararların halkın isteklerine uygun olması gerekir.

Tocqueville' in de dediği gibi:

“En büyük karmaşa demokrasi ve demokratik hükümet sözcüklerini kullanma biçimimizden doğmaktadır. Bu sözcükler açıkça tanımlanıp bunların tanımları üzerinde bir anlaşmaya varılmadıkça, halk içinden çıkılmaz bir fikir karmaşası yaşayacaktır, bu da en çok halk avcılarıyla zorbalara işine yarayacaktır.”(<http://www.canaktan.org/politika/demokrasi/makaleler/ozlusoz-demok.htm>, 24.04.2007).

Demokrasi her şeyden önce siyasi eşitlik ve siyasi hürriyetlerin her ferde ve bütün kamuya tanınması ve verilmesi şartını ihtiva eder. Demokrasinin karakteristik vasıflarından biri, hiç şüphesiz siyasi hakların eşit bir şekilde bütün fertlere hukuken ve fiilen tanınması ve verilmesidir. Bunların başında oy eşitliği, seçme ve seçilmede eşitlik hakkı gelir. Genel seçimler olmadan ve herkese eşit oy hakkı verilmeden demokrasiden bahsedilemez. Böylece her fert, siyasi iktidarın kaynağı haline gelir. Eşitsizlik, demokrasinin en büyük engelidir.

Demokrasinin ikinci ayağı ise, siyasi hürriyetlerdir. Bu hürriyetlerin her ferde, her türlü sivil kurum ve kuruluşlara, siyasi partilere tanınması demokrasinin vazgeçilmez kuralıdır. Demokrasi, herkesin kanunlar çerçevesinde hürriyetlerden siyasi alanda eşit bir şekilde istifade etmesini öngörür. Şüphesiz siyasi hürriyetlerin kanunla verilmesi demokrasiler için yeterli değildir, aynı zamanda şartlarının da hazırlanması gerekmektedir. Burada bahsedilen toplumu anarşiye itebilecek kadar sınırsız hürriyetler değil, insan tabiatına uygun makul hürriyetlerdir. Demokrasi zaten dengeler ve uzlaşmalar rejimidir. Her türlü aşırılık demokrasiyi yok edip, kimseye hürriyet hakkı tanımayabilir. Siyasi hürriyetler derken siyasi toplantı, gösteri propaganda, kısaca ferdin ve toplumun kendini her türlü ifade edebilme hürriyetlerinden bahsedilmektedir (Bayram, 1997: 476).

Günümüzde genellikle kabul gören yaygın anlayışa göre; azınlık haklarını koruyan, yani sınırlanmış bir milli iradeyi ifade eden, çoğulcu demokrasi düşüncesidir. Demokrasinin sırf bir yöntem olarak anlaşılması, normatif içeriğinden soyutlanması halinde, değişken çoğunlukların takdirine bağlı olarak, hak kategorileriyle devamlı oynanması ve hatta hakların belki tamamen yok edilmesi tehlikesi bile mevcuttur (Yayla, 2003:37). Bu sebeple çoğulcu demokrasi anlayışı demokrasiyi mutlak ve sınırsız bir çoğunluk yönetimi olarak kabul etmez. Aritmetik bir çoğunluğun daima kamu iyiliğine, millet menfaatine yöneleceği, ispatlanması mümkün olmayan bir iddiadır. Çoğunluğun istek ve talepleri değişkendir, haklar ise sabit ve süreklidir. Çoğunluğun değişen talep ve kanaatleriyle, daimi haklar arasında zıtlıklar ve çözümü zor ihtilaflar ortaya çıkabilir (Yayla, 2003:37). Demokrasi, elbette çoğunluğun yönetimi ilkesine dayanmakla beraber, bunu azınlığın temel haklarıyla da bağdaştıran bir rejimdir. Kamu iyiliği, ancak toplum içindeki muhtelif grupların varlığından ve bunlar arasındaki özgür tartışma ve pazarlıklardan doğar. Böyle olunca, çoğunluk iradesini sınırlayıcı tedbirler ve kurumlar, demokrasinin özüne aykırı değil, tam aksine uygundur.

Demokrasi, bir salt çoğunluk yönetimi olarak tanımlansa bile, yine de demokratik bir rejimde, azınlık haklarının çoğunluğa karşı korunması ilkesinden vazgeçilemez. Çünkü, toplum iradesinin gerçek anlamda ortaya çıkabilmesi için, çeşitli görüşlerin serbest bir biçimde ifade edilebilmesi ve tartışılabilmesi gerekir. Aksi halde, belli bir andaki çoğunluğun görüşü her zaman için topluma hakim kılınmış ve bugünkü azınlığın yarınki çoğunluk haline gelmesi imkanı ortadan kaldırılmış olur.

Kısacası, klasik demokrasi ideolojisi dogmatik değil, rölativist, monist değil plüralist özellik taşıyan bir ideolojidir (Kubalı, 1997: 234).

Azınlık haklarını da koruyan yani sınırlanmış bir milli iradeyi ifade eden çoğulcu demokrasi düşüncesinde, halk iradesini sınırlandıracak mekanizmalarında “egemenliğin halka ait olması esası” nı ortadan kaldırmaması gerekir. İşte bu makul sınırlamayı sağlayacak olan kurumlar; insan hakları ve hukuk devletidir. Siyasal bir kavram olarak ”çok partili siyasal hayat ve yarışmacı seçimleri” içeren demokrasi kavramı, günümüzde artık insan hakları ve hukuk devleti kurumları ile bir bütün olarak ele alınmaktadır.

Demokrasi, çağdaş dünyanın hakim siyasi doktrinidir. Bu bakımdan hemen her ülke, kendi rejiminin “demokratik” olduğunu ileri sürmektedir. Hürriyetçi demokratik rejimin özellikleri, ülkeden ülkeye bazı değişiklikler göstermekle beraber, bu rejimin vazgeçilmez, asgari şartı olarak kabul edilmesi gereken bazı unsurlar da vardır. Bunların en önemlileri; siyasi sistemdeki temel siyasi karar organlarının genel oya dayanan serbest seçimlerle olması, serbestçe örgütlenen siyasi partiler arasında eşit şartlarla yürütülen iktidar yarışması ve tüm vatandaşların temel hak ve hürriyetlerinin tanınması ve hukuki güvence altına alınmış olmasıdır. Şu halde; milli egemenlik, serbest seçimler, çok partili siyasal hayat, hürriyet ortamı klasik demokrasinin asgari koşullarıdır.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, demokrasi ve siyasi partiler arasında yadsınamaz bir ilişki vardır. Çağdaş demokrasi anlayışı için, yadsınamaz bir önem arz etmektedir. Anayasa hukukçusu George Vedel demokrasi ve siyasi partiler ilişkisi üzerine çok isabetli bir tespit yapmıştır. "Demokrasi gerçi siyasal partiler olmaksızın yaşayamaz; fakat siyasal partiler yüzünden ölebilir de" (Kapani, 1993: 274).

Gerçekten de 20. yy. demokrasilerinin karakteristik özelliklerinden olan siyasi partiler, yine aynı yüzyılda, demokrasiyi ortadan kaldırmanın bir yolu olabilmıştır. Çoğunluğun oyları ile iktidar olan siyasi partilerin, millet iradesine dayanarak, azınlığın haklarını çiğnemeye başlaması, anti-demokratik uygulamalarla muhalif sesleri bastırması ve bu partilerin yönetimlerinin giderek faşist bir karaktere bürünmesi demokratik rejimleri tehlikeye sokmuştur. Bu yüzden 20. yüzyılın ikinci yarısında bu tür niyetlerin önünü kesebilmek için hukuksal düzenlemelere gidilmiş, 19. yüzyılın liberal demokrasi anlayışı terk edilerek demokrasinin kendisini koruyabilmesine dayanan mücadelecî ya da başka bir deyişle militan bir demokrasi anlayışına geçilmiştir (Akyazıcı, 2001: 1).

Anayasa Mahkememizin bir kararında da siyasal partilerin demokratik yaşamdaki önemi şu şekilde vurgulanmıştır:

"...çağdaş demokrasilerde yurttaşların devlet yönetimine katılmaları temel koşuldur....Kişilerin ayrı ayrı güçleriyle sonuç almaları zordur. Bireysel iradelerini birleştirip yönlendirerek onlara ağırlık kazandıran özgün kuruluşlara gereksinim duyulmuştur. Bu kuruluşlar, demokrasiler için asla vazgeçilmez öneme sahip olan siyasi partilerdir. Siyasi partiler, belli siyasi düşünceler çerçevesinde birleşen yurttaşların özgürce kurdukları ve özgürce katılıp ayrıldıkları kuruluşlardır. Kamu oyunun oluşumunda önemli etkinliği olan siyasi partiler...siyasi katılımları somutlaştıran hukuksal yapılardır. Siyasi partiler, demokratik rejimin olmazsa olmaz şartıdır."

3.3. SİYASİ PARTİLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Demokrasinin en temel siyasal kurumlarından biri olan çağdaş siyasal partiler, yaklaşık yüzyıllık bir geçmişle sahiptir. Demokrasinin gelişimi ile paralel olarak ortaya çıkan siyasal partiler, tarihsel süreçte vazgeçilmez bir kurum olduğu gibi günümüz devletinin de temel kurumlarından biridir. Siyasi partiler, demokrasi mücadelesinin, iktisadi ve toplumsal farklılaşmanın ve bunun sonucu olarak kurumsallaşmak zorunluluğunun ortaya çıkardığı bir siyasal gerçektir (Çam, 1990: 380).

Gerçek anlamda siyasal partilerin ortaya çıkışı 19. yüzyıla dayanır. Çağdaş anlamda ilk olarak ABD ve İngiltere’de ortaya çıkmalarına karşın uzun süre hukuksal düzenlemelere konu olmamıştır. Uzun süre özel hukuk alanına mensup hükmi şahıslar olarak kalmışlar, hukuksal düzenlemelere konu olmamışlar; fakat daha sonra önemleri ve anayasal güvence altına alınma gerekleri göz önüne alınarak hukuki düzenlemeleri yapılmıştır. Bu yüzyılda, Amerika dışındaki ülkeler bugün ki anlamıyla siyasi partileri tanımamakla birlikte buralarda fikir akımları, halk klupleri, felsefi dernekler ve parlamento grupları bulunmaktadır.

Daha sonra siyasi partilerin gelişimine etki eden değişik faktörler bulunacaktır ki bunlar arasında; demokratik fikirlerin yaygınlaşması, oy hakkının genişlemesi, endüstriyel gelişmeler ve değişen sınıf ilişkileri ve tüm sınıfların siyasal mücadeleye katılma isteği sayılabilir (Perinçek, 1985: 20). Parlamentoların ortaya çıkışı, siyasal partilerin filizlenmesinde büyük bir rol oynamıştır. Bunun yanı sıra, endüstri devrimi ile ortaya çıkan burjuvazi sınıfı ve 19. yüzyılla birlikte burjuvaziye karşı işçi sınıfının hareketlenmesi siyasal partilerin gelişimine etki eden diğer etmenler arasında sayılabilir.

Siyasal partilere ilişkin düzenlemeler 2. Dünya Savaşı'ndan sonra mümkün olabilmıştır. Savaş öncesi dönemde, liberal demokrasiden yararlanarak işbaşına gelen siyasi partilerin anayasa ile güvence altına alınmayan siyasi partileri kullanarak çoğulcu siyasal rejimden uzaklaşarak ülkeyi diktatörlük rejimine götürmeleri, hukuksal düzenlemelerin eksikliğini ve anayasa güvencesinin önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Almanya ve İtalya'da yaşanan kötü deneyimlerden sonra siyasal partilerin yasal bir çerçeveye oturtulmasının gerekliliği anlaşılmıştır. Bu nedenle II. Dünya Savaşı'ndan sonra, önce İtalya ve Almanya'dan başlayarak siyasal partiler hukuksal düzenlemelere konu olmuşlardır. Siyasal partilere ilk defa, 1947 yılında kabul edilen İtalyan Anayasası'nın 49. maddesinde: "Bütün yurttaşların, demokratik yönetimle, ulusal siyasetin belirlenmesine katılmak üzere partiler halinde serbestçe birleşmek hakları vardır" şeklinde değinilmiş, daha sonra 1949 yılında, Alman Anayasası'nın 21. maddesinde, siyasal parti kavramına ve siyasi partilere yer verilmiştir. Böylece siyasi partiler, Anayasa Hukukunun temel konularından birisi haline gelmiştir.

Çağdaş anlamda siyasal partilerin ortaya çıkışları oldukça yeni olmakla beraber, partiler çok hızlı bir gelişim göstererek, kısa zamanda bir çok ülkede siyasal yaşamın temel, vazgeçilmez unsuru haline gelmişler ve olağanüstü bir önem kazanmışlardır. Bu nedenle çok partili siyasal yaşamın olduğu klasik demokrasilere: "*Partiler Devleti*" denmektedir (Özok, 2006).

4. TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLER

4.1. TÜRKİYE’DEKİ SİYASİ PARTİ KAVRAMININ GEÇMİŞTEN BUGÜNE KADAR HUKUKİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ülkemizde 1909 yılında yapılan hukuksal düzenlemeye kadar siyasi oluşumlar hukuken tanınmamaktaydı. Bu dönem öncesinde Osmanlı İmparatorluğu döneminde ihtilal komiteleri şeklinde azınlıklar tarafından ulusal bağımsızlık amacıyla kurulmuş bazı gizli siyasi örgütlenmeler bulunsa da, bunların siyasi parti özelliği taşıdığını söylemek zordur. Yeni Osmanlılar ya da Genç Osmanlılar olarak bilinen ve meşrutiyetin ilanında önemli bir rol oynayan gruba, ilk örgütlü siyasal hareket olarak kabul edebiliriz. Fakat 1. Meşrutiyet Anayasası’nda dernekler ya da partiler ile ilgili herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiş ve siyasal hareketler gizlilik içinde, seçimlerin ve parlamentonun olmadığı bir ortamda faaliyetlerini devam ettirmiştir. Fakat 2. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte 1909’da yapılan hukuki düzenlemeyle dernek kurma serbest hale gelmiş ve ilk siyasal örgütlenmeler ortaya çıkmıştır.

Bu özgürlükle birlikte siyasi partiler de dernek statüsüne sokulmuş ve çoğunluğu daha önce kurulmuş derneklerin tabanları üzerine olmak üzere birçok siyasal parti kurulmuştur. İkinci Meşrutiyet Dönemi Türkiye’de çok cemiyetli sosyal hayat olarak da bilinmektedir. Bu açıdan 1909 yılında Kanuni Esasi yapılan bu değişiklik büyük bir önem arz etmektedir.

4.1.1. Siyasi Partilere İlişkin Kanun-i Esasi’de ve 1909 yılında yapılan düzenlemeler:

Kanuni Esasi’nin 120. maddesinde:

“Kanun-ı mahsusunsa tebaiyet şartı ile Osmanlılar hakk-ı içtimaa maliktir. Devlet-i Osmaniye’nin temamiyet-i mülkiyesini ihlal ve şekli Meşrutiyet ve hükümeti tagyir ve Kanuni Esasi ahkamı hilafında hareket ve anasır-ı Osmaniye’yi siyaseten tefrik etmek

maksatlarından birine hadim veya ahlak ve adab-ı umumiyyeye mugayir cemiyetler teşkili memnu olduğu gibi alel ıtlak hafi cemiyetler teşkili de memnudur” (Gözübüyük, 2000: 88) hükmü yer almıştır.

Daha sonra, 16 Ağustos 1909’da 310 sayılı Cemiyetler Kanunu’nda da cemiyet kurma hürriyeti teyit edilmiş ancak bazı sınırlamalar öngörülmüştür.

-Bir derneğin milli olmaması

-Kavim esasına dayanmaması

-Gizli olmaması

-Osmanlıcılığa riayetleri (Tarık,1952: 369-370), gibi hükümler yer alarak sınırlamalar getirilmişti; ancak bu kanunda cemiyetlerin kurulması izne bağlanmıyordu.

1909 yılında yapılan bu düzenlemeye kadar herhangi bir hukuksal düzenlemede yer almayan siyasal birlikler, bu tarihten sonra dernek kurmanın serbest bırakılması ile birlikte ilk siyasal örgütlenmeler olarak ortaya çıkmış, bu tarihe kadar gizli örgütlenen siyasal oluşumlar, bu tarihten sonra Dernekler Kanununa tabi olarak örgütlenmiştir. Bu tarihlerde bağımsız bir siyasal partiler hukukundan bahsetmek olanaksız olsa da, siyasal örgütlenmeler açısından ilk hukuksal düzenlemeler olması sebebiyle Kanun-i Esasi de yapılan 1909 yılı değişikliği ile yer alan 120. madde önem taşımaktadır. 1908-1920 tarihleri arasında 25’e yakın siyasi parti ve cemiyet kurulmuş ise de, bu döneme damgasını vuran İttihat ve Terakki olmuştur. 1908-1919 yılları arasında 1908, 1912, 1914 ve 1919 yıllarında dört genel ve 1911 yılında bir ara seçim yapılmıştır. Bu dönemde İttihat ve Terakki önemli bir rol almış, diğer partiler muhalefet olarak kalmışlardır.

4.1.2. Milli Mücadele Dönemi ve Kurtuluş Savaşı'ndan, 1961 Anayasası'na Kadar Geçen Sürecin Siyasi Partiler Bakımından Değerlendirilmesi

Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ile ortaya çıkan Anadolu'nun haksız işgali meselesi, ülkenin kurtuluşu için fevkalade ciddi düşüncelere ve teşebbüslere ihtiyaç olduğunun fark edilmesine yol açmış, Kurtuluş Savaşının teşkilatlanmasında önemli rol oynayan ve haksız işgallere tepki olarak doğan “Müdafaa-i Hukuk” cemiyetleri Mondros Mütarekesinin ağır şartlarının ülkede oluşturduğu olumsuz koşullar sonucu ulusal ya da bölgesel olarak kurulmuş ve bu dönemde önemli bir yere sahip olmuştur. Buna karşılık milli mücadeleye düşman ya da başka fikir, düşünce ve emellere hizmet eden karşıt kuruluşlar da bu dönemde mevcuttur.

Bu dernekler, Erzurum Kongresinde “Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti” adı altında toplanmıştır. Daha sonra ise, 11 Eylül 1919 günlü Sivas Kongresinin son oturumunda, çeşitli isimlerdeki cemiyetlerin “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti” adı altında birleştirilmesini millete bir bildiri ile açıklamışlardır. Sivas Kongresi Beyannamesi'nde yer alan kararlar arasında; “Millî vicdandan doğan cemiyetler birleşmiş, **Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti** adını almıştır. Bu cemiyet her türlü fırkacılık cereyanlarından, şahsi ihtiraslardan uzaktır. Bütün Müslüman vatandaşlar bu cemiyetin tabii üyesidirler” hükmü yer almıştır (http://tr.wikipedia.org/wiki/Sivas_Kongresi, 17.08.2006).

Bu dönemde, vatanın bütünlüğü ve milletin egemenliği amaç edinilmiş ve Erzurum Kongresi ile birlikte de “Misak-ı Milli”yi gerçekleştirme amacı dışında bir amaç güdülmediği gibi başka program ya da hedefe sahip siyasi partilerin bulunmaması Kurtuluş Savaşının kazanılmasında önemli rol oynamıştır. Bu dönemde birlik ve bütünlük içinde olma temel hedef halini almıştır. Kurtuluş savaşının kazanılmasında, bu birliktelik büyük önem taşımaktadır.

Daha sonraları ise bu birliktelik bozulmuştur. Birinci ve ikinci grup olarak adlandırılan iki grup ortaya çıkmıştır. Mustafa Kemal önderliğinde daha sonra Cumhuriyet Halk Fırkasının nüvesini teşkil edecek olan birinci müdafaa-i hukuk grubu 10 Mayıs 1921’de kurulmuş, buna karşılık olarak da 9 Temmuz 1922’de ise organize muhalefet olarak ikinci müdafaa-i hukuk grubu kurulmuştur. Fakat bu gruplaşmadan galip çıkan birinci grup olmuştur. 1923 de yapılan meclis seçimlerinde ikinci gruptan kimsenin aday gösterilmemesi, İkinci grubun meclis içinde tasfiye edildiğinin göstergelerinden biridir (Teziç, 1976: 235).

Daha sonra ise 9 Eylül 1923 yılında Halk Fırkası resmen kurulmuş, böylece 1924 Anayasası’nın kabulünden önce bir siyasi parti faaliyete geçmiş olmasına rağmen, siyasi partilerle ilgili herhangi bir düzenlemeye bu anayasada yer verilmemiştir. Osmanlı’dan kalma cemiyetler ile ilgili hükümlerin devam ettirilmesi ile yetinilmiştir. 1909 tarihli 310 sayılı Cemiyetler Kanunu bazı değişikliklere uğrayarak 1938 yılına kadar kalıp derneklerle birlikte siyasi partilerin kuruluşunda uyulması gerekli kanuni çerçeveyi belirlemiştir (Akyazıcı, 2001:11). 310 sayılı Cemiyetler Kanunu, 15 Ekim 1923 tarih ve 335 sayılı ve yine 10 Aralık 1923 tarih ve 387 Kanunlarla değişikliklere uğramış olup, bu haliyle 1936 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 387 sayılı kanunla getirilen değişiklikle cemiyetler üzerinde hükümete geniş denetleme yetkisi tanınırken, Medeni Kanun’un 1926’da yürürlüğe girmesinden sonra cemiyetler üzerinde hükümetin denetim yetkisi “kanuna ve ahlaka aykırılık” la sınırlandırılmıştır. 1938 yılına kadar hukuken siyasi amaçlı dernek yani siyasi parti kurma serbestisi olmasına karşın, 28 Haziran 1938 tarih ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu’na göre; cemiyetlerin kurulması önceden izne bağlanmış, siyasi amaçlı cemiyetlerin yani siyasi partilerin tüzük ve beyannamelerini İçişleri Bakanlığı’na vermeleri ve faaliyete geçebilmeleri için tescil olduklarını gösteren belgeyi alma zorunluluğu getirilmiştir. İdare bu yolla uygun görmedikleri başvuruları sürüncemede bırakmış ve faaliyete geçmelerini engellemiştir. Ayrıca,

hükümete cemiyetler üzerinde geniş bir denetim yetkisi tanınmıştır. Bu kanunun yasak cemiyetleri sayan 9. maddesine göre sınıf ve cins esasına dayanan, emekçi ve kadın dernekleri, siyasi birliği bozan, devlet rejimine aykırı maksat güden dernekler yasaklanmış; fakat 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu'nda 5 Haziran 1946'da 4919 sayılı Kanunla değişiklik yapılmış ve serbestlik esası kabul edilmiştir (Özkan, 2002:26).

1923-1946 yılları arasında Türkiye'de tek parti rejimi ve iktidarda ise, Cumhuriyet Halk Partisi bulunmaktadır. Bununla birlikte, gerçek anlamda ilk muhalif siyasi parti 17 Kasım 1924'te kurulmuştur ki; Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucuları, iki eski komutan ve Atatürk'ün silah arkadaşı olan Kazım Karabekir ve Ali Fuat Cebesoy'dur. Bu parti kısa süre içinde 5 Haziran 1925'te alınan bir bakanlar kurulu kararı ile kapatılmıştır. Çok partili siyasi hayat geçiş konusunda ikinci deneme, 1930 yılında gerçekleşmiştir. Atatürk'ün öneri ve teşvikiyle Fethi Okyar, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı kurmuştur. Parti, partinin kurucusu ve başkanı konumundaki Fethi Okyar tarafından 17 Aralık 1930'da kapatılmıştır. 1946 yılında gerçek çok partili siyasi hayat başlamış, Türkiye'de çok partili yaşama geçiş konusundaki son deneme, 1945 yılında hayata geçirilmiştir. Bu tarihte Demokrat Parti'nin kurulması ve 1946 yılında yapılan genel seçimlerde meclis çatısı altında, muhalif milletvekillerinin ilk kez bir siyasi parti içinde varlık göstermeye başlamasıyla, Türkiye'de gerçek çok partili siyasi hayat başlamıştır (Başgil,1966:287). Demokrat Parti'nin kuruluşu "demokrasiye geçiş" dönemi olarak nitelendirilebilir, zaten Demokrat Parti'nin birinci maddesine bakıldığında demokrasi DP'nin kuruluş gayesidir (Bingöl, 2005:7). 1960 yılında ordunun yönetime el koymasıyla birlikte siyasi partilerin faaliyetleri durdurulmuş, daha sonra DP usulen mahkeme kararıyla kapatılmıştır. Daha sonra kabul edilen 1961 Anayasası ile Türkiye'de siyasi partiler ilk kez anayasal düzenlemeye ve anayasal statüye sahip olmuşlar ve böylece hukuki bir kimlik kazanmışlardır.

4.1.3. Siyasi Partilerin 1961 Anayasası Bakımından Değerlendirilmesi

1961 Anayasasına kadar yapılan anayasaların hiçbirinde siyasi partilere dair açık bir hüküm yer almamış, derneklerle aynı hukuki düzenlemelere tabi olmuşlardır. Fakat 1961 Anayasası ile ilk defa Siyasi Partiler anayasal güvenceye kavuşturulmuştur.

1961 Anayasası'nın siyasi partilere ilişkin düzenlemeleri “Siyasi Haklar ve Ödevler” başlığı altındaki dördüncü bölümünde madde 56 ve madde 57’de düzenlenmiştir.

Madde 56’da siyasi parti kurma ve partilerin siyasi hayattaki yeri üzerinde durulmuş, maddenin ilk şeklinde vatandaşların siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme, çıkma hakkına sahip olduğu, siyasi partilerin önceden izin almadan serbestçe kurulup, faaliyette bulunduğu ve ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları olduğu belirtilmiştir.

56. madde 30.06.1971’de 1421 sayılı yasa ile değiştirilmiş ve maddeye “son milletvekili genel seçimlerinde muteber oy sayısının en az yüzde beşini alan veya bu seçimlerde Millet Meclisinde grup teşkil edecek sayıda milletvekilliği kazanmış bulunan siyasi partilere Devletçe yapılacak yardım kanunla düzenlenir ” kısmı eklenmiştir.

Madde 57’ de ise siyasi partilerin uyacakları esaslar üzerinde durulmuştur. Maddenin ilk şeklinde siyasi partilerin tüzükleri, programları ve faaliyetleri, insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine ve Devlet ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne uygun olmak zorunda olduğu belirtilmiş, uymayan partilerin temelli kapatılacağı vurgulanmıştır. Ayrıca, siyasi partilerin gelir kaynakları ve giderleri hakkında Anayasa Mahkemesine hesap vereceği; partilerin iç çalışmaları, faaliyetleri, Anayasa Mahkemesine ne suretle hesap verecekleri ve bu Mahkemece mali denetimlerinin nasıl

yapılacağı, demokrasi esaslarına uygun olarak kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. Kapatma davalarına Anayasa Mahkemesi'nin bakacağı ve kararı ancak Anayasa Mahkemesi'nin vereceği hükmü yine bu kanunun içerisinde yer almıştır.

57. madde 15.03.1973 tarihinde 1699 sayılı yasa ile değiştirilmiş, siyasi partilerin tüzükleri, programları ve faaliyetlerinin, insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine ve Devlet ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne uygun olmak zorunda olduğu belirtilmiş, bunlara uymayan partilerin temelli kapatılacağı vurgulanmıştır.

Partilerin iç çalışmaları, faaliyetleri ,Anayasa Mahkemesine hangi hallerde ve ne suretle hesap vereceklerinin ve bu mahkemece mali denetimlerinin hangi hallerde ve nasıl yapılacağı, demokrasi esaslarına uygun olarak kanunla düzenleneceği belirtilmiş; kapatma davalarına Anayasa Mahkemesi' nin bakacağı ve kararı ancak Anayasa Mahkemesi'nin vereceği hükmü yine bu kanunun içerisinde değişiklikten sonra da yer almıştır (Gözübüyük, 2000:189).

Bu anayasa ile birlikte gelen en önemli yeniliklerden biri de Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu olmuştur. Bu anayasada yukarıda belirtilen maddeler incelendiğinde siyasi partilerin faaliyetlerinin yasak edilebileceği ve bu durumun da ancak Anayasa Mahkemesi'nin kararıyla olabileceği belirtildiği gibi, kapatma yetkisi de yine Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir.

Ayrıca 1961 Anayasası'nın 19. maddesinin son fıkrasında da siyasi partiler ile ilgili hüküm yer almaktadır.

Madde 19: (son fıkra) Kimse, Devletin sosyal, iktisadi, siyasi veya hukuki temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya şahsi çıkar veya nüfuz

sağlama amacıyla, her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istimrar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtan gerçek ve tüzel kişiler hakkında kanunun gösterdiği hükümler uygulanır ve siyasi partiler Anayasa Mahkemesince temelli kapatılır (Gözübüyük, 2000: 179).

Yukarıda bahsedilen maddelerle birlikte 1961 Anayasasında siyasi partiler, ilk defa hukuki bir düzenlemeye ve anayasal bir metne konu olmuşlar ve bu anayasa ile kurulan Anayasa Mahkemesi sayesinde de devlet hayatında önemli bir yere sahip olan siyasi partiler, güvence altına alınmışlardır. 1961 Anayasası'nda yasaklanma sebeplerinin tahdidini olarak sayılması nedeniyle, bu sebeplerin bir kanun konusu olmasına cevaz verilmemiş olup, partilerin serbestçe kurulmaları ve faaliyette bulunmaları esas, yasaklanmaları ise istisna teşkil etmektedir (Özkan,2002: 31).

Nitekim 1965 yılında ise, 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu yürürlüğe girmiştir. 1961 Anayasası'nın geçici hükümlerine göre daha erken çıkarılması gereken Siyasi Partiler Kanununun yürürlüğe girmesi 1965 yılında mümkün olabilmiştir. Partilerle ilgili ayrıntılı hükümler taşıyan ve 137 maddeden oluşan bu kanunda siyasi partilerin kuruluşu, teşkilatlanması, işleyişi hakkında hükümler yer aldığı gibi siyasi partilerin yasaklanması ve kapatılması ile ilgili hükümlere de yer verilmiştir. Bu kanun siyasi partiler açısından bu konudaki ileri bir adım olarak nitelendirilebilir (Akyazıcı, 2001:23).

4.1.4. Siyasi Partilerin 1982 Anayasası Bakımından Değerlendirilmesi

1980'li yılların hemen başında siyasal hayatın bir kez daha kesintiye uğraması ile birlikte yeni bir anayasa hazırlığının zemini oluşmuş ve bu ortamda kabul edilen 1982 Anayasası, 1961 Anayasasının aksine oldukça sınırlayıcı bir anayasa olmuştur.

1961 Anayasası ile birlikte ilk kez anayasal güvenceye kavuşturulan siyasal partilerle ilgili düzenlemeler, partilerin kurulması, partilere girme-çıkma ve partilerin uyacakları esaslar 1982 Anayasası'nda da ana hatlarıyla yer almaya devam etmiştir.

1982 Anayasası'nda siyasi partilere ilişkin hükümler "Siyasi Partilerle İlgili Hükümler" başlığı altında madde 68 ve madde 69 da düzenlenmiştir.

Madde 68'te parti kurma, partilere girme ve partilerden çıkma ile ilgili hükümler düzenlenmiştir. Maddenin ilk şeklinde vatandaşların siyasi parti kurma, usulüne göre partilere girme ve partilerden çıkma hakkına sahip olduğu ve parti üyesi olabilmek için yirmi bir yaşın ikmal edilmesi gereği belirtilmiştir.

Siyasi partilerin önceden izin almadan kurulduğu, anayasa ve kanunlar içinde faaliyetini sürdürdüğü, tüzük ve programlarının devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamayacağı kanun içerisinde yer almış; sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasi partiler kurulamayacağı belirtilmiştir.

Ayrıca siyasi partilerin, yurt dışında teşkilatlanıp faaliyette bulunamayacağı, kadın kolu, gençlik kolu gibi ayrıcalık yaratan yan kuruluşlar oluşturamayacağı, vakıf kuramayacağı, hakimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, öğrenciler ve Silahlı Kuvvetler mensuplarının siyasi partilere giremeyeceği gibi sınırlamalar da yer almıştır.

23.07.1995 tarihinde 4121 sayılı kanunla 68. madde de değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler demokratikleşme açısından büyük önem taşımaktadır. 68. madde aşağıda belirtilen şekilde değiştirilmiştir.

Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti yesi olabilmek için on sekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasi partiler önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf ve zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amalayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.

Hakimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, Silahlı Kuvvetler mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasi partilere ye olamazlar.

Yükseköğretim elemanlarının siyasi partilere ye olmaları ancak kanunla düzenlenebilir. Kanun bu elemanların, siyasi partilerin merkez organları dışında kalan parti görevi almalarına cevaz veremez ve parti yesi yüksek ğretim elemanlarının yükseköğretim kurumlarında uyacakları esasları belirler.

Yükseköğretim ğrencilerinin siyasi partilere ye olabilmelerine ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

Siyasi partilere, Devlet yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları ye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir (Gözübüyük, 2000:284).

68. maddenin ilk ve 1995 yılındaki değiştirilmiş metni ele alındığında öncelikle partilere üye olma yaşının 21 den 18'e indirilmiş olduğu, partilerin tüzük ve programları ile "eylemlerinin" devletin bağımsızlığına,eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine de aykırı olamayacağı hükümleri eklenmiş, ayrıca yükseköğretim elemanlarına siyasi partilere kanun yolu ile üye olabilme hakkı tanınmiş olup, yükseköğretim öğrencilerinin de üye olabilme yolu açılmış, siyasi partilerin yan kuruluşlar kurmasını engelleyen hüküm kalkmış, siyasi partilere devletin yapacağı yardım da yine bu değişikler ile düzenlenmiştir.

1982 Anayasası'nda madde 69'da ise siyasi partilerin uyacakları esaslar hakkında düzenlemeler yer almaktadır.

69. maddenin ilk şeklinde siyasi partilerin tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamayacağı, Anayasa'nın 14. maddesindeki sınırlamalar dışına çıkamayacağı, çıkanlar temelli kapatılacağı vurgulanarak; siyasi partilerin, kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek amacıyla dernekler, sendikalar, vakıflar ve kooperatifler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile siyasi ilişki ve işbirliği içinde bulunamayacağı şeklinde sınırlamalar getirilmiş ve bunlardan maddi yardım alamayacağı da belirtilmiştir.

Yine bu maddeye göre; "partilerin parti içi çalışmalarını ve kararlarını, demokrasi esaslarına aykırı olamaz. Siyasi partilerin mali denetimi Anayasa Mahkemesince yapılır" denmiş, böylece mali denetim Anayasa Mahkemesi'ne bırakılmıştır.

Cumhuriyet Başsavcılığı'nın kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukuki durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben ve öncelikle denetlediği; faaliyetlerini de takip ettiği, kapatılma hususunda da yine

Cumhuriyet Başsavcılığının dava açacağı, kararı ise Anayasa Mahkemesi'nin vereceği belirtilmiştir.

Kapatılan partilerin kurucularının ile her kademedeki yöneticilerinin; yeni bir siyasi partinin kurucusu, yöneticisi ve denetçisi olamayacakları gibi kapatılmış bir siyasi partinin mensuplarının ye çoğunluğunu teşkil edeceği yeni bir siyasi parti de kuramayacağı hükmü madde içeriğinde yer almıştır.

Maddenin son fıkralarında ise; “siyasi partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan herhangi bir suretle aynı ve nakdi yardım alamazlar, bunlardan emir alamazlar ve bunların Türkiye'nin bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü aleyhindeki karar ve faaliyetlerine katılamazlar” şeklindeki yasaklamadan bahsedilerek, bu fıkra hükümlerine aykırı hareket eden siyasi partilerin de temelli kapatılacağı vurgulanmıştır. Siyasi partilerin kuruluş ve faaliyetleri, denetleme ve kapatılmalarının kanunla düzenleneceği belirtilmiştir.

23.07.1995 tarihinde 4121 sayılı kanunla 69. madde şu şekliyle değiştirilmiştir:

Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.

Siyasi partiler, ticari faaliyetlere girişemezler.

Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştay'dan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.

Bir siyasi partinin tüzüğü ve programının 68'nci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verilir.

Bir siyasi partinin 68'nci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir.

Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz.

Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararın Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamazlar.

Yabancı devletlerden, uluslar arası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partiler temelli olarak kapatılır.

Siyasi partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenme ve kapatılmaları ile siyasi partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir (Gözübüyük, 2000:286).

69. maddenin ilk şekli ve değiştirilen metni incelendiğinde; 14. madde hükümleri dışına çıkan partilerin temelli kapatılacağı hükmü kaldırılmıştır. Ayrıca eski düzenleme ile siyasi partilerin sivil toplum örgütleri ile bağlantıları tamamen koparılmışken, yeni düzenleme ve yapılan değişiklikle bu yasak kaldırılmıştır. Yine getirilen değişiklikle, siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin 68. maddenin 4. fıkrasından bahsedilmiş ve kapatılan partinin kapatılmasına sebep olan kurucularına, üyelerine 5 yıllık süreyle başka bir partiye kurucu, yönetici veya denetçi olamama hükmü getirilmiştir. Ayrıca siyasi partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usullerinin kanunla düzenleneceği hükmü yapılan değişikliklerle getirilmiştir.

1982 Anayasası ile öngörölmüş olan Siyasi Partiler Kanunu 22 Nisan 1983 yılında yürürlüğe girmiştir ve bu kanun 1965 tarihli kanunla aynı başlıklardan oluşmaktadır.

Kanunun birinci kısmında genel esaslarla ilgili hükümler, ikinci kısmında siyasi partilerin teşkilatlanmasına ilişkin hükümler, üçüncü kısmında mali hükümler, dördüncü kısmında parti yasaklamaları yer almaktayken, siyasi partilerin kapatılması ile ilgili hükümler beşinci kısmında, kapanmaları ile ilgili olanlar altıncı kısmında, ceza hükümleri yedinci kısmında, değiştirilen uygulanmayan ve kaldırılan hükümler sekizinci kısmında, dokuzuncu kısmında geçici hükümler ve onuncu kısmında son hükümler yer almaktaydı (Akyazıcı,2001:23-24).

5. SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASI

5.1. SİYASİ PARTİ ÖZGÜRLÜĞÜ'NÜN HUKUK DEVLETİ VE DEMOKRASİ İLKELERİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRMESİ

En yaygın hukuk devleti tanımlarından birisi; insan haklarına saygı duyan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren devlet şeklindedir. İnsan haklarını ve özgürlüklerini geliştiren, temel özgürlükleri hukuk kuralları ile güvenceye alan devletler, dünyada hukuk devleti olarak adlandırılmaktadır.

Siyasi gelenekleri olan ve bu geleneklerine sahip çıkan, idealleri koruyan, özgürlüklere saygılı ve hukukun üstünlüğünü benimsemiş müşterek mirasa sahip ülkeler açısından demokrasi hedeftir. Demokratik toplum düzeni, kurulması amaçlanan hukuki düzendir. Demokratik bir toplumda, temel insan hak ve özgürlükleri korunacak ve geliştirilecektir. Çoğulculuk esastır. Toplanma ve örgütlenme özgürlüğüyle ilgili temel insan hakkı, demokratik toplum düzeninin temeli sayılır. Herkesin seçme ve seçilme hakkı vardır. Bu hak korunur ve geliştirilir. Böylece çoğulculuk esasına dayalı demokrasi kavramı gelişir ve kökleşir. Demokrasinin yapılanmasında ve iktidarın kullanılmasında ise örgütlenme hakkı kullanılarak kurulmuş siyasi partilerin yadsınamaz bir yeri bulunmaktadır.

Partiler, modern siyasi hayatta, kurumsal, formel siyasetin en açık yapılanmalarından biridir. Çok partili siyasetin değil, tek parti siyasetinin egemen olduğu yerlerde bile partilerin siyasetin onun bünyesinde veya onun aracılığıyla yürütülecek bir siyasi aygıt olduğu kabul edilir. Parti kültürü öylesine kökleşmiştir ki, sistem dışı, sistemleri reddeden veya yıkmak isteyen hareketler dahi parti olarak teşkilatlanma ihtiyacını hissetmektedir (Yayla, 2003:221).

Geniş ve karmaşık toplumlarda siyasi partilerin aracılığı dışında, demokrasilerin gerçekleştirilebilmeleri adeta imkansızdır.

Siyasi partiler, toplumun bütününe değil; herhangi bir parçasını ifade etmekte, devlet iradesine katılmakla birlikte devletin bütün bir iradesini açıklamamakta, devlet iradesinin oluşumuna katılmaktadırlar.

Her türlü farklılıkları ön plana çıkararak topluma tercih yapma özgürlüğünü sunan siyasi partiler, özgür kuruluşlardır. Devlet örgütü dışında yer alan siyasi partiler, devlet organı olarak nitelendirilemez. Siyasi partilere devlet dışında özerk ve etkin bir konum kazandıran devletler, ancak tarafsız devlet olarak kabul edilebilirler, her fikir eşit ve serbest bir şekilde yarışabilir ve böylece tarafsızlık ilkesini ortaya çıkabilir. Aksi takdirde tarafsızlık ilkesine haiz bulunmayan sistemlerde, kendilerinin taşıdığı değer tercihlerine yabancı olduklarını düşündükleri siyasi partilerin veya aralarında uyuşmazlık söz konusu olduğunu düşündükleri siyasi partilerin devletin toplumdaki şubeleri olmaları istendiğinden, siyasette tam bir çoğulculuğun ve adil bir yarışmanın varlığından söz etmenin imkanı da bulunmamaktadır (Erdoğan,1999:236-237).

Çoğunluğun yadsındığı ve demokratik olmayan rejimlerde siyasi partiler, toplumsal dinamikler dışında, özel bir amaç taşıyan, kendine özgü kuruluşlar haline bürünürler (Özkan, 2002:43).

Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de siyasi partiler, siyasal katılımın başlıca araçlarındandır ve vatandaşların düşüncelerini özgür bir şekilde ifade edebilmeleri bakımından ise büyük önem taşımaktadır.

Siyasi partiler, toplum-devlet, sosyal yaşam-siyasal yaşam arasında ilişki ve bağlantıları kuran, taşıyıcılık yapan, köprü rolü oynayan, sivil toplum dinamizminin en etkin kurumlarıdır.

Siyasi partilerin, bir ülkenin siyasi rejimi üzerindeki hayati etkisini vurgulamak için, ünlü Fransız siyaset bilimcisi M. Duverger'in şu nitelendirmesini hatırlatmakta yarar var :

“Klasik anayasa hukukunu bilen, fakat partilerin rolünü bilmeyen bir kimse, çağdaş siyasi rejimler hakkında yanlış bir görüş sahibidir; partilerin rolünü bilen, ama klasik anayasa hukukunu bilmeyen bir kimse ise, çağdaş siyasi rejimler hakkında eksik ama doğru bir görüş sahibi olur.” (<http://www.canaktan.org/politika/demokrasi/makaleler/ozlusoz-demok.htm>, 24.04.2007).

Son derece dinamik ve çok boyutlu bir yapı ve işleve sahip olan siyasi parti olgusu, yasal düzenlemeye en az elverişli alanlardan biridir. Nitekim, siyasi partilerin genel eğilimi de, parti özgürlüğünü güvence altına alacak anayasal ilkeler dışında, faaliyet alanlarının olabildiğince yasal düzenlemeden uzak tutulması yönünde olmuştur (http://www.tugiad.org.tr/bultendosya/Siyasi_Partiler_ve_Millet_Vekili_Secimi.doc., 01.11.2006).

İşte bu nokta da ülkemizi de yakından ilgilendiren sorunların başında “örgütlenme” hakkı kullanılarak kurulmuş olan siyasi partilerin özgürlüğünü sekteye uğratan kapatılması hususu ve bu konu ile ilgili yasal düzenlemeler yer almaktadır.

5.2. MİLİTAN DEMOKRASİ ANLAYIŞI VE TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASI HUSUSU

Demokratik rejimlerde siyasal partiler, güvenceye kavuşturulmuş ve serbest bir biçimde faaliyette bulunmaları temel ilke olarak kabul edilmiş olsa bile, yine demokrasinin işleyebilmesi için, parti faaliyetlerinin sınırlandırılması ve giderek partilerin yasaklanması ya da kapatılması mümkün olmuştur. Gerçekten gerek 1961 Anayasasında, gerekse 1982 Anayasası’nda, bir yandan partilerin demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları olduğu

belirtirken, diğer yandan uyacakları esaslar sayılmış ve bu esaslara uymayan partilerin kapatılmaları hükme bağlanmıştır.

Siyasal partilerin kapatılması konusu, öteden beri, Türkiye'nin siyasal gündeminin en önemli sorunlarından birisi olmuştur. 1982 Anayasası ve Siyasi Partiler Kanunu ile siyasal partilere getirilen kısıtlamalar ve öngörülen yasaklar, pek çok partinin kapatılması sonucunu doğurmuş ve bu durum ülkemizi, dahil olduğu liberal demokratik anlayış karşısında zor durumda bırakmıştır. Gerçekten siyasal partilerin kapatılması rejimi bakımından, Türk Hukuku ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi arasındaki farklılıklar, hep gündemde kalmış ve tartışılmıştır (<http://www.jura.uni-sb.de/turkish/NBulut1.html>, 17.11.2006).

Kuşkusuz bu durumun liberal ya da klasik demokrasi teorisiyle bağdaşıp bağdaşmadığı tartışmalı bir konudur. Bir görüş, liberal demokratik teorinin, sınırsız bir düşünce özgürlüğü ve buna bağlı olarak her düşünceye örgütlenme hakkı tanıdığını kabul etmekte ve hatta bu hakkın, liberal demokratik anlayışa karşı çıkanlara bile tanınması gerektiğini savunmaktadır (Hakyemez,2000:46).

Buna karşılık ikinci bir görüş, “özgürlük düşmanlarına özgürlük tanınmaz” ilkesini esas alarak, liberal demokrasinin kendi yıkılışına seyirci kalamayacağını savunmakta ve iktidara geldikleri zaman demokrasi dışına çıkacak olan partilere karşı savunma tedbirlerinin alınmasını gerekli görmektedir (<http://www.jura.uni-sb.de/turkish/NBulut1.html>, 17.11.2006).

Militan demokrasi anlayışının temelinde yatan düşünceye göre; demokrasi kimseye demokrasinin yok edilmesi hakkını vermez. Bu görüşe göre, demokrasinin kendini ortadan kaldırmak isteyen akımlara karşı hoşgörü göstermemesi gerekir.

Bu anlayışa göre, demokrasi de kendini savunmak zorundadır. Militan demokrasi, kendi değerlerini korumak için siyasî ifade hürriyetine ve siyasî örgütlenme hakkına sınırlama getiren demokrasidir (Hakyemez, 2000:32-33).

Militan ya da mücadelecî demokrasi anlayışı olarak adlandırılan bu görüş, özellikle, İkinci Dünya Savaşından önce Almanya ve İtalya'da ortaya çıkan faşist rejimler gerçeğinden hareket etmekte ve klasik demokrasilerin totaliter akımlar ya da örgütlenmelere karşı tedbir almasını öngörmektedir. Bu anlayış Alman ve İtalyan Anayasalarına yansımış ve Alman Anayasa Mahkemesi neo faşist eğilimli Sosyalist Reich Partisi ile Komünist Partisini kapatmıştır (Erdoğan,1976:132).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan acı deneyimlerden yola çıkarak militan-mücadelecî demokrasi kavramı geliştirilmiştir.

Militan demokrasi anlayışının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine de yansıdığını söylemek mümkündür. Sözleşmenin 17. maddesi, burada tanınan hak ve özgürlükleri kullanarak bunları yok etme girişiminde bulunmayı yasaklamaktadır. Bu doğrultuda, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, İtalya'daki faşist eğilimli bir derneğin feshinin, kamu güvenliği ve başkalarının özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olabileceği mütalaasında bulunmuştur. Komisyon, Alman Komünist Partisinin kapatılması davasında da aynı yaklaşımı göstermiştir (Gözübüyük,1994:298).

Gerek Alman Hukuk öğretisi ve gerekse Federal Anayasa Mahkemesi içtihatları, militan demokrasi anlayışı ile özgürlük, özellikle siyasal düşünce özgürlüğü arasındaki riskli ilişkiyi, oldukça eleştirici bir gözle değerlendirmeye ve hassas bir denge içinde tutmaya çalışmışlardır (Özkan,2002:47).

Militan demokrasi adı verilen ve AİHM kararlarına konu olan bu anlayış, bizim anayasal sistemimiz tarafından da benimsenmiştir. Bu anlayış çerçevesinde Türkiye’de dine dayalı partilerin, milli devlet ilkesini ihlal eden partilerin ve sınıf egemenliğini öngörme anlamında komünist partilerin kurulması yasaklanmış ve bu tür program ya da eyleme sahip olan partilerin kapatılması esası kabul edilmiştir.

Ne var ki, Türkiye’deki uygulamasıyla militan demokrasi anlayışı, özellikle AİHS ve AİHM kararları esas alındığında, abartılı sayılabilecek cinstendir. Gerçekten ülkemizde onlarca parti kapatılmış ve Türkiye, AİHM önüne gidip karara bağlanmış olan davalardan, sadece birisinde haklı bulunmuştur (<http://www.jura.uni-sb.de/turkish/NBulut1.html>, 17.11.2006).

Özetle, militan demokrasi anlayışı bağlamında hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması konusunda, ölçüyü kaçırmayacak bir biçimde dikkatli davranmak ve parti kapatmayı istisnai durumlarda, demokratik bir toplumda zorunlu sayılabilecek bir önlem olarak düşünmek gerekir. Bu çerçevede, sistem karşıtı hareketlerin, şiddete başvurmamaları halinde dışlanmamaları esas olmalıdır. Çünkü bütün felsefi, dini ve ideolojik pozisyonların, barışçı yöntemlerden ayrılmadıkları sürece, kendilerini serbestçe ifade edebilme ve siyasete katılma haklarının bulunması, demokrasinin özünü oluşturmaktadır.

5.3. SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASINA İLİŞKİN YÜRÜRLÜKTEKİ MEVCUT DÜZENLEMELER

1961 ve 1982 Anayasaları ile 648 ve 2820 sayılı kanunlar Türkiye’de siyasi partilerin hukuki statülerini derneklerden ayırmış oluyordu. Her iki anayasada da derneklerden ayrı

olarak siyasi partilerin hukuki rejimlerinden bahsedilmiş olmakla birlikte ayrıca bu esaslara uygun olarak siyasi partilere ilişkin özel kanunlarda düzenlemeler yapılmıştır.

Bu kanunlarda siyasi partiler, demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları kabul edilirken diğer bir yanda ise demokrasinin işleyebilmesi ve yaşayabilmesi, hürriyet adına hürriyeti yok etmek isteyen partilere karşı kendisini koruyacak tedbirlerde bu anayasalarda ve ilgili kanunlarda öngörülmekteydi. 1961 Anayasasında özgürlüğün yok edilmesini önleyici, mutlak demokrasi anlayışını içeren ve dikta rejimini reddeden hükümler yer alırken, 1982 Anayasası'nda ise özgürlüklerin ve özellikle siyasi parti özgürlüklerinin kötüye kullanımını önleyen daha kapsamlı, sınırlayıcı ve yasaklayıcı hükümler yer almaktaydı. Bu yasa aşırı müdahaleci bir yasa niteliğindedi ve partiler bir bakıma devletin bir parçası olarak düşünölmekteydi (Akyazıcı,2001:24).

Siyasi partilerin kapatılmasına dair hükümler 1961 Anayasası'nın 19 maddesinin son fıkrası ile 57. maddesinin birinci ve son fıkralarında yer almakta iken, kapatılma ile ilgili ayrıntılı düzenleme Siyasi Partiler Kanunu ile olmuştur. Kanunun partilere ilişkin yasakları açıkladığı dördüncü kısımdan sonra beşinci kısmında da, partilerin nasıl kapatılacağına dair hükümler belirtilmiştir. Dördüncü kısımdaki yasaklamalar Anayasadaki hükümleri tekrar niteliği taşıyan; cumhuriyet, milli devlet ve laik devlet, Atatürk devrimciliği, demokratik düzen ve meşruluk temelini korunmasını öngören hükümlerdir. Bu hükümler; 648 sayılı kanunun 83. ila 107. maddelerinde yer almakta iken, 2820 sayılı kanunun ise 78. ila 97. maddelerinde yer almaktadır (Akyazıcı,2001:25).

1982 Anayasası'nın ilk metninde, siyasal partilerin uyması gereken ilkeler konusu 68. ve 69. maddelerdeki çeşitli fıkralarda düzenlenmekte iken, 1995 yılında bu konuda daha derli toplu ve bütünsellik arz eden yenilikler yapılmıştır. Böylece siyasi partilerin uyması gereken

ilkeler Anayasa'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasında toplanmıştır. Bunlar “demokratik devlet”, “laik devlet” ve “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü” ilkeleri biçiminde ana başlıklar altında ele alınabilir. Aslında siyasal partilerin anayasal güvenceye kavuşturulması sonrasında en doğru olan yöntem bunların uyması gereken ilkelerin de anayasa metinlerinde düzenlenmesi biçiminde olmasıdır. 1982 Anayasası'nın yeni 68/4 de bu yönüyle yerinde bir hüküm olarak kabul edilmelidir. Ancak ülkemizde 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, bu noktada önemli saptamalar ihtiva etmektedir. Bu kanunun bazı maddelerinde Anayasada yer alan yasakları aşan yeni yasakların siyasal partiler önüne konulduğu görülmektedir (Turhan,1997:396).

1982 Anayasası döneminde, özellikle 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun anayasada yer alan yasakları genişletici etkisi ve bununda Anayasa'nın Geçici 15. maddesi nedeniyle Anayasaya aykırılığının ileri sürülememesi sonucunda pek çok siyasal parti kapatılmıştır. Bu durum ülke içerisinde ve uluslararası alanda çeşitli eleştirilere konu olmuştur.

5.4. 1982 ANAYASASI'NA GÖRE SİYASİ PARTİ YASAKLARI

1982 Anayasası'nda siyasal partilerin uyacakları esaslar gösterilmiş olup, bunlar bir yaptırıma bağlanmıştır. Buna göre ”siyasal partilerin tüzük ve programları ve eylemleri, devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez” (md.68/4). Bir parti, tüzük ve programı ya da eylemleri ile bu hükümleri ihlal ederse, Anayasa'nın 69. maddesi gereğince temelli olarak kapatılacaktır.

Bu sınırlamalar siyasal partilerin ideolojik çerçevesini çizmekte ve hangi amaçları güdemeyeceklerini de göstermektedir. Bu çerçevede Türkiye’de bölücü partilerin, dine dayalı partilerin, komünist partilerin ve faşist partilerin kurulması yasaktır. Siyasal partiler bu yasakları tüzük ve programları ile ihlal edebilecekleri gibi, eylemleri ile de ihlal edebilirler (<http://www.jura.uni-sb.de/turkish/NBulut1.html>, 17.11.2006).

5.4.1. Dine Dayalı Partiler

Türk hukuk sisteminde en sıkı yasaklama ve düzenlemeler, dine dayanan ya da dinden yararlanmak isteyen partiler için konulmuştur (Yüzbaşıoğlu,1993:151). 1982 Anayasası Başlangıç, 2. madde, ve bu maddenin içeriğini dolduran 6. ve 10. maddeleriyle, laikliği Cumhuriyetin temeli yapmış ve bununla da kalmayarak, Anayasanın 14, 24 ve siyasal partilere ilişkin 68. ve 69. maddeleriyle laikliği koruyucu ayrıntılı sayılabilecek düzenlemeler getirmiştir. Bu eğilim Siyasal Partiler Kanununa da yansımış ve laikliğin korunması ile ilgili birçok hükme yer verilmiştir. Anayasa Mahkemesi de siyasi parti kapatma kararlarında bu konuya ilişkin oldukça duyarlı davranmıştır.

Laiklik ilkesine ilişkin Anayasal ve yasal düzenlemeler Türkiye’de siyasal partilerin uymak zorunda oldukları ideolojik sınırlardan birisinin “laik Cumhuriyet ilkesi” olduğunu (Teziç,1990:41-42), ortaya koymaktadır ki; bu da, 1982 Anayasasının benimsemiş olduğu militan demokrasi anlayışının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.4.2. Milli Devlet İlkesini İhlal Eden Partiler

Ülkemizde siyasal partilerin uymak zorunda oldukları ideolojik sınırlardan bir diğeri; “Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü” ilkesidir. Devletin dış bağımsızlığının ve ülke bütünlüğünün korunması unsurlarını içeren (Özbudun,1995:68), bu ilke çerçevesinde,

Türkiye Cumhuriyetinin dışı karşı bağımsızlığının ortadan kaldırılmasını veya ülkenin bir bölümünün Türkiye Cumhuriyetinden ayrılmasını savunan bir parti temelli kapatılacaktır. Devletin ülkesiyle bölünmezliği ilkesinin, devletin tekliğinin korunmasını da içine aldığı kabul edilmektedir. Nitekim bu nokta Siyasi Partiler Kanununda açıkça ifade edilmiş ve siyasal partilerin devletin tekliği ilkesini değiştirmek amacını güdemeyecekleri ve bu amaca yönelik faaliyetlerde bulunamayacakları hükme bağlanmıştır. Bu bağlamda varılan sonuç, ülkemizde hiçbir partinin federal sistemi savunamayacağı gerçeğidir.

Devletin milletiyle bölünmezliği ilkesi ise, azınlık yaratılmasının önlenmesi, bölgecilik ve ırkçılık yasağı ve eşitlik ilkesinin korunması konularını kapsamaktadır. Buna göre siyasal partiler; ülkede dini kültür, mezhep, ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremeyecekler; bölgecilik veya ırkçılık amacı güdemeyeceklerdir.

Anayasa Mahkemesi de kararlarında, laiklik konusunda olduğu gibi, bu konuda da duyarlılık içinde olduğunu göstermiştir (<http://www.jura.uni-sb.de/turkish/NBulut1.html>, 17.11.2006).

5.4.3. Sosyalist ve Komünist Partiler

Ülkemizde 1982 Anayasası çerçevesinde, sadece sınıf egemenliğine dayalı, ihtilal ya da proleterya diktatörlüğü gibi amaçlar güden ve bu yönde faaliyette bulunan komünist partileri yasaklamıştır (Yüzbaşıoğlu,1993:51). Ayrıca siyasal partiler kanundaki ad yasağı da anayasal bir engel taşımaktadır.

5.5. SİYASİ PARTİ YASAKLARININ İHLAL EDİLMESİ

Anayasa, siyasal partilerin *tüzük ve programlarının* bu yasaklara aykırı olması ile *eylemlerinin* aykırılığını birbirinden ayırmıştır. Bu, siyasal partilerin söz konusu yasakları iki şekilde ihlal edebilecekleri anlamına gelir. Birincisi tüzük ve program yoluyla ihlal, ikincisi ise, eylem yoluyla ihlaldir (<http://www.jura.uni-sb.de/turkish/NBulut1.html>, 17.11.2006).

5.5.1. Tüzük ve Program Yolu İle İhlal

Anayasa, bir partinin tüzük ve programının 68. maddenin dördüncü fıkrasında sayılan esaslara (parti yasaklarına) uygun olmaması durumunda doğrudan kapatılacağını hükme bağlamaktadır.

5.5.2. Eylem Yoluyla İhlal

Siyasal partiler, anayasada gösterilen yasakları tüzük ve programlarıyla olduğu gibi, eylemleriyle de ihlal edebilirler. Bu da, bir kapatılma nedenidir. Fakat bir partinin, Anayasada gösterilen esaslara aykırı eylemde bulunmaktan dolayı kapatılabilmesi için, "odaklaşma" olgusunun gerçekleşmesi gerekir. Kuşkusuz böyle bir koşulun aranması, siyasal partiler için önemli bir güvence teşkil etmektedir (Hakyemez, 2000:243).

Fakat, bunun gerçek anlamda bir güvence olarak kabul edilebilmesi için, siyasal parti eylemlerinin parti kapatma nedenlerine aykırılığında odaklaşma olgusunun açıklığa kavuşturulması, yani odak olmanın kriterlerinin belirgin bir biçimde ortaya konması gerekmektedir (<http://www.jura.uni-sb.de/turkish/NBulut1.html>, 17.11.2006).

Siyasal partilerin kapatılması ile ilgili olarak özellikle siyasal parti kapatma kararlarının sayısını azaltmak konusunda, 2001 yılında gerçekleştirilen Anayasa değişikliklerinde bu konuda bir dizi yenilikler getirilmiştir.

5.6. 2001 YILINDA YAPILAN ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİ İLE GETİRİLEN YENİLİKLER

5.6.1. Odaklaşma Olgusunun Kriterleri

Bir partinin, parti yasaklarına ilişkin eylemlerinden ötürü kapatılabilmesi için, o eylemlerin merkezi haline gelmesini ifade etmektedir. Bir partinin yasak fiillerin odağı sayılması için partinin faaliyetleriyle bu amacı güttüğünün anlaşılması yeterli olarak görülmektedir. Fakat, burada soyut bir değerlendirme ve yorumlama yapılmamalı, aykırılık konusunda belli bir kastın varlığı aranmalıdır. Federal Almanya Anayasa Mahkemesinin bu konudaki tutumu son derece yol göstericidir. Mahkemeye göre, parti yasaklarına aykırı eylemlerin delil olarak kabul edilebilmesi için, bir partinin Anayasada belirtilen yasakları benimsememesi yeterli değildir. Partinin eylemlerinin demokratik düzenin temel öğelerine karşı aktif ve şiddete yönelik bir saldırı ve mücadele amacı taşıması gerekir (<http://www.jura.uni-sb.de/turkish/NBulut1.html>, 17.11.2006).

Ayrıca odaklaşma olgusunun gerçekleşmiş sayılabilmesi için, partinin yasaklanan amaca yönelik faaliyetlerinin belirli bir yoğunluğa ulaşmış olması ve bunun partinin bütününe mal edilebilmesi şarttır (Perinçek,1985:317). Parti yasak eylemleri belirli bir yoğunluluk ve kararlılıkla işlemiş olmalıdır.

Siyasi partilerin eylemleri dolayısıyla kapatılması hususunda odak olma kavramı ilk olarak 1961 Anayasası dönemindeki Siyasi Partiler Kanunda yer almıştır. 1961'deki bu düzenlemeye karşın bu kavram, 1982 Anayasası ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunun ilk şeklinde yer almamıştır. 1986 yılından itibaren 1982 Anayasası dönemi Siyasi Partiler Kanununda da kendisine yer bulmuştur.1995 Anayasa değişiklikleri ile Anayasa'ya dahil

edilmiştir. Madde 69. maddenin 6. fıkrasına göre; “Bir siyasi partinin 68. maddenin dördüncü fıkrasına aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir” şeklinde bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu düzenlemeden de anlaşılacağı üzere, odak olmanın koşullarından bahsedilmemiştir. Odak olmanın kriterleri ile ilgili hususa 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun 101. ve 103. maddelerinde daha önceden hükümler bulunmaktadır.

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun ilgili hükümleri değerlendirildiğinde, odak olmanın kriterleri şu şekilde belirlenmiştir (<http://www.jura.uni-sb.de/turkish/NBulut1.html>, 17.11.2006):

1. Parti üyelerinin parti yasaklarına aykırı davranışlarından ötürü hüküm giymiş olmaları
2. Hüküm giymiş üyelerle ilgili olarak Başsavcılığın partiye bildirimde bulunması ve partinin uyarı üzerine söz konusu üye ya da üyeleri, otuz gün içinde partiden ihraç etmemesi
3. Bu fiillerin kesif olarak işlendiğinin sübutu
4. Kesif olarak işlenmiş olan bu fiillerin, partinin yetkili kurullarınca (Büyük Kongre, MKYK, TBMM Grup Genel Kurulu veya Yönetim Kurulu) zımnen veya sarahaten benimsendiğinin sübut bulması

Fakat, Anayasa Mahkemesi, bu kanununun 103/2 maddesinde yer alan odak olmanın kriterlerini, odak haline gelmeyi tespit etme yetkisininin, 1995 yılında Anayasa’ya dahil edilen 69. maddenin 6. fıkrasına göre, Anayasal olarak kendisine verilmesinden sonra açılan kapatma davalarında Anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir.

Mahkeme, ilk iptal kararı gerekçesinde ağırlıklı olarak bir siyasi partinin üyelerinin eylemlerinden ötürü odak olması hususunda kanunda parti üyeleri için öngörülen “hüküm giymiş olma” koşulunun, TCK ’nın 141., 142. ve 163. maddelerinin kaldırılmış olması

nedeniyle artık sağlanamayacağını; oysa 1995 yılında gerçekleştirilen değişiklikle odak olma koşulunun sağlanıp sağlanmadığına karar verme yetkisinin Anayasa tarafından Anayasa Mahkemesi'ne verilmiş olduğunu belirtmiştir (AMKD,34:240-246).

Verilen iptal kararı üzerine, 4445 sayılı yasa ile Siyasal Partiler Kanunu'nda yeni bir düzenleme yapılmış, benzer bir hüküm bu kanuna tekrar dahil edilmiştir. Daha sonra Anayasa Mahkemesi, Fazilet Partisi kapatma davasında, davaya bakan mahkeme sıfatıyla itiraz yolu ile bu yeni hükmün de Anayasaya aykırılığını denetleme imkanı bulmuş ve ardından bunu da iptal etmiştir. Mahkeme; getirilen yeni kuralda, partinin genel başkanının yetkili bir organ sayılmamasını gerekçe göstermiştir (<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anyarg19/hakyemez.pdf>, 23.12.2006).

Bu iptal kararı üzerine de, parlamento sorunu odak olmanın kriterlerini Anayasa'ya taşıyarak çözüme gitmiştir. 2001 yılında yapılan değişiklikle Anayasaya giren; “Bir siyasi parti, bu nitelikteki fiiller, o partinin üyelerince *yoğun* bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça *benimsendiği* yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca *kararlılık* içinde işlendiği takdirde söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır” hükmüne göre odak olmanın kriterleri belirtilmiş bulunmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken hususlar bulunmaktadır.

5.6.1.1. Yoğunluk

Yoğunluk; Anayasanın, parti üyelerinin parti yasaklarına aykırı fiillerini odak olmanın koşulu kılarken, bunu bir yoğunluğa, yani sayıca fazlalığa bağlaması olumlu bir gelişmedir. Bu koşuldan anlaşılması gereken, kapatılacak olan siyasal partinin yasaklanan eylemlerin odağı olduğu izlenimini rahatlıkla verebilecek bir yoğunlukta bu yönde faaliyette bulunmasıdır. Burada “toplular, genel ve sürekli bir eğilim”den söz edilebilmelidir. Yoğunluk kavramından bahsedebilmek için yeter sayıda bir eylemler bütününden bahsedebilmek gerekmektedir.

5.6.1.2. Kararlılık

Kararlılık; koşulunu değerlendirdiğimizde 68. maddenin 4. fıkrasında yer alan fiillerin partinin önemli organlarınca açık ya da örtülü bir biçimde benimsenmesini ifade etmektedir. Burada bir anlayış birliğinden söz edilmektedir.

Bu koşulun gerçekleşmesi bakımından, odak olmayı sağlayacak sayıdaki eylemlerin belli bir süreklilik içerisinde gerçekleşmiş olması, yani belli bir zaman periyodu içerisinde, bu durumun süre ve sayı olarak tekrar etmesi gerekir (<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anyarg19/hakyemez.pdf>, 23.12.2006). Bu koşulun oluşup oluşmadığına Anayasa Mahkemesi karar verir.

5.6.1.3. Benimsenme

Benimsenme; koşulu daha çok siyasi partilerin üyelerinin eylemleri hususundaki sorumluluğu bakımından etkili olmaktadır. Aykırı faaliyetler kanunda belirtildiği gibi partinin genel merkez yetkili kurulları ya da parti üyeleri tarafından işlenebilir. Genel merkez yetkili kurullarının faaliyetleri bakımından değerlendirilmesi ve belirlenmesi kolay olmasına karşın üye sayısının fazla olması bakımından üyeler için yapılan değerlendirme zor olmaktadır. Bu konuda Anayasa da 2001 değişikliği ile öngörülen, partinin yetkili kurullarının bu nitelikteki

eylemleri “zımmen ya da açıkça benimsemeleri” koşulu siyasi partilerin kapatılma konusunda önemli bir güvence sağlamıştır (<http://www.jura.uni-sb.de/turkish/NBulut1.html>, 17.11.2006).

Odak olma kriterleri bakımından 2001 yılında yapılan Anayasa değişikliği sonucu “yoğunluk”, “kararlılık” ve “benimsenme” koşulları siyasi parti özgürlüğü için güvenceli bir durum yaratması bakımından önemli bir adım olarak kabul edilebilir.

5.6.2. Kapatma Dışında Yeni Yaptırımların Getirilmesi

Anayasa, 2001 yılında yapılan değişiklikler sonucunda 69. maddeye eklenen 7.fikrasına göre, Anayasa Mahkemesinin, temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre, ilgili siyasi partinin devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebileceğini hükme bağlamakta ve böylece kapatma rejimi açısından önemli bir yenilik getirmektedir. Yeni düzenleme, partinin eylemi ile maruz kalacağı yaptırım arasında orantılılık sağlamaya fırsat tanınması açısından, son derece yerindedir (<http://www.jura.uni-sb.de/turkish/NBulut1.html>, 17.11.2006). Burada da kısmen ya da tamamen yoksun bırakma yaptırımlarından hangisini uygulayacağına dair kararı verme yetkisi, somut olayın özellikleri dikkate alınarak, dava konusu fiillerin ağırlığına göre Anayasa Mahkemesi’ne verilmiştir. Üstelik bu durum, Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğinin hazırlatmış olduğu Venedik Komisyonu Raporu’na da uygunluk taşımaktadır.

5.6.3. Kapatma Kararlarında Nitelikli Çoğunluk Koşulunun Getirilmesi

Anayasa Mahkemesi’nin parti kapatmasını zorlaştırmak amacıyla, Anayasa Mahkemesinin çalışma ve yargılama usulünün düzenleyen Anayasanın 149. maddesinde yapılan değişiklikle mahkemenin siyasal parti kapatma kararı verebilmesi için gerekli olan salt çoğunluk oyu yerine ”siyasi parti kapatma davalarında kapatılmaya karar verilebilmesi için

beşte üç oy çokluğu şarttır” hükmüyle beşte üç oy çokluğu koşulu getirilmiştir (<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anyarg19/hakyemez.pdf>, 23.12.2006).

Siyasal parti davalarında, kapatılmaya karar verilebilmesini beşte üç oy çokluğu şartına bağlamak da, partilerin kapatılmasını güçleştirmeye yönelik önemli bir hükümdür.

5.6.4. Anayasa'nın Geçici 15. Maddesindeki Değişikliğin Siyasi Parti Özgürlüğü Üzerindeki Etkisi

2001 yılında 1982 Anayasası'nın 15. maddesinin üçüncü fıkrası kaldırılmıştır. Böylece bu maddenin öngördüğü dönemde çıkan kanun, kanun hükmünde kararnameler ile Anayasa Düzeni Hakkındaki Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasaya aykırılığını ileri sürme imkanı sağlamıştır (<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anyarg19/hakyemez.pdf>, 23.12.2006).

Anayasa Mahkemesine kapatma davalarında bazı aykırılık iddiaları Anayasa'nın Geçici 15. maddesindeki yasağı gerekçe göstererek denetleyip iptal etmekten kaçınmıştır. Fakat, Geçici 15. maddenin Anayasa aykırılığı ileri sürmeyi yasaklayan fıkrasının kaldırılması ile birlikte siyasi parti özgürlüğünün sağlanmasında önemli katkılar sağlayacağı ve siyasi partiler daha geniş bir özgürlük alanına sahip olacağı açıktır. Dolayısıyla, 2001 yılında yapılan bu değişiklik siyasi parti özgürlüğü açısından önemli bir adım olarak kabul edilebilir ve böylece Anayasa Mahkemesi kapatma davalarında sadece 68. maddenin dördüncü fıkrasında yasakları ölçüt alacaktır.

2001 yılında yapılan değişiklikler bir bütün olarak değerlendirildiğinde siyasi parti özgürlüğü ve demokrasi açısından önemli bir gelişme olarak kabul edilebilir. Yapılan değişikliklerle odaklaşma olgusunun “yoğunluk”, “kararlılık” ve “benimsenme” gibi somut

kriterlere bağlanması, kapatma yerine yeni yaptırımlar getirilmesi ve fiillerin ağırlığına göre temelli kapatma yerine devlet yardımından kısmen yada tamamen yoksun bırakma imkanı verilmesiyle birlikte amaçla araç arasında bir oranlılık sağlanmıştır. Ayrıca kapatılmaya karar verilebilmesi için salt çoğunluk yerine beşte üç olan nitelikli çoğunluk şartı getirilmesi ve geçici 15. maddedeki yasağın kaldırılması ile birlikte Siyasi Partiler Kanundaki, Anayasanın 68/4 de bulunan ilkeleri aşan yeni yasaklar oluşturulan maddelerin Anayasa aykırılığını ileri sürme imkanı sağlamasından dolayı, tüm bu yapılan yeni düzenlemeler, olumlu gelişmeler arasında sayılmaktadır.

5.7. SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASI USULÜ, ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR VE KAPATMA KARARININ HUKUKİ SONUÇLARI

Kuşkusuz siyasi parti kapatma davalarında Anayasa ve Siyasi Partiler Kanununun getirdiği parti kapatma sebepleri daha çok öne çıkmakla beraber, parti kapatma davalarında uygulanan yargılama yöntemi, usul kuralları ve ortaya çıkan ön sorunların çözüm şekli de, en az diğeri kadar önem arz etmektedir (<http://www.abchukuk.com/makale.html>, 25.12.2006).

Anayasa'nın 69. maddesindeki; "Siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır" hükmünce siyasi partilerin kapatılması yetkisi Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Ayrıca, Siyasi Partiler Kanunu'nun beşinci kısmında da siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin tek yetkili organ olarak Anayasada belirtilen düzenlemede göz önünde bulundurularak, Anayasa Mahkemesi olarak kabul edilmiştir. Böyle bir yetkinin Anayasa Mahkemesine, yani yargı organına verilmesi siyasal partileri siyasal iktidar karşısında güvenceye almak açısından önem taşır. Çünkü; yargı organının devletin tümünü temsil ettiğinden daha tarafsız olacağı

düşünülmüş, bu yetkinin yürütme organına verilmesi gibi düşünceler ise tehlike arz ettiğinden kabul görmemiştir. Çünkü; ortada yargısal bir sorunun varlığı yadsınamaz bir gerçektir.

Siyasi parti kapatma davalarının, bir ceza davası mı, tespit davası mı, yoksa kendine özgü bir dava mı olduğu konusu tartışma konusu olmuş ve henüz bir uzlaşma sağlanmış değildir.

Anayasa Mahkemesi 1982 Anayasası döneminde verdiği bir kararda kapatma davalarının ceza davası niteliğinde olduğunu belirtmiştir. Mahkemeye göre, uygulanacak kanun hükümleri birer ceza kuralı niteliğindedir. 101. maddede öngörülen siyasi partinin kapatılmasına ilişkin yaptırımın TCK' nın 11. maddesi ile belirlenen klasik cezalar arasında yer almaması, failin tüzel kişi olmasından kaynaklanmaktadır. Uygulanması istenen maddelerin ceza kuralı niteliğinde oluşları ve davanın CMK 'ya göre yürütülmesi, davalı parti için güvence teşkil eden bir takım sonuçlar doğurur. Ceza usulünün gerçeği araması ve biçimsel gerçekte yetinmemesi, tarafların iddia ve savunmalarıyla bağlı tutulmaması, delil serbestisi esas, şüphe halinde sanık lehine hareket etmek gereği gibi ilkeler, siyasi parti kapatma davalarında göz önünde bulundurulacak ilkelere dendir (<http://www.abchukuk.com/makale.html>, 25.12.2006).

Ayrıca ortada bir kamu davası olacağından bu davayı açma yetkisi Anayasa'nın 69/4 fıkrasına göre ve Siyasi Partiler Kanunu'nun 98. maddesine göre, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısına verilmiştir. SPK'nın 100. maddesine göre bu yetki üç biçimde kullanılabilir:

-Re'sen,

-Bakanlar Kurulu kararı üzerine Adalet Bakanının istemiyle,

-Bir siyasi partinin istemi ile bu yetki kullanılabilir.

Fakat, bir siyasi partinin Cumhuriyet Başsavcılığından dava açılmasını isteyebilmesi için, bu partinin son milletvekili genel seçimlerine katılmış olması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunması, ilk büyük kongresini yapmış olması, partinin merkez karar ve yönetim kurulunun üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyu ile dava açılmasının istenmesi yolunda karar alınmış bulunması ve istemin parti adına parti genel başkanı tarafından Cumhuriyet Başsavcılığı'na yazılı olarak yapılmış olması gerekir. Cumhuriyet Başsavcılığı, Adalet Bakanının veya partinin yazılı isteminde yeterli delil bulunduğu kanısına varırsa davayı açar (Özkan,2002:55).

Bu talebin savcılıkça reddi halinde yapılan itirazları incelemek üzere, Yargıtay Ceza Daireleri Başkanlarından kurulu "Siyasi Partilerle İlgili Yasakları İnceleme Kurulu" oluşturulmuştur. Kurul, itirazları otuz gün içinde inceler.

Siyasi parti kapatma davalarının 1983 tarihli kanuna göre, dosya üzerinden görüleceği, gerekli olduğu takdirde Anayasa Mahkemesinin sözlü açıklamalarını dinlemek için ilgilileri ve konu hakkında bilgisi olanları çağırabileceği hükme bağlanmıştır (Akyazıcı, 2001:27).

Zaten Anayasanın 149. maddesinin son fıkrası, "Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler" demektedir. Aynı kural, SPK'nın 98. maddesinin ilk fıkrasında kapatma davasından söz edilmek suretiyle yinelenmiştir. 2949 sayılı Kanunun 33. maddesinde de Anayasadaki hükme paralel olarak siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin davaların CMK hükümleri uygulanmak yoluyla dosya üzerinden incelenip karara bağlanacağı belirtilmiştir.

Parti kapatma davalarının niteliği ne olursa olsun, bu davalarda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun hükümleri uygulanacağından ceza hukuku ve ceza muhakemesi hukuku

genel ilkelerinin dikkate alınması gerekir. Özellikle de davalı partiye, savunma hakkını tam olarak kullanma hakkı verilmelidir. Kapatma davalarının duruşmalı yapılması da, adil yargılanma ilkesinin bir gereği olduğundan, bu yönde gerek yasal değişiklik yapılmalıdır (<http://www.abchukuk.com/makale.html>, 25.12.2006).

Siyasi Parti Kapatma davaları, Cumhuriyet Başsavcılığının iddianamesini Anayasa Mahkemesine vermesiyle başlar, parti iddianameye karşı ön savunmasını yapar, savcılık esas hakkındaki mütalaasını mahkemeye sunar ve parti son savunmasını yapar. Son aşamada ise mahkeme tüm iddia ve savunmaları inceleyerek parti hakkında karar verir (Akyazıcı, 2001:3).

Anayasa Mahkemesince verilen kararlar, Anayasa'nın 153. maddesi, SPK 98/2 hükmüne kesin ve bağlayıcıdır. Bu kararlara karşı itiraz ve temyiz yolu kapalıdır.

Partinin kapatılmasının resmi gazetede ilan edilmesi ile birlikte parti, hukuki varlığını ve Anayasal güvencesini kaybeder. Hukuki varlığından yoksun siyasi parti, bu durumda tüzel kişiliğinden de yoksun olacağından, tüzel kişilik nedeniyle kanunlarca tanınmış olan haklarını ve Anayasa'nın siyasi parti gruplarına tanıdığı haklarını da kaybedecektir.

Ayrıca 1982 Anayasası'nın 69. maddesindeki; "Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararın Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamazlar" hükmü parti kapatma kararının parti üyeleri üzerindeki etkiyi göstermektedir.

Ayrıca bu durum, SPK'nın 95. maddesinde de düzenlenmiştir.

Bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamayacaklar kapatma tarihinde ilgili partiye üyeliği devam eden kurucuları, genel başkanı, merkez yönetim kurulu, her kademedeki yönetim ve disiplin kurulu üyeleri ve TBMM siyasi parti grubu üyeleridir. 1982 Anayasası'nın 69. maddesinde yer alan bu hüküm ilk şeklinde süresi olarak kabul edilmesine rağmen, 23.7.1995 tarihinde yapılan Anayasa'nın 69. maddesinde yapılan değişiklikle bu süre beş yıl ile sınırlandırılmıştır.

SPK'nın 107. maddesindeki; "Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılan siyasi partinin bütün malları hazineye geçer" hükmüne göre kapatılan siyasi partinin aktifleri de Devlete geçmiş olacaktır.

1982 Anayasası'nın 69. maddesindeki; "Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz." hükmü ve SPK'nın 95. maddesindeki aynı hükmüne göre kapatılan partinin bir başka ad altında kurulması yasaklanmıştır.

5.8. SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASI HUSUSUNUN AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sözleşme, 4 Kasım 1950'de Roma'da imzalanmış ve 59. maddeye uygun olarak 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, sözleşmeyi 4 Kasım 1950 tarihinde imzalamış ve 10 Mart 1954 tarihinde ihtirazi kayıtla onaylamıştır. 6366 sayılı Onay Kanunu 19 Mart 1954 güne ve 8662 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır (<http://www.artvin.gov.tr/insanhaklari/ihs.pdf>, 16.01.2007).

Sözleşmede denetleme mekanizmalarına katılıp katılmamanın ülkelerin inisiyatifine bırakılması, Türkiye'nin sözleşmenin birçok maddesine çekince koymasının önünü açmıştır. Ancak, 1980'li yıllardan sonra Türkiye'nin bu tavrı tartışma konusu olmaya başlayınca Türkiye

kendi yurttaşlarının Avrupa Konseyi sistemi çerçevesindeki insan hakları güvencelerinden yararlanmasını, başka bir deyişle bu denetim mekanizmalarında yer alan yetkileri kabul etmiştir. 22 Ocak 1987’de “bireysel başvuru hakkı”nı, 25 Eylül 1989’da da AİHM’ nin “yargı yetkisi”ni tanımasıyla sözleşme Türkiye bakımından tam olarak işler duruma gelmiştir. Bunun anlamı, Avrupa İnsan Hakları Divanı’nın Türkiye için bağlayıcı kararlar verebilmesidir. Bu da sözleşmenin mahkemelerce uygulanması gerektiğini göstermektedir (Akyazıcı, 2001:33). Ayrıca, Anayasa’nın 90. maddesinde yer alan hükümler doğrultusunda da AİHS’ si Türk Hukukunda önemli bir yere sahiptir ve temel metinler arasında yer alır.

AİHS’si, Avrupa Konseyi üyesi hükümetler tarafından Birleştirilmiş Milletler Genel Kurulu tarafından, 10 Aralık 1948’de ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’ni, metinde yer alan hakların her yerde ve etkin olarak tanınmasını ve uygulan- masını sağlamayı hedef olarak almışlardır (<http://www.artvin.gov.tr/insanhaklari/ihs.pdf>, 16.01.2007).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, temel hak ve özgürlüklerin başlangıcı ve kurucu belgesi değildir. Avrupa Konseyi’ne üye ülkelerin insan hakları alanında sağladıkları kazanımlar, Sözleşme ile uluslararası bir nitelik edinmiştir. Sözleşme’nin canlı ve devingen bir yenilenme süreci içerisinde gelişmesi ise, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin kararları ile gerçekleşmektedir. Temel hak ve özgürlüklerin tanımı, içerikleri, zaman içerisinde değişebilen sınırları ve kötüye kullanılmaları durumunda toplumsal korumanın gereği olarak alınacak önlemler, ulusal ve uluslar üstü hukukların başlıca uğraş alanları olmuştur (<http://www.rightsagenda.org/main.php?id=63>, 17.01.2007).

Sözleşme, bölgesel nitelikte olmakla birlikte belirlenen haklar değil de, bu hakların yargısal organlarca bakımından önem taşımaktadır. Denetim mekanizması ve yaptırımları bakımından öne çıkan bir sözleşmedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Avrupa İnsan

Hakları Komisyonu olmak üzere bu amaca hizmet eden yargısal nitelikte organları bulunmaktadır.

Siyasi partiler ve kapatılmasına ilişkin hususa gelince ise; Türkiye'deki yasal düzenlemeler dikkate alındığında, Anayasal düzenlemeler ve güvenceler söz konusu iken, bir yandan da özel bir kanun niteliğindeki Siyasi Partiler Kanununun varlığı ve bu kanunda yer alan ayrıntılı ve kısıtlayıcı hükümler bu güvenceleri bertaraf edecek nitelik taşımaktadır.

Türk Hukuku bakımından önem taşıyan metinler arasında yer alan AİHS' ne bakıldığında ise; siyasi partilerle ilişkili ayrı ve özel bir düzenleme bulunmamasına karşın, siyasi partilere, kapatılmasına ilişkin olarak sözleşmenin 11. maddesi önem taşımaktadır. AİHS' nin "Dernek Kurma ve Toplantı Özgürlüğü" başlıklı 11. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir.

1- Herkes asayişini bozmayan toplantılar yapmak, dernek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve sendikalara katılmak haklarına sahiptir.

2- Bu hakların kullanılması, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve ancak yasayla sınırlanabilir. Bu madde, bu hakların kullanılmasında silahlı kuvvetler, kolluk mensupları veya devletin idare mekanizmasında görevli olanlar hakkında meşru sınırlamalar konmasına engel değildir (<http://www.artvin.gov.tr/insanhaklari/ihs.pdf>, 16.01.2007).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi partilerin özgürlüklerini esas almış, geniş güvencelerle donatmış, kapatılmalarını ise istisna kabul ederek, bunlar için ciddi zaruretlere gerek görmüştür. Bu madde de örgütlenme hak ve özgürlüğünden bahsedilmekle birlikte ikinci

fıkra, bu özgürlüğün yasayla kısıtlanabileceği bazı kriterlere bağlanmış, düşünceyi açıklama özgürlüğüne, örgütlenme özgürlüğüne bazı yöntem ve koşullarla sınırlamalar getirilebileceği kabul görmüştür.

11.maddenin ikinci fıkrasında “ulusal güvenlik”, “kamu emniyeti”, “kamu düzeni”, “suç işlenmesinin önlenmesi”, “sağlığın, ahlakın ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması” gibi amaçlarla ve ancak kanunla sınırlandırılabilmesi kabul edilmekle birlikte bu kısıtlamalarda “demokratik toplum” kriterleriyle sınırlandırılmıştır.

Kısıtlamaların hukuka uygunluğunu denetleme yetkisi, AİHM’ ne verilmiştir.

AİHM çeşitli kararlarıyla siyasal partilerin yasaklanması ve kapatılmasına ilişkin tutumu ve kriterlerini belirlemiştir. Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği isteği üzerine hazırlanan “Siyasal Partilerin Yasaklanması, Kapatılması ve Benzer Önlemler Hakkında Temel İlkeler” isimli Venedik Komisyonu raporunda da usule ve esasa ilişkin ilkeler yer almaktadır (<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anayargi/uygun.pdf>, 29.01.2007).

Venedik Komisyonu Raporu’nda ki düzenlemelere göre; “Siyasal Partilerin yasaklanması ya da kapatılması, ancak partilerin anayasa ile güvence altına alınan hak ve özgürlükleri ortadan kaldıracak şekilde, demokratik anayasal düzeni yıkmak için şiddet kullanılmasını savunması ya da şiddeti politik bir araç olarak kullanılması durumunda haklılaştırabilir. Bir partinin anayasanın barışçıl yollarla değişmesini savunması, tek başına, o partinin yasaklanması ya da kapatılması için yeterli gerekçe oluşturmaz. Partilerin yasaklanması ya da kapatılması önlemine çok istisnai durumlarda başvurulabilir. Hükümetler ya da devletin diğer organları, yetkili yargı organından bir partinin yasaklanmasını ya da kapatılmasını istemeden önce, ülkenin durumunu dikkate alarak, söz konusu partinin özgür ve

demokratik siyasal düzen için gerçek bir tehlike oluşturup oluşturmadığını, bu tehlikenin daha hafif önlemlerle engellenip engellenmeyeceğini değerlendirmelidirler.” (<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anayargi/uygun.pdf>, 29.01.2007).

AİHS’ ne göre siyasal partilerin kapatılmasında rol alan iki koşul, büyük önem taşımaktadır. Bunlardan birincisi; “şiddet kullanımını savunması ya da şiddeti politik bir araç olarak kullanması” ve ikinci olarak da, kapatma önleminin demokratik düzeni korumak bakımından başvurulacak son çare olmasıdır. Irkçılık, yabancı düşmanlığı, terörizm, kin ve düşmanlık yaratmak gibi olgular belirli görünüşler olarak kabul edilebilir.

AİHS’nin 17. maddesinde ki; “Bu sözleşme hükümlerinden hiçbiri, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesine veya burada öngörüldüğünden daha geniş ölçüde sınırlamalara uğratılmasına yönelik bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkını sağlar biçimde yorumlanamaz” düzenleme ile hakların kötüye kullanılması yasaklanmıştır. Aynı zamanda üzerinde durulması gereken bir husus ta, orantılılık kuralıdır. Temel hak ve özgürlüklere yönelik kamusal müdahaleler, izlenen toplumsal yararların gerektirdiği boyutlarda tutulacak ve bu amaçları aşan uygulamalara kaynaklık etmeyecektir.

AİHM, gündemindeki uyuşmazlıkları, yukarıda belirtilen ilkeler çerçevesinde çözmektedir. Sözleşme’nin koruduğu haklar temel alınmakta, kısıtlamalar istisna olarak değerlendirilmektedir.

Mahkeme’nin üzerinde durduğu bir diğer konu da, devletlerin, hak ve özgürlükler konusunda yansız ve edilgen kalmakla, yükümlülüklerini yerine getirmiş sayılamayacakları gerçeğidir. Sözleşme kapsamındaki hakların önündeki engelleri kaldırmak, uygulanmalarına

yol açacak hukuksal yapıyı oluşturmak, devletlerin görevidir (<http://www.rightsagenda.org/main.php?id=63>, 17.01.2007).

5.9. TÜRKİYE'DE KAPATILAN SİYASAL PARTİLERİN AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NE BAŞVURULARINA KARŞI MAHKEMENİN TUTUMU VE KARARLARDAN ÖRNEKLER

Bireysel başvuru hakkının ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin zorunlu yargı yetkisinin Türkiye tarafından tanınmasıyla birlikte, kapatılan partilere Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yolu açılmıştır. Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP), Sosyalist Parti (SP), Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP), Sosyalist Türkiye Partisi (STP), Halkın Emek Partisi (HEP), Demokrasi Partisi (DEP) ve Refah Partisi (RP) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuran partilerdendir (Akyazıcı, 2001:35).

Mahkeme, başvuruları öncelikle Sözleşmede öngörülen haklardan birine bir müdahale olup olmadığı, daha sonra ise; sınırlanma nedenleri bakımından haklılaştırılmasının mümkün olup olmayacağı bakımından incelemektedir (<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anayargi/uygun.pdf>, 29.01.2007).

Mahkeme, ilk olarak örgütlenme özgürlüğüne bir müdahale olup olmadığını değerlendirir. Daha sonra ise, müdahalenin haklı olup olmadığını değerlendirir ve bu değerlendirmeyi yaparken yasallık ilkesine uyulup uyulmadığını, kapatma kararının meşru bir amaca yönelik olup olmadığını ve müdahalenin demokratik bir toplumda zorunlu olup olmadığını inceleyerek davaya karara bağlar.

5.9.1. Türkiye Birleşik Komünist Partisi Davası

Kuruluşundan on gün sonra, 14 Haziran 1990 günü, Yargıtay Başsavcısı'nın istemiyle Anayasa Mahkemesi'nde dava açılmıştır. Anayasa Mahkemesi, 16 Temmuz 1991'de parti adında "Komünist" sözcüğü geçmesi nedeniyle ve bölücülük suçlamaları bakımından değerlendirilmesi sonucu; TBKP'nin Anayasa'nın 3, 14, 68 ve Siyasi Partiler Kanunu'nun 78, 81 ve 101. maddelerine dayanarak temelli kapatılmasına karar vermiştir. Kapatma kararı üzerine, 7 Ocak 1992'de Türkiye Birleşik Komünist Partisi tüzel kişiliği ile Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na ilk defa siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin bir dava için başvurmuş ve sözleşmenin bazı maddelerinin ihlal edildiği iddia edilmiştir. Komisyon sözleşmenin 11. maddesinin ihlal edildiği yönde görüş birliğine varmış ve dava Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine iletilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, partinin kapatılmasına ilişkin Anayasa Mahkemesi'nin dayanaklarını değerlendirmiş ve partinin adında geçen "Komünist" sözcüğü Anayasa Mahkemesi'nce yeterli görünürken, AİHM' i başka gerekçelerle desteklenmedikçe, kapatılma gibi ağır bir müdahalenin haklılaştırılmayacağını belirtmiştir.

AİHM , "...ilgili ve yeterli diğer koşulların oluşmaması durumunda, bir siyasi partinin seçtiği adın, kural olarak kapatma gibi ağır bir yaptırımı haklı kılmadığını..." benimsemiştir.

Özellikle komünizmi suç sayan TCK'nın 141. ve 142. maddelerinin 12 Nisan 1991 günlü ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Yasası ile yürürlükten kaldırılmasından sonra, Anayasa Mahkemesi'nin kendi kararında da tek sınıf egemenliğine dayanan bir politika izlemediğini, aksine siyasi çoğulculuk, genel seçim ve katılımcı demokrasi gibi ilkeleri benimsediğini kabul ettiği bir partinin kapatılmasına karar vermesi, "çelişkili bir yaklaşım" olarak değerlendirilmiştir. AİHM, "TBKP'nin kendisine 'Komünist' adını verirken, Türk toplumu veya Türk Devleti için gerçek tehlike oluşturabilecek bir politikayı seçtiğini gösterecek

herhangi bir kanıt yokken, salt adına dayandırılan nedenlerin, tek başına Parti'nin kapatılması için gerekçe gösterilmesini kabul edilemez" bulmuştur (<http://www.rightsagenda.org/main.php?id=63>, 17.01.2007).

Anayasa Mahkemesi, kapatma kararında bir başka gerekçe olarak "Türk ve Kürt ulusu", "Kürtlerin kendi kaderlerini tayin hakkı" gibi ifadelerinden yola çıkarak partiyi bölücülükle suçlamış, partinin devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü bozmayı amaç edindiğini göstermiştir.

AİHM ise partinin kapatma kararına ilişkin bu gerekçeye karşı görüşünü şu şekilde açıklamıştır:

"Mahkeme, her ne kadar TBKP programında 'Kürt halkından', 'Kürt ulusundan', 'Kürt yurttaşlarından' söz edilmiş ise de, Kürtlerin bir azınlık olarak tanımlanmadığını ve varlıklarının tanınması dışında Kürtler için özel ayrıcalıklar veya haklar, hele hele Türk nüfusunun bütününden ayrılma hakkı talep edilmediğini vurgular. Tam tersine, programda şu anlatımlar vardır:

'TBKP, Kürt sorununun adil, demokratik ve barışçı bir çözüme kavuşturulması, Türk ve Kürt halkının Türkiye Cumhuriyeti devleti sınırları içinde gönüllü ve eşit haklılık temelinde birlikte yaşamaları ve ortak çıkarlar temelinde demokratik yeniden yapılanması için çalışacaktır.'

TBKP programında, kendi kaderini tayin hakkı konusunda ise, şiddete başvurulmasının '...kendi geleceğini tayin hakkının, birlikte değil, ayrılık biçiminde tek yönlü kullanılmasına yol açacağından...' duyduğu kaygıları belirtmekle yetinmekte, '...problemin çözümünün politik olduğunu' ve 'Kürt halkı üzerindeki ulusal baskı ve eşitsizliğin ortadan kaldırılması için Kürt ve Türklerin birlikteliğine gereksinim bulunduğunu'

eklemektedir” Programdaki söylemler bu şekilde belirtilmiş olup,

“Mahkeme, demokrasinin başta gelen özelliklerinden birinin, ülkenin sorunlarını şiddete başvurmadan, sıkıcı bile olsa diyalog yoluyla çözüme yolunu açması olduğunu kabul etmektedir.

Demokrasi, anlatım özgürlüğü ile gelişir. Konuya bu açıdan bakılınca, siyasi bir gruba, sırf devlet nüfusunun bir bölümünün koşullarını açık biçimde tartışmayı ve demokratik kurallara uygun olarak herkesi tatmin edecek çözümleri bulmak üzere siyasal yaşamda yer almak istediği için engel olunması haklı görülemez” (<http://www.dhdirhr.coe.fr/> , 08.02.2007).

Mahkeme, yukarıda belirtilen açıklamalar çerçevesinde siyasi bir grubun, yalnızca, halkın bir kesiminin durumunun açıkça tartışılmasını istediği ve bu kesimin, ilgili herkesi tatmin edecek çözümlere demokratik usullerle ulaşmak amacıyla politik yaşama katılmasını savunduğu için kapatılmasını demokrasi ile bağdaşmaz bulmuş ve şiddeti reddeden, demokratik esaslara bağlılığını belirten ve henüz çalışmalarına başlamamış bir parti hakkında süresiz kapatma ve liderlerine siyaset yasağı getiren önlemi meşru amaçlarla ve milli güvenliğin korunması amacı ile orantısız, aşırı önlemler olmaları nedeniyle demokratik bir toplumun gerekleriyle bağdaşmadığına ve sözleşmenin 11. maddesinin ihlal edildiğine oybirliği ile karar verilmiştir (<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anayargi/uygun.pdf>, 29.01.2007).

5.9.2. Özgürlük ve Demokrasi Partisi Davası

Özgürlük ve Demokrasi Partisi, 19 Ekim 1922 tarihinde kurulmuştur. 29 Ocak 1993 tarihinde Yargıtay’daki Cumhuriyet Baş Savcısı, Anayasanın ilkelerinin ve siyasi partilerin kuruluşuna ilişkin Kanunun ihlal edildiği gerekçesi ile *ÖZDEP*’ in kapatılması için Anayasa Mahkemesi’ne başvurmuştur. Partinin programında belirtilen içerik ve amaçların ülke bütünlüğünü ve Devletin laiklik özelliği ve

ulusal birliğini yıkmak amacıyla yönelik olduğunu savunmuştur. 30 Nisan 1993 tarihinde Anayasa Mahkemesi'ndeki dava derdest iken, *ÖZDEP*' in kurucu üyelerinin toplantısında *ÖZDEP*' in kapatılmasına karar verilmiştir (<http://www.mahkemeler.net/mahkeme-web-t/aihm/tcyaozdep.html>, 12.02.07).

Partinin böyle bir fesih kararı almasını sebebi, olası bir kapatma kararının bazı sonuçlarından etkilenmemektir.

Partinin Anayasa Mahkemesi tarafından, 14 Temmuz 1993'te kapatılmasına karar verilmiş ve bu kapatma kararına karşı parti, AİHM 21 Mart 1994'te Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna başvurmuştur ve Sözleşme'nin 9, 10, 11 ve 14. maddelerinin ihlal edildiğini iddia etmiştir. Komisyon, başvuruyu kabul etmiş, madde 11'in ihlal edildiği, 9 veya 10. maddeler kapsamında ayrı bir hususun olmadığını ve madde 14'ün ihlal edilip edilmediğinin ayrıca incelenmesine gerek bulunmadığı yönündeki görüşünü bildirmiştir. Komisyon davayı 24 Eylül 1998'te mahkemeye iletmiştir.

Hükümet, mahkeme huzurunda, 14 Temmuz 1993 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasından çok önce, 30 Nisan 1993 tarihinde kendiliğinden kapatılmış olması nedeniyle *ÖZDEP*'in kapatma işleminin mağduru olarak kabul edilmeyeceğini belirtmiştir. Kendiliğinden kapanmaya bağlı olmaksızın, Anayasa Mahkemesi'nin anılan kararının parti liderlerinin aynı isim ve statüde yeni bir parti kurmasını engellemek üzere verildiğini bildirmiştir. *ÖZDEP*' in liderlerinin mahkeme nezhindeki başvurusunu kendi adlarına yapmış olması halinde kapatmanın mağdurları olduğunu iddia edebileceğini; ancak bunun yapılmadığını belirtmiştir (<http://www.mahkemeler.net/mahkeme-web-t/aihm/tcyaozdep.html>, 12.02.07).

Mahkeme, öncelikle hükümetin bu ilk itirazlarını incelemiş; fakat alınan bu fesih kararının kapatma kararının olası sonuçlarından kaçınmak amacıyla alındığını yani “Özgürce alınmış bir karar” olmayacağından ve SPK’ nun 108. maddesince de kapatma davasından sonra yapılan feshin sonucu etkilemeyeceğini belirterek hükümetin ilk itirazlarını reddetmiştir.

Hükümet, *ÖZDEP* programında bulunan amaçların, Türk nüfusunun bir kısmını isyana veya Türk Devletinin anayasal ilkelerine uygun olmayan yeni bir siyasi düzen veya kanunların oluşturulması gibi yasadışı hareketlere teşvik etmeye yatkın olduğunu belirtmiştir. *ÖZDEP*’ in ana teması olarak Türk Devleti tarafından azınlıkların ve özellikle Kürtlerin sözde ezilmesini seçerek, demokratik özgürlükleri Türkiye’yi bölme çabası için kullandığını belirtmiştir. Halkın kendi kaderini tayin etme hakkına gönderme yaptıktan sonra, *ÖZDEP* parti programında şu sözleriyle silahlı mücadeleyi açıkça desteklemiştir: “*ÖZDEP*, halkların adil ve meşru bağımsızlık ve özgürlük mücadelesini desteklemektedir. Bu mücadelede yanlarındadır”. Anılan fikirler, amacı Devlet’in bölünmez bütünlüğünü yıkmak ve Türk nüfusunun belli bir bölümünün isyana teşvik edilmesi olan terör örgütünün yasadışı eylemlerinin onaylanması anlamına gelmektedir (<http://www.mahkemeler.net/mahkeme-web-t/aihm/tcyaozdep.html>, 12.02.07).

Hükümete göre; *ÖZDEP*, silahlı mücadeleyi, terör örgütü mücadelesini destekleyerek amacına ulaşmaya çalışmakta ve bu amacına ulaşmak için demokratik yollar yerine, halkı ayaklanmaya teşvik etmekte ve bunu da programı ile açıkça ilan etmektedir (<http://www.dhdirhr.coe.fr/>, 12.02.2007).

ÖZDEP’ in programının incelenmesi üzerine, mahkeme şiddet kullanımı, bir isyan, halkı ayaklanmaya teşvik etmek veya diğer şekillerde demokratik ilkelerin reddedilmesine yönelik herhangi bir çağrı tespit edememiştir. Bunun aksine, program içinde önerilen siyasi projenin

uygulanmasında demokratik kurallara uyulması gerektiği vurgulanmıştır. Kapatma gerekçesinde kullanılan ifadelerin, Avrupa Konseyi üyesi devletlerde faaliyet gösteren parti programlarında da bulunduğu ve bu partinin Kürtlere ve Diyanet İşleri Başkanlığına ilişkin görüşlerini ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirdiğini belirterek, partinin kapatılmasının Sözleşme'nin 11. maddesini ihlal ettiği sonucuna varmıştır (<http://www.dhdirhr.coe.fr/> , 12.02.2007).

Yukarıdaki kapatma kararlarını ele aldığımızda ve diğer birçok kapatma kararını incelediğimizde; AİHM' si, Türkiye'yi haksız bularak sözleşme hükümlerini ihlal ettiğini kabul etmiştir. Partilerin kapatılması rejimi bakımından, AİHS ve Türk Hukuku arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Bunun sebebi ise, hukuk sistemlerindeki demokrasi ve insan hakları anlayışındaki farklılıktır.

AİHM' si örgütlü grup olarak parti özgürlüğü, serbest kuruluş ilkesini, faaliyet serbestliği ve varlık güvencesi öğelerini kapsamına alır. Belli görüşler etrafında toplanan birey topluluklarının izin almaksızın, serbestçe siyasal partiler kurabilmeleri ve örgütlenebilmeleri, partilerin varlık güvencesinin önkoşul olarak ele alır (Kaboğlu,1996:222).

Siyasal parti yasakları ve kapatılması rejimi açısından da AİHM içtihatları 'Venedik Kriterleri' olarak özetlenmiştir ki, bu kriterlere göre; siyasi partilerin kapatılabilmesi için, Anayasa'da belirtilen hak ve özgürlüklerin, devletin yapısı, bekaası ve düzeninin ihlali için şiddete başvurmaları gereği, siyasi partilerin açıkça şiddeti kullandıkları ve demokratik sistem için tehlikeli oldukları ispat edilmesi şart koşulmuştur. Ayrıca, ırkçılık ve yabancı düşmanlığının şiddet eylemleri ile bir tutulması gereği ve siyasi partilerin kapatılabilmesini sağlayan eylemle, kapatılma arasında bağlantı kurulması şartı getirilmiştir. Kapatılma rejimi bakımından Türk Hukuku ile arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Türk Hukuku arasında siyasi partilerin kapatılması rejimi açısından mevcut farklılığın giderilmesi için Anayasa ve Siyasal Partiler Kanunu'nda köklü değişiklikler yapılması gerekmektedir (<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anayargi/uygun.pdf>, 23.02.2007).

5.10. SİYASİ PARTİLER KANUNUNDAKİ MEVCUT DÜZENLEMELER VE ÖNERİLEN DEĞİŞİKLİKLER

Siyasi Partiler Kanunu'nda soyut, herkese göre farklı kavramlar yer alırken, aynı zamanda zaman zaman değişikliklere uğrasa da yasaklayıcı, bir ceza kanunu andıran bir anlayış devam etmektedir. Kanunun hem yasal alt yapısı hem de uygulaması ile ilgili problemlerle karşı karşıya kalınmaktadır. Siyasal Partiler Kanununda bulunması gereken temel ilkeler arasında; hukukun üstünlüğü, saydamlık, siyasi etik ve üyelerin bireysel haklarının teminat altına alınması yer almaktadır.

Demokratik hayatın vazgeçilmez unsuru olarak kabul edilen siyasi partilere ilişkin yasal düzenlemelerin yer aldığı, Siyasal Partiler Kanunu'ndaki değişikliklerle ilgili Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın görüş ve önerileri şu şekildedir (<http://www.tesev.org.tr/ddg/spk1711.php#>, 25.02.2007).

Siyasi Partiler Kanunu'nun dördüncü bölümünde siyasi partilerle ilgili yasaklar düzenlenmiştir.

SPK madde 78'de demokratik devlet düzeninin korunması ile ilgili yasaklara yer verilmiştir. Bu maddenin “d” fıkrasında yer alan siyasi partilerle ilgili olarak “askerlik, güvenlik veya sivil savunma hizmetlerine hazırlayıcı nitelikte eğitim ve öğretim faaliyetlerinde

bulunamazlar” düzenlemesi dışındaki kısımlar zaten madde 90/I de düzenlendiği ve tekrar niteliği taşıdığı için kaldırılmalıdır.

Madde 79’da bağımsızlığın korunmasına ilişkin yasaklar düzenlenmiş, bu madde 1999 yılında değişikliği uğramışsa da AB uyumu bağlamında bu madde kaldırılmalı ve partilerin yurt dışı faaliyet yasağı yeniden irdelenmelidir.

Madde 80’de devletin tekliği ilkesinin korunmasına ilişkin düzenlemeye yer verilmiş fakat bu ilke de madde 90/I içeriği tarafından karşılandığı ve mükerrer olması nedeniyle kaldırılması gerektiği düşünülmektedir.

Madde 81’de azınlık yaratılmasının önlenilmesine ilişkin düzenleme yer alırken, bu maddede yer alan “azınlık bulunduğunu ileri süremezler” şeklindeki ifade Lozan Anlaşması’nda bazı azınlıkları tanıyan Türkiye Cumhuriyeti için uygun olmadığı görüşle kaldırılması gerektiği ve yine dil konusundaki düzenlemelerin AB uyumu açısından kaldırılması gerektiği düşünülmektedir.

Madde 82’de yer alan bölgecilik ve ırkçılık yasağına ilişkin düzenleme, Anayasa’da bu konu ile ilgili düzenlemenin olması ve mükerrer olması nedeniyle kaldırılması gerektiği yönündedir.

Yine madde 83’te yer alan eşitlik ilkesinin korunmasına ilişkin düzenleme de, madde 90’ın içeriğinde yer alması nedeniyle tekrar niteliğinde olduğundan kaldırılmalıdır.

Madde 84’te ise Atatürk ilke ve inkılaplarının korunması ile ilgili parti yasakları yer alırken bu maddenin içeriğine ilişkin Anayasa’nın 68. ve 69. maddelerinde bu konu ile ilgili yeterli düzenlemenin olması, ayrıca SPK madde 90’da da konunun tekrar vurgulanması

sebebiyle kaldırılması; yerine madde 90'a "Anayasa, bu kanunlar ve diğer kanunlar" şeklinde bir ekleme yapılması gerektiği dūřunlmektedir.

Madde 85'te Atatürk'e saygı ile ilgili dūzenleme saygının gereęi; fakat bunun bir SPK maddesi olmaması gerekęesi ile kaldırılması yōnūndedir.

Madde 89'da yer alan Diyanet İřleri Bařkanlıęı'nın yerinin korunması ile ilgili dūzenleme, bōyle bir kurumunun ūzerine tartıřmanın yasaklanması demokratik teamūllere uygunluk tařımayacaęından kaldırılması yōnūndedir.

Madde 90'da tūzūk ve programlar ile parti faaliyetlerine iliřkin sınırlamalar dūzenlenmiřtir. TESEV'e gōre bu maddenin korunması ve yasaklarla ilgili ana madde haline getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca "Anayasa ve bu kanun" ifadesinin "Anayasa, bu kanun ve dięer kanunlar" řeklinde geniřletilmesi gerekmektedir.

Madde 93'te parti ięi ęalıřmaların demokrasi esaslarına uygun olma zorunluluęuna iliřkin dūzenlemeler genel demokrasi esası ve parti ięi ęalıřmalarla ilgili olduęundan genel kurallar ve ūrgūtlenme bōlūmūne kaydırılması gerektięi; ayrıca "yasak" olarak ifade edilmesi yerine, olması beklenen durumu ifade eder řekilde pozitif eylem olarak ifade edilmesi gerektięi ūnerilmektedir.

SPK'nın 96. maddesinde kullanılmayacak parti adları ve iřaretlerinden bahsedilmiřtir. TESEV'e gōre ilk paragraf kaldırılmalı, ikinci paragraf ise korunmalıdır. Ūęūncū paragraf ise; sadece yerel, ırkçı ve laiklik karřıtı ifadeleri yasaklamalıdır. Bu dūřūncenin gerekęesini ise; partilerin istedikleri amblem, isim ve kavramı kullanabilmeleri ūzgūrlūęūne dayandırmakla birlikte, yerel, ırkçı ve laiklik karřıtı parti olmaması gerektięi gibi, kullanılmayacak isim ve iřaretlerin de aynı muameleye tabi tutulması gerektięi gōrūřūndedirler .

SPK' nun 6. kısmında siyasi partilerin kapatılması ile ilgili hükümler yer almaktadır.

6. bölüm içerisinde yer alan 100. madde de, siyasi partilerle ilgili yasaklara aykırılık halinde dava açılması düzenlenmiştir. Yine bu madde de mecliste grubu bulunmayan siyasi partilere de ellerinde yeterli delil veya gerekçe olduğu takdirde, Cumhuriyet Başsavcılığı'na dava açılması talebinde bulunabilme hakkı tanınarak maddenin genişletilmesi yönünde TESEV' in görüşü bulunmaktadır.

101. madde de ise, Anayasa'daki yasaklara aykırılık halinde partilerin kapatılması hususunu düzenlemiştir. Bu konuda ki reform önerileri de şu şekildedir:

“Anayasa'nın 69. maddesine yapılan son değişiklik ile uyum sağlanmalı ve kapatmaya sebep olan haller aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmelidir:

-Parti tüzük ve programının Anayasa 68. madde 4. fıkraya aykırı olması ve verilen ihtar sonrasında düzeltilmemesi

-Bir siyasi partinin Anayasa 68. madde 4. fıkraya aykırı fiillerin işlendiği bir odak haline gelmesi.”

Odak haline gelme ise şu şekilde tanımlanır:

“- Bu nitelikteki fiiller, o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum, o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği, yahut

- Bu fiiller, doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.”

TESEV'e göre dış kaynaklardan yardım almayı kapatma sebebi sayan yeni anayasal

düzenleme de gereksizdir; sadece yabancı devletlerden bağış kabul etmek, kapatma sebebi olabilmelidir.

Esasen, paralel değişiklikler Anayasa'da da yapılmak kaydı ile çağdaş demokratik normlar çerçevesinde kapatma kriterleri için önerileri ise aşağıdaki gibidir:

“1. Parti tüzük ve programının Anayasa 68. madde 4. fıkraya aykırı olması ve verilen ihtar sonrasında düzeltilmemesi ,

2. Parti tüzük ve programı uygun olduğu halde, Anayasa 68. madde 4. fıkraya aykırı kararlarının partinin yüksek organlarınca (Büyük Kongre, MKYK, TBMM Grubu ve Grup Yönetim Kurulu) açıkça benimsenmesi,

3. Parti organlarının kararı veya desteği ile suç işlenmesi, şiddet eylemlerine karışılması veya parti kaynaklarının yasa dışı işlerde kullanılması (Suça teşvik tanımı altında vuku bulan suç ile teşvik edici eylem arasında illiyet bağı aranmalıdır),

4. Anayasa 68. madde 4. fıkraya aykırı eylemlerden hüküm giyen parti üyelerinin, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının uyarısına rağmen partiden ihraç edilmemesi

Bunlar dışında kalan kanuna aykırılık halleri için caydırıcı para cezası, belli süreler için devlet yardımından mahrumiyet veya seçimlerden men gibi ara çözümler devreye sokulmalıdır.

SPK da bu çerçevede yeniden düzenlenmelidir”.

Tüm bu değişikliklere gerekçe olarak da; “Anayasa, siyasi özgürlükler ve kısıtlamaları konusunda hüküm getiren ana metindir ve Anayasamızda bu kısıtlamalar 68 ve 69. Maddeler ile belirlenmiştir. Parti kapatma kriterleri, Anayasa'da ve SPK'da açık ve somut şekilde belirlenmek sureti ile gerek iktidardaki siyasi partilerin, gerekse hakim ve savcılarının

tercihlerinden arındırılmalıdır” şeklindeki görüşünü göstermiştir (<http://www.tesev.org.tr/ddg/spk1711.php#>, 01.03.2007).

Madde 102’de Cumhuriyet Başsavcılığı’nın isteklerine uyulmaması halinde partinin kapatılmasına ilişkin bir düzenleme mevcut iken; bu madde de, partinin kapatılması yerine başka tür bir cezai hükmün uygulanması yönünde değiştirilmesi yönündedir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu belgenin ciddiyetine göre, partinin kapatılması dışında; para cezası, devlet yardımından mahrumiyet, seçimlere girememe gibi cezalar öngörmelidir. Anayasa’da yapılan son düzenleme de bunu mümkün hale getirmiştir.

103. maddede ise, bir partinin yasak eylemlere odak olması hali düzenlenmiştir. Fakat, bu madde de belirtilen “odak olma” şeklindeki muğlak bir tanım yerine açık ve somut kriterler getirilmesi, değişiklik önerileri içinde yer almaktadır.

Yine SPK’ nın 104. ve 105. maddelerinde düzenlenen diğer sebeplerle ve seçimlere katılmama nedeniyle dava açılması, Siyasi Partiler Kanunu’nun Anayasa’da belirtilenler dışında ilave bir kapatma sebebi ile kaldırılması gerektiği yönündedir. Bu gibi durumlarda kapatma yerine para cezası, belli bir dönem için devlet yardımından mahrumiyet, seçimlere girememe gibi başka tür cezai hükümler getirilebilir.

6. SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASI KONUSUNA ANAYASA MAHKEMESİ'NİN YAKLAŞIMI VE ANAYASA MAHKEMESİNİN REFAH PARTİSİ KAPATMA KARARININ ÖRNEK OLARAK İNCELENMESİ

6.1. SİYASİ PARTİLERİN KAPATILMASI KONUSUNA ANAYASA MAHKEMESİ'NİN YAKLAŞIMI

“Halkın desteğini sağlamak suretiyle, devlet mekanizmasının kontrolünü ele geçirmeye ve sürdürmeye çalışan sürekli ve istikrarlı örgütler” (Özbudun,1977:4) şeklinde tanımlanan siyasal partiler, demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları sayılmaktadır.

Demokratik anayasalarda vatandaşlara siyasal parti kurma, kurulmuş bir partiye girme ve partiden ayrılma hakkı verilmiş; bu hakları da güvence altına alınmıştır. Vatandaşların parti ile ilgili hakları bu şekilde korunurken, siyasal partiler de anayasalarca güvence altına alınmış, serbest bir şekilde hareket edebilmeleri, faaliyette de bulunabilmeleri temel ilke olarak kabul edilmiş, gerek 1961 Anayasası'nın madde 56/2 hükmüne göre, “Siyasi partiler, önceden izin almadan kurulur ve serbestçe faaliyette bulunurlar”, gerekse de 1982 Anayasası'nın madde 68/3 hükmüne göre; ”Siyasi partiler, önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler” şeklindeki düzenlemelere yer verilmiş ise de; demokrasinin işleyebilmesi için, parti faaliyetlerinin sınırlandırılması ve giderek partilerin yasaklanması ya da kapatılması mümkün olmuştur. Gerçekten gerek 1961 Anayasasında, gerekse 1982 Anayasasında, bir yandan partilerin demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları olduğu belirtilirken, diğer yandan da, Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleri (1961 Anayasası, m.57) ile siyasi partilerin uyacakları siyasal alanın sınırlarına ilişkin düzenlemeler getirilmiş ve bu esaslara uymayan partilerin kapatılmaları hükme bağlanmış ve bu görev Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir.

Devlet yaşamında önemli bir yeri olan siyasi partilerin anayasada düzenlenmesinin ve partilerin kapatılmaları hakkındaki davaların Anayasa Mahkemesinde görülmelerinin en önemli nedeni, siyasi partilere hukuksal güvence sağlamaktır (<http://www.abchukuk.com/makale/makale39.html>, 10.03.2007).

Bu görevin mahkemelere verilmesindeki en önemli amaç, politika dışında yer alan ve sadece hukuksal kaygıları olan bir kuruma yani yargıya bu işi teslim etmektir. Bu amacın tam olarak yerine getirilip getirilmediğini anlamak ise öncelikle Anayasa Mahkemesi'nin siyasi parti kapatma davalarında izlediği yol ve benimsediği yaklaşımı irdelemek ile mümkündür.

Yasaları yorumlayanlar yargıçlardır ve yargıcın anayasal metni ve onun içerdiği değerleri anlama ve ifade etmeye yönelik yorumlarını yansıtan ise Anayasal Yargı kararlarıdır. Anayasa, yargıçlar tarafından yorumlanırken genellikle yargıçlar, sosyal ve siyasal kavrayışlarını yansıtan yaklaşımlarını kullanırlar. Başka bir deyişle, yargıçların anayasal tartışmalara ilişkin görüş ve kararları, siyasal kanaatlerini kaçınılmaz bir şekilde yansıtır (Özkan, 2002:64).

Siyasal davalar; siyasal rejim içerisinde resmi yaklaşımdan uzaklaşan muhalifleri yasal çerçeve içerisinde kontrol etme, yok etme veya itibarını sarsma gibi amaçlar taşımaktadır.

Siyasi haklar; “hak-eksenli”, liberal değerler taşıyan yaklaşım ve “ideoloji-eksenli”, otoriter niteliğe sahip yaklaşım olmak üzere birbiriyle çatışan iki hukuki yaklaşımdan meydana gelmektedir. “Hak-eksenli” yaklaşımda birey ve onun hakları devlet karşısında öncelikliken, “ideoloji-eksenli” yaklaşımda devlet ve onun dayandığı resmi söylem önceliklidir ve korunur. Anayasa Mahkemesi, siyasi parti kapatma davalarında pozitivist, tek boyutlu ve otoriter bir görünüm arz eden “ideoloji-eksenli” yaklaşımı benimsemişken, Avrupa İnsan Hakları

Mahkemesi ise “hak-eksenli” yaklaşımı benimsemiştir. Bu konuda bu iki mahkemenin birbiriyle çatıştığı görülmektedir (Arslan,1994:7).

Siyasi Parti kapatma davalarında kararlar, “Devletin bölünmez bütünlüğü” ile “Laiklik” ilkesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu kavramları oldukça geniş ve hassas yorumlayan mahkemenin kararlarından bazı örneklerine bakacak olursak “Kürt, Türk halkı gibi ayrımlar” , “herkesin kendi dilinde eğitim görme hakkı talebi”, “federatif devlet yapısının önerilmesi”, “ülke ve ulus bütünlüğünü zedeleyebilecek olan her yazı, söz ve davranışın siyasi partiler için yasak olması” (AMKD, 1993:30/2, 917), gibi kavramların gerekçe olarak kullanıldığını görebiliriz.

Anayasa Mahkemesi, kararlarının en büyük dayanağı olduğu için Tanör’ e göre; “Anayasa bütün partiler için adeta ‘orta parti programı’ haline gelmekte, partilere de Anayasayı uygulamaktan başka bir alan kalmamaktadır” (Tanör, 1991:160).

Anayasa Mahkemesi birçok kararında, Devletin “tek”, ülkenin ”tüm”, ulusun “bir” olduğunu vurgulamıştır (AMKD, 30/2, 913). “Devletin bölünmez bütünlüğü” ne verdiği önemi birçok kararında yinelemiştir.

Aynı zamanda laiklik ilkesine de özel bir önem, öncelik ve hassasiyet tanıyan Anayasa, özgürlüklere karşı laiklik ilkesini korumayı amaçlamıştır. Bu ilke bakımında da mahkemenin totaliter ve katı yaklaşımlar sergilediği görülmektedir.

Bütün partilerin ortak programı haline getirilmeye çalışılan “Anayasal ideoloji” kavramının ve düşüncesinin, Anayasa’da değiştirilmez olarak kabul edilen “demokratik devlet” ilkesi ile bağdaşmayacağı açıktır.

Hak-eksenli yaklaşımı benimseyen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne göre; partilerin program ve projelerinin Türk Devleti'nin mevcut ilkeleriyle ve yapısıyla uyuşmaması demek, onların demokrasiyle de uyuşmaması anlamına gelmeyecektir. Demokrasinin kendisine zarar vermediği müddetçe -Devletin yapılandığı şeklin sorgulanması halinde bile- farklı siyasi programların önerilmesine ve tartışılmasına izin verilmesi demokrasinin özünü teşkil edeceğinden bahisle, Anayasa Mahkemesi'nin "Anayasa ideolojisi"ni siyasi partilerin programlarına empoze etme eğilimini eleştirmektedir (Arslan, 1994:11-12).

6.2. SİYASAL ALANIN SINIRI OLARAK PARTİ KAPATMA DAVALARINDA BAŞLANGIÇ İLKELERİ

Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleri (1961 Anayasası m.57) siyasi partilerin uyacakları siyasal alan sınırlarına ilişkin düzenlemeler getirmiştir. Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesi parti kapatma davalarında başlangıç hükümlerini de kullanmak suretiyle siyasal alanın sınırlarını genişletmiştir.

1961 ve 1982 Anayasaları parti faaliyetleri konusunda, Alman Anayasası'nın 21. maddesinden¹ esinlenerek, siyasal alanı anayasa ile sınırlandırmış, diğer bir deyimle, "militan demokrasi" ya da "mücadeleci demokrasi" anlayışını benimsemiştir (Teziç,1998:136).

1982 Anayasası'nda "güçlü devlet" anlayışıyla birlikte "yönetilebilir demokrasi" formülü getirilmiştir. 1982 Anayasası bir taraftan kolektif özgürlüklere getirdiği sınırlamalarla, özellikle de dayanışma yasakları ile gruplar demokrasisini ve mikro demokrasiyi reddederek,

¹ bk; Federal Alman Cumhuriyeti Temel Kanununun, m.21(2): "Amaçları veya üyelerinin davranışları itibariyle temel hür demokratik düzene zarar vermeye veya onu ortadan kaldırmaya, ya da Alman Federal Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmeye çalışan partiler, anayasaya aykırıdır. Anayasaya aykırılık sorununu Federal Anayasa Mahkemesi karara bağlar" (Aktaran:Teziç, 1998:88).

sınırlı siyasi plüralizmin hukuk çerçevesini çizmiş, diğer yandan da temel hak ve hürriyetlere genel sınırlama getirerek, hak ve ödev bağlantısını kurmak suretiyle “yönlendirilen hürriyet” formülünü düzenlemiş ve “siyasi alan” ı Anayasa ideolojisine aykırı düşüncelere kapamıştır. Anayasa ideolojisine aykırı akımlara karşı “siyasal alan”ın kapatılması, yani Anayasa ile devleti ve anayasal düzeni koruma teorisinin kurulması, Max Weber düşüncesinden etkilenen Carl Schmitt’ in “Politik Anayasa” adını verdiği anayasaların tipik özelliğidir. Schmitt, (Nazilerin iktidarı ve devleti ele geçirmelerine izin veren) Weimar Anayasasının zaafını politik anayasa olmamasında görerek, politik anayasa anlayışı ve militan demokrasi formülünü şekillendirmiştir. 1982 Anayasası da, bu anlamda bir politik anayasadır ve “**Başlangıç**” ta koruma görmeyecek düşüncelere “**siyasal alan**”ı kapatmıştır (Çağlar,1990:61-63).

1961 Anayasası’ndan itibaren Anayasa Mahkemesi siyasal alanın sınırı olarak başlangıç hükümlerini görmüş ve bunu davalarda uygulamıştır.

Milli Nizam Partisi hakkında açılan kapatma davasında; “Parti, kuruluş ereği, çalışma düzeni, faaliyet ve bu arada propaganda ve telkin yönü bakımlarından Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’na aykırı bir tutum ve durum içindedir. Bu aykırılık başlıca, bir yandan Anayasa’nın Başlangıç kısmındaki “Milletimizi dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak milli birlik ruhu içinde daima yüceltmeyi amaçlayan bilen Türk Milliyetçiliği” ilkesi ile... doğrudan doğruya çelişkiye ve çatışmaya düşmek biçiminde kendisini göstermektedir” (AMKD, 9:67).

Anayasa Mahkemesi, Türkiye İşçi Partisi’nin kapatılması davasında ise, Başlangıç ilkeleri karşısındaki tutumunu bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır: “Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde Türk milliyetçiliği ideolojisi egemendir ve Anayasamız (**Başlangıç**) kuralları arasında bunu bildirdiği gibi bütün Anayasa yapısının oturduğu temel dahi budur. Bu, Türk

kültürüne dayanan bir milliyetçiliktir ve bundan ırk düşüncesi ve kökence başka görünen toplulukların ayrı tutulması düşüncesi yer almış değildir. Bu bakımdan bir bölüm yurttaşlara karşı bağınaz ve ırkçı bir ideolojinin uygulandığı görüşü de gerçeklere uygun değildir” (AMKD, 9:115).

Anayasa Mahkemesi bu tutumunu, Türkiye Emekçi Partisi'nin kapatılmasına ilişkin davada da devam ettirmiştir.

Bu durum, 1982 Anayasası'nda da politik anayasa ve militan demokrasi anlayışının bir sonucu olarak ortaya çıkacaktır.

Özbudun, bu anlayışı şu şekilde değerlendirmektedir: “Bu anlayışın özü, amacı hürriyetçi demokrasiyi ortadan kaldırmak olan akımlara, meşru siyasal faaliyet alanını kapatmaktır. Şüphesiz, Anayasadaki bu hükümlerin, bir ölçüde ülkenin genel siyasal konjonktürüne bağlı olarak, daha sınırlandırıcı ya da hürriyetçi olarak yorumlanmaları mümkündür” (Özbudun, 1990, 88).

Yüksek Mahkeme Başlangıç İlkelerini, siyasal alanın sınırlarını belirlerken kullanmaktadır. Önemli olanın ise, Başlangıçtaki ilkelerin Anayasal hükümlerle ayrıntılı düzenlenmesine rağmen ve bu Başlangıç'ın bu hükümlerini yorumlamada kullanması gerekirken, Mahkeme'nin Başlangıç'ı yorumlama yetkisini tekeline alması ve bunlardan pozitif hukuk normları çıkararak, yasama yetkisini kullanması izlenimini doğurması gibi bir durum söz konusu olmaktadır (<http://www.jura.uni-sb.de/turkish /TGuelsoy.html>, 22.03.2007).

1982 Anayasası'nda militan demokrasi anlayışı devam etmiş ve bu Anayasa'da da “yönlendirilen hürriyet” anlayışının sonucu olarak “siyasal alan” Anayasa ideolojisine aykırı

düşüncelere kapatılmıştır. Bu Anayasa'nın da "politik Anayasa" niteliği taşımakta olduğunu söylemek mümkündür.

Huzur Partisi'nin kapatılmasına ilişkin davada ise, Anayasa Mahkemesi şu görüşlere yer vermiştir: "Atatürk devrimlerinin hareket noktasında laiklik ilkesi yatar ve devrimlerin temel taşı bu ilke oluşturur. Başka bir anlatımla, laiklik ilkesi açısından verilecek en küçük bir ödün, Atatürk Devrimlerini yörüngesinden saptırarak, yok olması sonucunu doğurabilir. Bu nedendir ki, Anayasamız; "Hiçbir düşünce ve mülahazanın...Atatürk milliyetçiliği ve inkılapları ve medeniyetçiliğin karşısında koruma göremeyeceği ve laiklik ilkesinin gereği kutsal din duygularının, devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı" yolunda kesin buyruğa "**başlangıç**"ta yer vermek zorunluluğunu duymuş bulunmaktadır". "Türk Devrimi, Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen ulusal bağımsızlığın ve çağdaşlaşma hareketinin adıdır ve bu düşünce sistemi 1982 Anayasası'nın temel dayanağını ve felsefesini oluşturmuştur. Anayasamızın kabul ettiği laiklik ilkesi, soyut bir kavram değil, Devletin, hukukun ve eğitimin laikleşmesini içeren sistemler topluluğudur. Bu nedendir ki, Anayasamızın 24. maddesinin dördüncü fıkrası hükmüne başka manalar izafe etmek, Atatürkçü düşünceye ve Türk Devrimine ters düştüğü kadar bizatihi hükmün açık olan ve yoruma elverişli olmayan beyanına ve ayrıca bilimsel özerkliği ilke olarak benimseyen Anayasa kurallarına da aykırı olur" (AMKD, 20:362-364).

Bu yaklaşımıyla, Anayasa Mahkemesi siyasal alanın sınırlarını belirlerken Başlangıç ilkelerini doğrudan ölçü-norm olarak kullanmakta, yorum yetkisini de tekeline almaktadır (<http://www.jura.uni-sb.de/turkish/TGuelsoy.html>, 22.03.2007).

Liberal demokrasi anlayışıyla Anayasa Mahkemesi'nin tutumunun bağdaşmadığı açıktır. "Liberal-demokratik devlet, hem farklı ahlaki anlayışlar ve dünya görüşlerinin

meşruluğunu tanır, hem de bunun doğal bir uzantısı olarak toplumsal ve kültürel çeşitliliğin siyasal alana yansımalarına izin verir. İdeolojik bir devlette ise çoğulculuk değil, tekilcilik esastır; toplum resmi ideoloji doğrultusunda homojenize edilmek istenir. Bundan dolayı toplumdaki çoğulcu yapının siyasete yansımalarına izin vermez, en azından bazı çeşitlilik unsurlarına siyasi kısıtlamalar getirir. Resmi ideolojisi olan devlet bazı yurttaşların ve yurttaş gruplarının siyasal katılmasını ideolojik gerekçelerle engelleyebilir veya onlara herkes için geçerli olmayan (veya uyuşmadığını düşündüğü) siyasi partileri yasaklama ve bütün partileri devletçi bir ‘merkez’ de buluşturma eğilimindedir. Bütün partilerin devletin toplum içindeki şubeleri olmasını ister. Bundan dolayı, siyasette tam bir çoğulculuk ve adil bir yarışma söz konusu değildir” (Erdoğan, 1996:237).

Anayasa Mahkemesi, 1988 yılında Sosyalist Parti davasında vermiş olduğu kararda ise, Anayasa’nın “siyasi alan”ı sınırlayan hükümlerini çok daha liberal bir anlayışla yorumladığı görülmektedir (Çağlar, 1990:75). Özbudun’ a göre de; “Anayasa Mahkemesi, bu kararında meşru siyasal faaliyet üzerindeki sınırlamaları; hukuk devleti ilkesinin, çok partili çoğulcu sistemin ve iktidarların seçimle değişebilirliği kuralının, tek kelimeyle hürriyetçi demokratik düzenin korunması amacına ilişkin sınırlamalara hasretmiş bulunmaktadır. Böylece Anayasa Mahkemesinin içtihadı, resmi bir ideoloji anlayışından, ideolojik bakımdan tarafsız, liberal devlet anlayışına doğru kayda değer bir evrim göstermiş olmaktadır” (Özbudun, 1990:71).

Anayasa Mahkemesi bu kararından sonra baktığı Özgürlük ve Demokrasi Partisi (AMKD, 1994:30/2), Sosyalist Türkiye Partisi (AMKD, 1994:30/2), Demokrasi Partisi (AMKD, 1994:30/2), Emek Partisi (AMKD, 1998:34/2) ve Refah Partisi (AMKD, 1998:34/2) gibi parti kapatma davalarında ise, daha önceden belirlemiş olduğu anayasal değerler teorisini sürdürmüştür. Bu davalarda Başlangıç ilkeleri karşısındaki tutumu ise, bir bakıma 1961

Anayasası dönemindeki yaklaşımını tekrarlar nitelikte olmakla birlikte, gerek Anayasa maddelerini ve gerekse Başlangıç'taki ilkeleri uzun uzadıya yorumlamıştır. Dolayısıyla, Anayasa'nın 68 ve 69. maddelerindeki partilere ilişkin faaliyet alanının sınırlarına Başlangıç da dahil olmaktadır.

Anayasa Mahkemesi, hukuki bir kurum olmasına karşın; aslında siyasal alanı ilgilendiren konularda faaliyet göstermektedir. Bundan ötürü, Anayasa Mahkemesi'nin kararları ister istemez, bir yönüyle siyasi kararlar olmaktadır. Bunun nedeni, belki de Anayasa hukukunun bir "siyasi hukuk" veya "siyasetin hukuki çerçevesi" niteliğinde olmasındandır. Her şeye rağmen, Anayasa hukuku bir "hukuk" dalıdır. Dolayısıyla, yargı faaliyetinde yapılması gereken, Anayasa Mahkemesi üyelerinin konuyla ilgili siyasi kanaatlerine göre değil, Anayasa normlarında ifadesini bulan siyasi tercihlere göre karar vermeleridir (<http://www.jura.uni-sb.de/turkish/TGuelsoy.html>, 22.03.2007).

Mahkeme, verdiği kararlar ile zaman zaman "Hukukun siyasallaştırılmasına" örnek teşkil eden tutumlar sergilemiş, bazı kararlarında ise hak ve özgürlüklerin kullanımını aşırı sınırlandıran ve bir anayasa mahkemesinin işlevlerine ters düşen anlayışları benimsemiştir.

Anayasa mahkemelerinin asıl işlevi, demokratik teoride demokrasinin en önemli zaafı olarak ele alınan "Çoğunluk despotizmini" engellemesi ve birey hak ve özgürlüklerinin korunmasıdır. Anayasal yargı işlevini üstlenen mahkemelerin siyasete müdahalesine bu amaçla izin verilmiştir. Ancak, mahkemelerin bu yetkiyi kullanırken demokrasinin evrensel gereklerine uygun davranmaları bir zorunluluktur. Aksi halde, anayasal denetim yapan mahkeme, demokrasinin zaafalarını gidermek yerine, kendisi yeni sorunlar yaratan ve birey hak ve özgürlüklerini korumada zaafa düşen bir organa dönüşebilir.

Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşundan bu yana, bir çok parti kapatma kararı veren Mahkeme, Başlangıç'ta da yer alan ilkelere dayanarak siyasal alanın sınırlarını çizirken, özellikle şu değerlerin altını çizmiştir: Türk Milliyetçiliği ve Atatürk Milliyetçiliği, laiklik, Türklüğün milli ve manevi değerleri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, Atatürk devrimleri, Sınıf egemenliği, Azınlık yaratma yasağı. Mahkeme, Başlangıç'ta yer alan bu alan ilkeleri siyasal alanın sınırlanmasında sıklıkla kullanırken, “bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni” ilkesini ise çoğunlukla dar kalıplar içinde değerlendirmiştir. Bununla birlikte, sayıları az olan bazı kararlarında bu ilkeyi yine Başlangıç'ta yer alan “çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi” ilkesinin doğru anlamı olan evrensel ilkeler doğrultusundaki hürriyetçi demokrasiyi hakim kılmak yönünde yorumladığı görülmüştür (<http://www.jura.unisb.de/turkish/TGuelsoy.html>,22.03.2007).

6.3. REFAH PARTİSİ KAPATMA KARARININ ÖRNEK OLARAK İNCELENMESİ

6.3.1. Refah Partisinin Kuruluşu ve Gelişmesi

19 Temmuz 1983'te kurulan Refah Partisi, yetmişli yıllarda Milli Nizam Partisi ile başlayan bir geleneğin mirasçısıydı. 12 Mart rejimiyle siyasal hayatına son verilen MNP, 1972'den itibaren Milli Selamet Partisi olarak varlığını sürdürmüştü; ama yeni bir askeri darbe MSP'nin de sonu olmuştu. Müdahalelerle dini nitelik taşıyan partilerin siyasal hayatlarına son verilmesine rağmen 12 Eylül'ün önemli sonuçlarından biri de 1980 sonrası Türk siyasal yaşamında dini unsurların hızla gelişerek belirleyici bir güç haline gelmeleri olmuştur (Akyazıcı, 2001:90). Kurulan yeni partinin genel başkanı, Ali Türkmen'di. Amblemi ise hilal ve başaktan oluşuyordu. Parti programına (Refah Partisi Programı, Ankara, 1983) göre partinin ana gayesi “milletimizi çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkartmak için her alanda

memleketin imar ve kalkınmasına ve kültürel ve manevi gelişmesine gayret etmek” ve bunun içinde “milli karakter ve özelliklerimizin göz önünde tutulması” olarak belirlenmişti.

MGK'nın RP'nin kurucularını veto etmesi sebebiyle parti 1983 genel seçimlerine katılmadı. İlk olarak 25 Mart 1984 Yerel seçimlerine katıldı.

Daha sonra genel başkanlığa Ahmet Tekdal getirildi. Ahmet Tekdal'ın “mili görüş”, “milli şuur” gibi sloganları MNP-MSP geleneğinin devamı olduğunun örtülü bir ifadesini ortaya koyuyordu.

1987'de birçok yasaklı siyasetçinin yasağının kaldırılmasıyla birlikte Necmettin Erbakan genel başkan oldu.

1991 genel seçimleriyle RP, Milliyetçi Çalışma Partisi ve İslahatçı Demokrasi Partisi ile ittifak yaparak siyaset yaşamına devam etmiş ve bu ittifak partiyi meclise taşımıştır.

1993'te Dördüncü Olağan Kongresini yapan parti, Üçüncü Kongrede “tavizsiz bir İslami parti” çizerken, bu kongrede laik bir imaj çizerek tabanını genişletmeye çalışıyor, farklı kesimleri partiye toplamaya çalışıyor, iç ve dış egemen güçlere şirin gözükmeye gayret ediyordu (Ruşen, 1993:93). Erbakan, bazı çevrelere güven verme amacı ile hareket ediyordu.

Daha sonra yapılan genel seçimlerde RP, 158 sandalyeyle Türkiye'nin birinci partisi oldu. RP koalisyon kuramadı. ANAP ve DYP “Anayol Koalisyonunu” kurmuşsa da bu hükümet uzun ömürlü olmadı.

RP bu arada çıkışlarıyla askerle çatışmaya başlamıştı.

Anayol hükümetinin yıkılmasından sonra DYP ve RP, “Refahyol Hükümeti” ni kurdular.

Refahyol hükümeti on bir ay sürdü. Bu sırada, çeşitli kesimlerle yoğun laiklik ve demokrasi tartışmaları yaşandı. RP kadrolaşması, tarikat şeyhlerine başbakanlıkta verilen toplu iftar, devlet dairelerinde türbana izin verilmesi girişimi, İstanbul’un fethini tamamlamak üzere Taksim’e cami yapılması projesi gibi konular tedirginlik yaratan başlıca konular olmuştur (Akyazıcı, 2001:97).

Refah Partisi’nin çalışmaları, girişimleri bazı kesimlerde bu partinin laikliğe karşı bir parti olduğu izlenimini uyandırıyor. Bu kesimler cumhuriyetin temel değerlerine, demokratik, laik ve sosyal hukuk devletine bağlı kalma amacı güderek bir araya geliyor mevcut düzenini korunmasını istiyorlardı.

Refah Partisine ilişkin kaygılar, 28 Şubat 1997’de Milli Güvenlik Kurulu toplantısına yansdı. Özellikle askeri kanat, olanlardan rahatsızdı ve MGK yaptığı açıklama da (MGK Açıklaması, 1997) Cumhuriyetin temel niteliklerine vurgu yaparak, bunlara yönelik faaliyetlerin kesilmesi için Anayasa ve Cumhuriyet ilkelerinden asla taviz verilmemesi gerektiğini belirtmiş, laikliğin rejimin, demokrasinin ve toplum huzurunun teminatı ve bir yaşam tarzı olduğunu vurgulamıştı. Bu sebeplerle “irticai faaliyetlere” karşı önlemler alma amacı güdülerek eğitimin kontrol altına alınması hedefleniyordu.

Hükümet, gelişmelerle birlikte kamoyu desteğini de yitirmiş, ordu ve muhalefetle karşı karşıya gelmişti ve hükümet istifa etti. Hükümetin sona ermesinden sonra partinin de ömrü uzun sürmedi.

Cumhuriyet Başsavcılığı RP hakkında, “laikliğe aykırı faaliyetlerin odağı haline geldiği gerekçesi” ile Anayasa Mahkemesi’ne dava açmasıyla kapatılmaya ilişkin süreç başlamış oldu.

6.3.2. Refah Partisinin Kapatılması:

6.3.2.1. Refah Partisinin Kapatılma Gerekçeleri ve Savcının İddianamesi

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 21.5.1997 günlü, SP.13-Hz .1997/109 sayılı iddianamesiyle; Refah Partisi'nin lâiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiği savıyla kapatılması için Anayasa Mahkemesi’ne dava açılmıştır. Savcılık, laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiği için Refah Partisi hakkındaki kapatma istemini, Anayasamızın 69. maddesinin altıncı fıkrası yollamasıyla 68. maddenin dördüncü fıkrasına dayanarak yapmıştır (http://www.belgenet.com /dava /rpdava_g01.html, 01.04.2007).

Davanın 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun “odak olma kavramı” ile ilgili 103. maddeye göre değil de, Anayasa’nın ilgili maddelerine dayanılarak açılması, 1995 Anayasa değişikliklerinden sonra 103. maddedeki “odak olma” durumunun, 68. maddenin dördüncü fıkrası ve 69. maddenin altıncı fıkrası hükümleriyle kanunun ilgili maddesinin zımnen ilga edilmiş olmasına dayandırılıyordu (Akyazıcı, 2001:102).

Partinin kapatılmasının ilişkin olarak gösterilen gerekçeler’e baktığımızda; “başörtüsü meselesi ve bunun okullarda da takılma meselesinin sürekli dile getirilerek ve gündemde tutularak, Anayasal bir hak olduğu iddia edilerek laiklik ilkesine aykırı bir şekilde halkın kışkırtılması” ve bunu savcının; “Birlikte çalışma yapanların kardeşlikleri, arkadaşlıkları, dayanışmaları yarınları için bile gerekli iken, onları dinsel gereklerle ayırmak, kimin hangi inançtan olduğunu bir işaretle belli etmek, onların yakınlaşmalarını, birlikte çalışıp karşılıklı yardımlaşmalarını ve işbirliğini önler; ayrılıklara, dinsel inanç ve görüşler nedeniyle

çatışmalara yol açar...Dersliklerde ve ilgili yerlerde dinsel inançları simgeleyen belirtilerden uzak kalınması zorunluluğu nedeniyle yükseköğretim kurumlarında dinsel gereğe bağlanan başörtüleri laik bilim ortamıyla bağdaştırılamaz” (http://www.belgenet.com/dava/rpdava_g01.html, 01.04.200) şeklinde ifade etmesidir.

İddianamede öne sürülen delillerde, partililerin konuşmaları üzerine yoğunlaşmış; “başörtüsü” konusunda yapılan eylemlerin yaygınlığı, bu hususta parti üyelerince ve yöneticilerince binlerce konuşma yapıldığının dikkatli televizyon izleyicilerince dahi açıklıkla saptanması karşısında; bu partinin yalnız bu konudaki eylemleri, söz ve davranışları bile laikliğe aykırı eylemlerin odağı haline geldiğini kabule yeterlidir.” (http://www.belgenet.com/dava/rpdava_g01.html,01.04.2007) şeklindeki ifadelere yer verilmiştir.

Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan’ın birçok konuşması, iddianamede delil olarak gösterilmiştir. Bunlar arasında;

- 23 Mart 1983 günü, TBMM Başkanı Hüsametdin Cindoruk' un Başbakanlığında Siyasi Parti Liderlerinin Anayasa Değişikliği konusunda yaptıkları 3. toplantıda Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan’ın yaptığı konuşma
- Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan, 13.4.1994 tarihinde Refah Partisi Meclis Grubunda yaptığı konuşma
- Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın 13.1.1991 günü Sivas'ın Sıcak Çermik ilçesinde, Refah Partisinin Eğitim Seminerinde yaptığı konuşma vardır.

Parti genel başkanı Necmettin Erbakan’ın konuşmaları dışında, iddianamede delil olarak gösterilenler arasında; Refah Partisi Rize Milletvekili Şevki Yılmaz, Ankara Milletvekili Hasan Hüseyin Ceylan, Refah Partisi Ankara Milletvekili ve Genel Başkan Yardımcısı Ahmet

Tekdal, Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Şükrü Karatepe, Şanlıurfa Milletvekili İbrahim Halil Çelik'in çeşitli yerlerde ve tarihlerde yapılan konuşmaları da vardır.

Bu konuşmalardan kısa örneklere yer verecek olursak; Necmettin Erbakan'ın meclis grubunda yaptığı bir konuşmada: "... Türkiye'nin şu anda bir şeye karar vermesi lazım. Refah Partisi Adil Düzen getirecek. Bu kesin şart, geçiş dönemi yumuşak mı olacak, sert mi olacak, tatlı mı olacak, kanlı mı olacak. Altmış milyon buna karar verecek." (http://www.belgenet.com/dava/rpdava_g01.html, 01.04.2007) şeklindeki ifadeleri delil olarak kullanılmıştır.

Yine iddianamede delil olarak kullanılan ifadeler arasında Şevki Yılmaz'ın;

"... Erbakan ve arkadaşları, parti görüntüsü altında bu ülkeye İslamı getirmek istiyor. Savcı anladı. Savcı kadar biz anlasak bunu, meseleyi halledeceğiz... Bu ülkede dinin simgesinin Refah olduğunu Yahudi Abraham bile anlamıştır... Kim iktidar müslümanın eline geçmeden cemaati silaha teşvik ediyorsa, ya o cahildir ya başkaları tarafından görevlendirilen bir haindir. Çünkü, hiçbir Peygamber devleti ele geçirmeden harbe müsaade vermemiştir... Müslüman akıllı olur. Karşısındaki düşmanı nasıl yeneceğini göstermez. Kurmay çizer, asker uygular. Eğer kurmay planını açıklarsa, yeni bir plan kurması ümmetin komutanları üzerine vaciptir. Bizim görevimiz, konuşmak değil, asker olarak ordu içerisinde harpteki planı uygulamaktır..." (http://www.belgenet.com/dava/rpdava_g01.html, 01.04.2007) şeklinde ki sözleri de bulunmaktadır.

Yine Hasan Hüseyin Ceylan, Kemalizm'e ve rejime saldırı niteliğinde konuşmaları gibi daha birçok konuşma, imam hatip okulları meselesi, deliller arasında gösterilmiş ve tüm bu konuşmalara ve faaliyetlere karşı partinin disiplin işlemi yapmamış olması, partinin tüm bu

beyanları kabul ettiği, hatta teşvik ettiği anlamına geldiği şeklinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Bütün bu değerlendirmeler ve deliller öne sürülerek Cumhuriyet Başsavcılığı; “Refah Partisinin temelli kapatılmasına karar verilmesi, Anayasamızın 69. maddesinin altıncı fıkrası yollanmasıyla 68. maddesinin 4. fıkrası gereğince talep olunur" şeklindeki talebiyle söz konusu parti kapatma davasını açmıştır.

Aynı zamanda 07.07.1997’de, savcı ek deliller sunmuştur. Yine bunlar arasında, partinin laiklik karşıtı görüşlerini içerir faaliyetleri bulunmaktadır.

İddianameye karşı çeşitli eleştiriler yapılmıştır. İddianameyi haklı bulup, destekleyenler olduğu gibi, iddianameye eleştiriler yapılarak söz konusu iddianamenin demokrasi dışı totaliter yaklaşımla hazırlandığını düşünenler de bulunmaktadır. Başaran’a göre; “milletin neyi öğrenip, neyi öğrenmeyeceğine, çocukların nasıl yetiştirileceğine, onların düşünce yapısının nasıl şekillendirileceğine karar verme yetkisinin devlete atfedilmesi demokrasi dışı, totaliter bir yaklaşımdır” (Başaran, 1997:9). Aynı zamanda iddianamede, hukuk tekniğine uygun bir dilin kullanılması gereğini vurgulamıştır.

6.3.2.2. Refah Partisinin Kapatılma Gereğçeleri’ne Karşı Savunmaları

Refah Partisi, 04.08.1997 günü tüm bu gerekçelere ve savcının iddianamelerine karşı ön savunmada bulunmuştur. Savunma, oldukça geniş kapsamlı bir savunmadır. Öncelikle, dünyada ve Türkiye’de demokrasi, insan hakları ve özgürlüklerin gelişim ile ilgili açıklamalar yapılarak, bunların hukuksal gelişimi üzerinde durulmuştur. Daha sonra ise, Türkiye’de siyasi partiler hukuku ile ilgili gelişmelere değinilerek bu davanın dünyadaki ve Türkiye’deki gelişmelere ters düştüğü belirtilmiştir. Savunmanın ikinci kısmı, dava ile ilgili Anayasa ve

kanun hükümlerine ayrılmış, üçüncü ve dördüncü bölümler, davanın usul ve esas bakımından reddinin ispatı ile ilgili kısımlardır (Akyazıcı, 2001:104).

Savunmaya göre, davanın açılmasında usulî yönden yanlışlıklar ve eksiklikler bulunmaktadır. Dava, her şeyden önce direkt Anayasa'ya dayandırılmadan önce 2820 sayılı kanunun hükümleri uygulanması gerekmektedir ve savunmaya göre; iddianamede davanın dayandırıldığı kanun maddeleri zikredilmemiştir. Anayasa'nın 68. ve 69. maddelerinin, bir ceza kanunu hükmü gibi doğrudan uygulanması mümkün değildir.

Davanın açılması yönünden, odaklaşma iddiası ile ilgili usulî şartlar da yerine getirilmemiştir.

Odaklaşma olgusu açısından uyulması gereken;

-Suç sayılan fiillerin parti mensuplarınca işlendiğinin "hüküm giymeleriyle" sübutbulması,

-Bu üyelerin partiden ihraçları için Cumhuriyet Başsavcısı'nın partiye bildirimde bulunması,

-Partinin bu üyeleri, 30 gün içinde ihraç etmemesi,

-Bu fiillerin üyelerce kesin bir biçimde işlendiğinin sübut bulması,

-Partinin bu fiilleri benimsediğinin de sübuta ermesi,

şartları gözetilmeden, Siyasi Partiler Yasası'nın 103. maddesi yollaması ile 101. maddesinin (d) bendinde belirtilen usule uyulmadan, Yüksek Mahkeme' de dava açılmıştır şeklindeki usuli yanlışlığa dair savunmalarda bulunmuşlardır.

Aynı zamanda savunmanın önemli dayanaklarından birini SPK' nın 101/b maddesindeki Parti'yi bağlayıcı nitelik taşıyan konuşmalardan bir bölümünün Meclis içinde yapılmış olması ve Anayasa'nın 83. maddesindeki milletvekillerinin sahip olduğu sorumsuzluk kapsamında değerlendirilmesi gereği düşünceleridir.

Türk Ceza Kanunu'nun 163. maddesinin yürürlükten kaldırılmasıyla şahıslar için laikliğe aykırılığın fiili suç olmaktan çıkarılması sebebiyle, bu davanın açılmasının hukuka uygun olmadığı ve Refah Partisine' de böyle bir isnadın yüklenilmesinin mümkün olamayacağı belirtilmiştir.

Refah Partisinin ön savunmasının ardından, Cumhuriyet Savcılığı esas hakkındaki görüşlerini mahkemeye sunmuş ve Cumhuriyetin irtica tehlikesi ile karşı karşıya bulunduğunu "Türkiye Cumhuriyeti, tarihinin hiçbir döneminde olmadığı şekilde "irtica" tehlikesiyle karşı karşıyadır." (http://www.belgenet.com/dava/rpdava_g01.html, 01.04.2007) şeklinde ki sözleriyle dile getirerek ve diğer savlarını yineleyerek Refah Partisi'nin kendi Anayasası'na ters düştüğünü belirtmiştir. RP' nin kapatılma istemini yinelemiştir.

Parti, esas hakkındaki savunmasını 6 Ekim 1997'de mahkemeye vermiştir. Esas hakkındaki savunmasında ise, ön savunmadaki ifadeleri yinelemiş ve partinin kapatılma davasının reddini talep etmiştir.

Bu yazılı iddia ve savunmalarda sonra, sözlü savunmalara geçilmiştir. Savcının 11 Kasım 1997'deki sözlü açıklamaları ve sunduğu ek deliller ile partinin savunmalarına karşı beyanlarda bulunarak, partinin "laiklik" karşıtı olduğu ve Cumhuriyetin temel ilkelerine karşı geldiğini ana tema olarak beyan etmiş, davanın usul yönünden de yerinde olduğunu savunmuştur.

RP'nin son sözlü savunmasını ise, Necmettin Erbakan yapmış ve partisini savunmuştur. Ön ve esas hakkında yaptığı savunmaları yineleyerek, davanın usul ve esas bakımından reddini talep etmiş, demokrasilerde partilerin kapatılamayacağını, Anayasa aykırı faaliyetlerinin söz konusu olmadığını, uluslararası anlaşmalar bakımından da davanın reddinin gerektiğini dile getirmiştir.

6.3.2.3. Refah Partisi Kapatılma Davasının Ön Sorunlar ve Esas Bakımından İncelenmesi

Dava, Anayasa Mahkemesi tarafından incelenmiş ve bu inceleme sonucunda öncelikle ön sorunlar ele alınmıştır. Bu sorunlar arasında yer alan 83. maddedeki yasama sorumsuzluğu hususunu, partinin tüzel kişiliği olması sebebiyle bu maddeden yararlanamayacağı gerekçesi ile reddetmiş, RP, Bakanlar Kurulu üyelerinin siyasi denetime konu olabilecek eylemlerinin kapatılma nedeni sayılmasının dokunulmazlıkları kaldırılmadan yargılanmaları anlamına geldiğini ileri sürmüştür; bu husus ve öne sürülen video bantlarının delil sayılıp sayılmayacağı hususu, partinin tamamen ceza hukuku kuralları içerisinde davanın görülmesi talebi gibi talepleri incelenmiş ve reddedilmiştir. Yine TCK'nın 163. maddesi kapsamına giren eylemlerin kapatılmaya bağlı olarak milletvekilliğinin düşmesine sebebiyet verip vermeyeceği durumları da ön sorunlar kısmında ele alınmış ve Refah Partisi'nin bu konuya ilişkin taleplerinin tamamı reddedilmiştir.

Dava, ön sorunlar yönünden ele alındıktan sonra esas bakımından incelemesine geçilmiştir. İddianamede, "laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiği" ileri sürülerek Refah Partisi'nin kapatılması istenildiği için öncelikle, "laiklik" hususu ele alınarak bu konudaki Anayasa ve Siyasi Partiler Kanunu'nda yer alan düzenlemelere değinilmiş ve

kapatma nedeni olarak gösterilen eylemler ve bunlara ilişkin deliller iddianamedeki sıraya göre irdelenmiş ve mahkeme bu inceleme neticesinde;

“Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın; Yükseköğretim Kurumları öğrencilerinin başörtüsü kullanmalarını destekleyen, çok hukuklu sistemi savunan beyanları ile kimi tarikat liderlerine Başbakanlık konutunda iftar yemeği vermesine ilişkin davranışları; Genel Başkan Yardımcısı Şevket Kazan'ın Sincan Belediye Başkanı'nı tutuklu olduğu sırada ziyareti ve Genel Başkan Yardımcısı Ahmet Tekdal' ın 1993 yılında Hac' da yaptığı ve 24.11.1996 günü Kanal-D televizyonunda görüntülü olarak verilen konuşması; 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 78., 84. ve 87. maddeleri ile Anayasa'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasında öngörülen ve Cumhuriyetin temel niteliklerinden olan "lâiklik ilkesi"ne aykırılık oluşturduğundan Refah Partisi'nin Siyasi Partiler Kanunu'nun 101. maddesinin (b) bendiyle, Anayasa' nın 69. maddesi uyarınca kapatılmasına karar verilmesi gerekir.

Siyasi Partiler Kanunu'nun 101. maddesinin (b) bendinde sayılan parti yetkililerinin, dördüncü kısımda belirtilen yasaklara aykırı söz ve eylemlerinin, aynı zamanda Anayasa'nın 69. maddesinin altıncı fıkrasında ve Siyasi Partiler Kanunu' nun 103. maddesinde yer alan "odak" ya da "mihrak" olmaya esas alınacağı kuşkusuzdur.

Rize Milletvekili Şevki Yılmaz, Ankara Milletvekili Hasan Hüseyin Ceylan ve Şanlıurfa Milletvekili İbrahim Halil Çelik ile Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Şükrü Karatepe' nin, kamuoyunu yoğun biçimde meşgul eden ve süreklilik, yoğunluk ve kararlılık gösteren lâiklik karşıtı söz ve eylemleri, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun dördüncü kısmında yer alan 78., 84. ve 87. maddeleriyle Anayasa'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasında belirtilen Lâik Cumhuriyet ilkesine aykırılık oluşturduğu halde, Refah Partisi'nin hareketsiz kalarak bunlara karşı kapatma davasından önce herhangi bir işlem yapmamış

olması, bu eylemlerin davalı Parti tarafından benimsendiğinin ve desteklendiğinin açık bir göstergesidir.

Bu nedenlerle, davalı Refah Partisi'nin 2820 sayılı Yasa'nın 103. Ve Anayasa'nın 68 ve 69. maddeleri uyarınca kapatılmasına karar verilmesi gerekir” (http://www.belgenet.com/dava/rpdava_g01.html, 01.04.2007). şeklinde bir sonuca varmıştır.

16 Ocak 1998’de, Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer başkanlığında partinin kapatılmasına karar verildi. Karara karşı, üyelerden Haşim Kılıç ve Sacit Adalı karşı oy vererek karara karşı mualif kalmışlar, karar oybirliği ile değil oy çokluğu ile alınmıştır.

Kararın Resmi Gazetede yayınlanmasından sonra kapanmaya sebep olan milletvekillerinin milletvekilliği'nin sona ermesine, beş yıl süre ile bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamayacaklarına, mallarının hazineye geçmesine karar verilmiştir ki; bu da, kapatma kararının yansıyan diğer sonuçları arasında yer almaktadır.

Kapatma kararın değerlendirmesi yapıldığında; SPK’ nın 103/2 fıkrasının Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasaya aykırılığı sebebiyle iptal edilmesi davada SPK’ nın mı, Anayasa hükümlerinin mi esas alınacağına dair tartışmaları sonlandırmış, Anayasa’nın doğrudan uygulanacağı kabul görmüş ise de, burada da Resmi Gazetede yayınlanmadan fıkranın yürürlükten kalktığı mahkemece kabulü, iptal kararının RP için geçmişe yürütüldüğüne ilişkin bir sorunu ve eleştiriyi beraberinde getirmiştir.

Kapatma kararı sırasında laiklik tanımı yapılarak hukuki tartışmalar sonlandırılmış, milletvekilliği dokunulmazlığı sınırları belirlenmiştir.

Bu karar, Anayasa Mahkemesi'nden beklenen bir karar olmasına karşın Türkiye'nin demokratikleşme çabalarını zedelemiştir. Her ne sebeple olursa olsun, bir partinin kapatılması birçok çevre açısından demokrasiyle bağdaştırılmayacak bir durum olarak değerlendirilmekteydi.

Fakat, bunun yanı sıra partinin kapatılmasını demokrasinin kendini anti-demokratik gelişmelere karşı savunması olarak değerlendirenler vardı. Coşkun' a göre; eğer bir parti kendisini kimi zaman "İslami cihat ordusu" olarak ilan ediyorsa, demokratik seçimlerle iktidar olup "laik cumhuriyeti yıkmak" düşüncesini söylem ve eylem olarak kimi zaman öngörüyorsa, bu tutum ve davranışlar demokrasi ile bağdaştırılmaz (Coşkun, 1998:2).

Refah Partisi'nin kapatılmasını bir post-modern darbe olarak nitelendirip, 28 Şubat 1997'de MGK Kararları ile başlayan sürecin bir aşaması olarak değerlendirenler de bulunmaktaydı.

Refah Partisi'nin kapatılmış ise de; parti kapatılmadan partiden ayrılanların kurduğu Fazilet Partisi' de aynı çizgiyi taşımaktaydı ve Refah Partisi ile aynı kaderi taşıyarak laikliğe aykırı eylemlerin odağı haline geldiği gerekçesi ile 22.06. 2001'de Anayasa Mahkemesi Kararı ile kapatıldı (Turhan, 2002:33).

6.3.2.4. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Anayasa Mahkemesi'nin Refah Partisi'ni Kapatma Davasını Değerlendirilmesi

Anayasa Mahkemesi tarafından 18 Ocak 1998'de kapatılan Refah Partisi'nin Genel Başkanı Necmettin Erbakan ve genel başkan yardımcıları Şevket Kazan ve Ahmet Tekdal, 22 Mayıs 1998'de AIHM' ne yaptıkları başvuru ile, kapatma kararıyla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin başta 11. madde (Dernek kurma ve toplantı özgürlüğü) olmak üzere 9

(Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü), 10 (İfade özgürlüğü), 14 (Ayrımcılık yasağı), 17 (Hakların kötüye kullanımının yasaklanması), 18 (Hakların kısıtlanmasının sınırları); 1 Numaralı Protokol' un da 1 (Mülkiyetin korunması) ve 3 (Serbest seçim hakkı) maddelerinin ihlal edildiği öne sürerek Anayasa Mahkemesi'nin parti ile ilgili verdiği kapatma kararını Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşımıştır (http://www.belgenet.com/dava/rp_aihm.html,12.04.2007).

7 kişiden oluşan AİHM 3. Dairesi'nin 4 üyesi Refah Partisi'nin kapatılma kararını haklı bulduğunu bildirmiş ve oy çokluğuyla RP'nin başvurusu reddedilmiştir.

AİHM' den yapılan basın açıklamasının karar bölümünde (Décision de la Cour) mahkemenin kararı şu şekilde belirtilmiştir;

“Mahkeme; bir siyasi partinin, Sözleşme'nin ve özellikle de sözleşmedeki 11 madde hükümlerinin himayesinden tamamen yararlanmak suretiyle, devletin yasal düzenlemelerinin, yasal ya da anayasal kuruluşlarının değiştirilmesini isteyen kampanyalar yürütebileceği; ancak bunu yaparken iki koşula uymak zorunda olduğu görüşündedir:

1. Bu amaçla kullanılan yöntemler her açıdan yasal ve demokratik olmak zorundadır.
2. Alternatif olarak önerilen değişiklik, bizzat temel demokratik ilkelerle bağdaşır durumda olmalıdır.

Bu durumda, sorumluları, şiddete başvurmayı teşvik eden ve/veya demokrasinin bir veya birçok kuralına uymayan bir projeyi öneren ya da demokrasinin ortadan kaldırılmasını hedeflemesi yanında, bu yönetim biçiminden kaynaklanan hak ve özgürlükleri tanımayan bir parti, sayılan nedenlere dayalı olarak getirilen yaptırımlara karşı Sözleşme'nin himayesinden yararlanma hakkına sahip değildir.

İş bu davada, Avrupa mahkemesi, davacılara getirilen yaptırımların, haklı olarak demokratik toplumun korunması için 'zorunlu bir sosyal ihtiyaca' yanıt olarak kabul edilebileceği, zira Refah Partisi yetkililerinin, laiklik ilkesine farklı bir içerik getirdikleri bahanesiyle dini inanç ayırımına dayalı çok hukuklu bir sistem kurmak, Sözleşme'nin atfettiği değerlerden tamamen farklı özelliklere sahip İslami yasayı (şeriat) tesis etmek niyetinde oldukları ve iktidara gelmek, özellikle de iktidarda kalmak için kuvvete başvurma yönündeki tavırları konusunda bir kuşkunun doğmasına neden oldukları kanaatine varmıştır.

Mahkemenin vardığı kanaate göre; siyasi partilerin kapatılması, demokrasinin ayrılmaz bir parçası olan fikirlerin ve siyasi partilerin çoğulluğu konusunda devletlerin takdir payı sınırlı olmakla birlikte ilgili devlet, Avrupa Sözleşmesi normlarıyla çelişen bir siyasi parti projesini, ülkenin demokratik rejim ve iç barışını tehlikeye atma riski taşıyan somut eylemlerle hayata geçirmesinden önce engelleme hakkına sahiptir" (http://www.belgenet.com/dava/rp_ahm.html, 12.04.2007).

7 yargıçtan oluşan 3. Daire'de, 3 oya karşı 4 oyla ve oyçokluğu ile verilmiştir. Refah Partisi'nin Sözleşme'nin 43. maddesine dayanarak itiraz etmesi üzerine, yaptığı itiraz incelenmeye değer bulunmuş ve karar Büyük Kurul'un gündemine alınmıştır.

Büyük Kurul incelemesi neticesinde; kararda, öncelikle devletin bireysel hak ve özgürlüklerin koruyucusu olarak değişik din ve inançlar arasında ayrımcılık yapamayacağı, dine dayalı ayırımı öngören hukuki rejimlerin kabul edilemeyeceği ve böylesi uygulamaların Sözleşme ilkeleri ile bağdaşmadığı vurgulandıktan sonra, Anayasa Mahkemesi kararının kendileri tarafından da benimsendiği belirtilmiş ve Sonuç olarak, Refah'ın planlarının 'demokratik toplum' kavramı ile bağdaşmayacağı ve bunları pratiğe geçirmek için gerçek olanaklara sahip olduğu göz önüne alınarak Anayasa mahkemesi tarafından uygulanan

yaptırımın makul bir ‘zorlayıcı sosyal gereksinim’ olduğuna karar verilmiştir (<http://www.rightsagenda.org/main.php?id=63>, 17.01.2007).

Refah Partisi aleyhine sonuçlanan dava, birçok açıdan önem arz etmektedir. Hukuksal açıdan bakıldığında tüm yargı süreci olumsuz sonuçlanan dava bağlayıcı bir nitelik taşımakta ve gerek Avrupa gerek Türkiye kamoyunda kesin bir biçimde noktalanmakta idi.

Bu kararın önem arz eden diğer bir yönü ise; laiklik anlayışında, şeriata karşı özgürlükçü demokrasinin korunması için alınacak önlemler konusunda, AİHM nin, Türkiye Anayasa Mahkemesi ile tam bir uyum içerisinde olduğunu belirterek, AİHM’ nin elli yıllık tarihinde ilk kez laiklik ile ilgili aldığı bir karar olması ve yalnız Türkiye açısından değil, Avrupa siyasal yaşamında da, laikliği tanımlayan, dine dayalı devlet anlayışına karşı toplumsal korunmanın kaçınılmazlığını vurgulayan, bu açılardan üye ülkeleri yönlendiren önemli bir belge niteliği taşımasıydı (<http://www.rightsagenda.org/main.php?id=63>, 17.01.2007).

Bu kararlar AİHM’ si siyasi partilerle ilgili verdiği kararlar çizgisinde bir değişiklik yapmış, aslında birçok çevre bakımından beklenmeyen bir karar vermiştir. Çünkü, Avrupa’da yarım yüzyıldır siyasi parti kapatılmamış olup, müstakbel bir Anayasası’nın esasını oluşturacak metinler, sözleşmeler ve ilkeler, özgürlükleri daraltan değil, genişleten bir çizgiye işaret etmektedir (Özkan, 2002:135-136).

Mahkeme kararında belirtilen şiddet olgusunu eleştirenler bulunmaktadır. Atilla Yayla; “Partinin şiddete dayalı bir eyleminin bulunmadığı, şiddet yanlısı beyanları olmasına rağmen ömrünün şiddeti benimseyip benimsemediğini ispatlamak için yeteri kadar uzun olmadığını” belirtmiştir. Yine Yayla, kapatma kararını şu şekilde eleştirmiştir; “AİHM’in ‘şüphelere’ ‘gizli amaçlar’ ın tespitine yani bir tür hafiyeliğe dayanan, aşırı iddialı, yetersiz bilgili bu kararı hem

hukuksal, hem sosyolojik açıdan çok tartışılacaktır. Bana öyle geliyor ki, bu karar bir son değil, bir başlangıçtır” (www.liberal-dt.org.tr, 20.08.2001). Karar, özellikle partinin eylemsel bir faaliyeti olmadan muhtemel tehlikeye karşı varsayımdan yola çıkılarak müeyyide oluşturulması sebebiyle eleştirilmiştir.

Kapatma kararını eleştirenler ve demokrasiye aykırı bulanlar yanında, kapatma kararına karşı olumlu yaklaşımlar da mevcuttur. Ergun Özbudun Anayasa Mahkemesi' nin hukukun gereklerine göre hareket ettiğini belirterek, parti kapatmanın sadece Türk yasalarına özgü olmadığını vurgulamış ve Özbudun' un görüşlerini bir gazete makalesinde yazar şu şekilde aktarmıştır. Özbudun' a göre: “Almanya' da 1950' lerde Komünist ile Sosyalist Parti kapatıldı. Parti kapatma müeyyidesi İspanya'da, yeni demokratikleşen Doğu Avrupa ülkelerinde, Bulgaristan, Çek, Slovakya, Slovenya gibi birçok ülke, Almanya gibi parti kapatma kararını kabul etmişlerdir. Demokratik sistemde parti kapatılmaz diye bir şey yok. Batıda, bir parti demokratik sistemi yıkmaya yönelikse, demokratik düzen buna seyirci kalmaz. Almanya'da Hitler döneminde parti kapatma müeyyidesi olsa, belki milyonlarca insan ölmeyecekti. Hiçbir ülkede demokrasiyi yıkmaya hürriyeti asla olamaz. Bu konu Türkiye'nin iç konusudur. Eleştiriler çifte standart olur” (<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1998/01/18/24763.asp>, 13.04.2007).

Refah Partisi'nin kapatılma davası dünya basınında da yer bulmuş ve ABD basınından Washington Times gazetesinde kapatmaya ilişkin olarak; AİHM, Refah Partisi'nin Kapatılmasında Türkiye Lehine Karar verdi" başlığı altında ve Therese Jauffret imzasıyla AFP' ye atfen yayımlanan bir haberde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi' nin, "Türkiye'nin, İslamcı Refah Partisi'ni kapatmakla insan haklarını ihlal etmediğine" karar vererek Türk Hükümeti'ni desteklediği bildirilmektedir. AİHM' nin, Türkiye'nin, parti kurucularının şikayetlerine baz aldıkları Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin, insan hakları, ifade özgürlüğü, dernek kurma

özgürlüğüyle ilgili 11. maddesini ihlal etmediğine karar verdiğinin belirtildiği haberde, Avrupalı yargıçların, Türk Hükümeti'nce savunulan, şeriata dayalı bir düzenin demokrasiye karşı olduğu tezine destek verdiği ifade edilmektedir. Yeni kurulan İslam yanlısı Saadet Partisi'nin Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Bekaroğlu' nun, "bu siyasi bir karardır ve çifte standart uygulanmıştır. Mahkeme, verdiği bu kararla, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin sadece belli ülkeler için geçerli olduğunu ortaya koymuştur" şeklindeki ifadelerine yer verilen haberde, yasaklanan Refah Partisi'nin avukatı Laurent Hincker' in, "Bu karar daha önce siyasi partileri yasaklamaktan dolayı Türkiye hakkında üç kez verilen kınama kararlarına gölge düşürmüştür" dediği aktarılmaktadır (<http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/avrupabirligi/2001/08/03x08x01.htm>, 13.4 2007).

7. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada, ikincil veriler kullanılmıştır. Veri toplama yöntemi olarak tanıtıcı araştırmalardan monografi yöntemi ile Türkiye’de siyasi partilerin kapatılması rejimi; demokrasi ilkesi açısından değerlendirilmeye çalışılmış, Anayasa Mahkemesi’nce daha önce kapatılan partilerin ve Refah Partisinin kapatılma kararının ayrıntılı olarak değerlendirilmesi örnek olay monografisi şeklinde tanıtılmaya çalışılmıştır. Değişim monografisi yöntemi ile de siyasal partilerin tarihsel gelişim süreci, siyasal partilere ve kapatılmalarına ilişkin düzenlemeler Kanun-i Esasi’den 1982 Anayasası’na kadar tarihsel gelişim içinde ele alınırken; konumuz ile ilişkin hukuki ve siyasal bakımdan önemli görülen yazılı belgelerden, kitaplardan yararlanılmıştır.

Veri toplama tekniği olarak ise; görüşme, örnekleme, daha önce yapılmış olan teorik çalışmalar göz önüne alarak belge tarama tekniği kullanılmış ve gerek kütüphanelerden, gerekse internetten konuyla ilgisi bulunan Türkçe ve yabancı kitaplara, makalelere ulaşılmış, tez tarama merkezlerinden konuyla ilgili daha önce yapılmış bulunan yüksek lisans ve doktora tezleri taranmıştır. Bunun yanısıra daha önce kapatılan siyasi parti kararlarına ulaşılmak maksadı ile Anayasa Mahkemesi Karar Dergileri incelenmiştir.

Başta kavramsal bir çerçeve oluşturularak siyasi partiler ve demokrasi ilkesi tanımlanmaya çalışılmış ve ardından ayrıntılı olarak incelenmiş, düzenlendiği mevzuatlar geçmişten bugüne kadar tarihi süreç içerisinde ele alınmış ve son yasal düzenlemeler değişiklikler ve bugün itibariyle ulaşılan nokta değerlendirilmiştir. Bu inceleme yapılırken ilk olarak Kanun-i Esasi’den başlamak üzere, 1961 Anayasası ve 1981 Anayasalarından yararlanılmış, Anayasa Mahkemesi’ nin kapatma kararları esas alınmıştır.

Konuyu uluslararası boyutta da değerlendirebilmek maksadı ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları irdelenerek elde edilen bulgularda, kullanılan materyaller arasında yer almıştır.

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Siyasal partilerin demokratik rejimlerin vazgeçilmez öğeleri arasında yer aldığı ve serbest bir biçimde faaliyet göstermesi gerekliliği kaçınılmaz bir gerçekliktir. Geçmişten bugüne kadar siyasal partiler hususunda önemli bir yol kat edilmiş, bugün itibariyle ise siyasi partiler, çağdaş demokratik devletlerin en önemli kurumlarından biri haline gelmiştir. Demokrasinin sağlıklı ve istikrarlı ilerleyebilmesi için, farklı düşüncelere açık olması ve bunların siyasal temsiline izin vermesi gerekir. Eğer; bir ülkede demokrasinin varlığından söz edilecek ise ve demokrasi başarılı olacaksa siyasal partiler, vatandaşlar ile devlet arasındaki en önemli aracı kuruluşlar olarak kabul edilmelidir.

Demokrasinin varlığı için bu denli önem arz eden siyasi partilerin; yine demokratik rejimin sağlıklı bir biçimde işleyebilmesi için, sınırlandırılması ve giderek partilerin yasaklanması ve kapatılması mümkün olmuştur. Siyasi partiler, demokrasi açısından vazgeçilmez kabul edilerek Anayasal güvence altına alınmış, siyasi partilerin hangi hallerde kapatılacağı Anayasa'da belirtilmiş ve kapatma yetkisi Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Oysa, Siyasi Partiler Kanunu değerlendirildiğinde ayrıntılı ve kısıtlayıcı hükümler getirilerek bu güvence ortadan kalkmış ve tezat bir durum oluşturmuştur. Bu sınırlayıcı anlayış, partileri hukukun dar bir alanına sıkıştırmak anlamına da gelmekte; işte bu noktada liberal demokrasi ve militan demokrasi anlayışı hususları ortaya çıkmaktadır. Militan demokrasi anlayışı Türkiye'de kabul gören bir demokrasi anlayışı olduğu gibi, AİHM kararlarına da konu olmuş ve benimsenmiş bir anlayıştır fakat; Türkiye'de benimsenen militan demokrasi anlayışının AİHM Kararları ele alındığında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde benimsenen anlayıştan daha ağır olduğu ve farklı bir şekilde yorumlandığı; zaman zaman demokrasiyi korumak adına demokrasiyi zedeleyecek sonuçlar doğuracak şekilde uygulamalara gidildiği görülmektedir.

1982 Anayasası'nın ilk metninde özellikle 1995 yılında, 68. ve 69. maddelerde daha düzenli derli toplu değişiklikler yapılmış, 2001 yılında ise olumlu sayılabilecek değişiklikler gerçekleşmiştir. Böylece odak olma koşulunun Anayasaya dahil edilen kriterlere göre belirlenmesi, parti kapatma davalarında “nitelikli çoğunluk koşulu” getirilmesi, kapatma dışında yeni yaptırımlarında uygulanması gibi partilere daha çok güvence sağlayan değişiklikler olmuş ve olumlu bir adım atılmış, siyasal partilerin eylemleri dolayısıyla kapatılmaları konusunda, geçmişe oranla, daha güvenceli bir sisteme geçilmiştir. 2001 yılında ise Anayasa'da ve Siyasi Partiler Kanunu'nda yapılan değişikliklerle demokrasi adına olumlu gelişmeler devam etmiş ise de; buna rağmen, Anayasa Mahkemesi'nin zgrlk yaklaşımına ve uygulamalarına gereksinim duyulmakta ve yapılan değişiklikler sonucunda dahi liberal demokratik anlayış bakımından Türk kanunları ve uygulamaları yetersiz kalmaktadır.

Asıl önemli problemlerden biri ise, normların demokratik olup olmaması kadar uygulama ve yorumlama sorunudur. Anayasa Mahkemesi hukuki bir kurum olmasına karşın, aslında siyasal alanı ilgilendiren konularda faaliyet göstermektedir. Bundan tr, Anayasa Mahkemesi'nin kararları ister istemez, bir yönüyle siyasi kararlar olmaktadır. Bunun nedeni, belki de Anayasa hukukunun bir “siyasi hukuk” veya “siyasetin hukuki erevesi” niteliğinde olmasındandır. Her Şeye rağmen, Anayasa hukuku bir “hukuk” dalıdır. Dolayısıyla, yargı faaliyetinde yapılması gereken, Anayasa Mahkemesi yelerinin konuyla ilgili siyasi kanaatlerine göre değil, Anayasa normlarında ifadesini bulan siyasi tercihlere göre karar vermektir (Erdoğan, 1993:171-172).

Siyasi Partilerin kapatılması konusundaki davalar incelendiğinde, Anayasa Mahkemesi'nin “laiklik” ve “devletin bölünmez bütünlüğü” konularında taviz vermeyecek

kadar hassas olduğu gör÷lmekte ve Anayasa Mahkemesi'nin kapatılma gerekçelerinde bu konular sık sık yinelenmekte, bu ilkeleri zedeleyen veya bu yönde faaliyette bulunan partileri rejimin kendisini koruması gereği ile hareket ederek kapatmaktadır. Bu yaklaşımı ile Anayasa Mahkemesi'nin “Anayasa ideolojisi”ni bütün partilerin “ideolojisi” haline getirme eğiliminde olduğu söylenebilir (Özkan, 2002:182). Anayasa Mahkemesi birçok kararında, kararlarını “insan hakları” anlayışına göre değil, “İdeoloji eksenli” olarak verdiği, kapatılma sebeplerinin ise, daha çok ideolojik sebeplerden kaynaklandığı söylenebilir.

Türkiye’de siyasal partilere ilişkin mevzuat ve uygulamanın partilerin demokrasideki işlevlerini zedelediği gör÷lmektedir. Siyasi Partiler Kanunu, partilerin oluşturacakları politikaların temel ilkelerini, yönünü hatta ayrıntılarını resmi ideoloji doğrultusunda tespit etmiş, aksi davranışları kapatma nedeni sayarak siyasal çoğulculuğu reddetmiştir. Aynı ideolojiye sahip politikaların savunulması siyasi partilerin bir devlet kurumu gibi algılanmasına yol açar ki, bu da demokrasinin özüne aykırı bir anlayıştır (<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anayargi/uygun.pdf>, 25.05.2007).

Elbette, siyasi partilerin demokratik rejim içerisinde sahip oldukları özgürlükler ve haklar, sahip oldukları düzeni yıkmak özgürlüğünü kapsayacak kadar geniş algılanamaz; fakat kapatma nedenlerinin Türkiye’de de uluslararası normlara ve AİHS’ ne uygun hale getirilmesi ve en önemlisi uygulamada Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin kararlarının dikkate alınması gerekmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına ve uygulamalarına bakıldığında “şiddet” ve “terör” içerikli partilerin kapatılma yaptırımına maruz bırakıldığı ve son çare olarak bu yaptırımın kabul gördüğü anlaşılmaktadır.

Arslan’ın yukarıda belirtilen ifadesinde de somutlaştığı gibi, Anayasa Mahkemesi parti kapatma kararlarında “İdeoloji eksenli” yaklaşımı kabul ederken, Avrupa İnsan Hakları

Mahkemesi ise “hak eksenli” yaklaşımı kabul etmiştir. Her iki mahkemenin ayrı yaklaşımlara sahip olduğu Anayasa Mahkemesi’nin demokrasiyi zedeleyebilecek “ideoloji eksenli” yaklaşımıyla hareket ederek zaman zaman faaliyet aşamasına geçmiş eylemler kadar, düşünceyi de cezalandırma yoluna gittiği görülmektedir. Bu sebeple de Anayasa Mahkemesi’nin verdiği birçok siyasi parti kapatma kararı, uluslararası boyuta taşınıp Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin önüne getirildiğinde Anayasa Mahkemesi kararları haksız görülerek tazminata mahkum edilmiştir, bu durum Türkiye’de siyasi partilerin kapatılmalarına ilişkin uygulamaların, gerekçelerin ve normların uluslar arası normlara uygun olmadığını, örtüşmediğini ve ortada demokrasi adına problemler olduğunu göstermiştir. Kaldı ki, siyasi partilerin kapatılması ise tam bir çözüm niteliğinde olmamış, kapatılan siyasi parti yerine aynı çizgide kısa bir sürede başka bir parti kurulmuştur.

Anayasa Mahkemesi, özgürlükleri esas kabul edip, yasaklamayı, sınırlamayı ve kapatma yaptırımını en son çare olarak uygulayarak demokrasiyi zedelemeyecek nitelikte kararlar vermelidir. “İfade özgürlüğü” kapsamında değerlendirilebilecek düşüncesev nitelikteki görüşleri cezalandırmak yerine, şiddet ve terör noktasına gelmiş faaliyetleri kapatma yaptırımında esas almalıdır.

Anayasa Mahkemesi bundan böyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarını dikkate alması gerekmektedir. Sözleşmenin 11. maddesinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yorumladığı biçimiyle uygulanmalıdır. Böylece, her iki mahkeme arasındaki uyumsuzluk ortadan kalkmış olacaktır.

Siyasal partilerin kapatılması rejimi, demokratik esaslara bağlanarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile uyumlu hale getirilmeli, Siyasi Partiler Kanunu’nun getirmiş olduğu yasaklar aşılmalı, Türk hukuku ve sözleşme arasındaki büyük farklılık azaltılmalıdır. Anti-

demokratik yasaklar yerine, daha genel ilkeler oluşturularak bu ilkeler doğrultusunda kanunlar liberal bir şekilde yorumlanmalı ve uygulanmalıdır.

9. KAYNAKLAR

Akyazıcı, S. (2001), *Siyasi Partilerin Kapatılması: "TİP, MNP, DEP ve RP*

Örnekleri", Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Balkanlar Ortadoğu ve Asya Gelişmeleri Bilim Dalı, İstanbul.

"AİHM' den RP Başvurusu'na Ret," 12 Nisan 2007.

(http://www.belgenet.com/dava/rp_aih.html).

Atar, Y. (1997), "Çağdaş Demokrasinin Siyasal Boyutu: Türkiye'de Demokratikleşme ve Anti-Demokratikleşme Göstergeleri", *Yeni Türkiye*, 97/17, Ankara.

Bakır, Ç. (1990), Anayasa Mahkemesi Kararlarında "Demokrasi", *Anayasa Yargısı*, Sayı 7:61-63, Ankara.

Başaran, M. S., "Refah Partisi'nin Kapatılması Kararı Üzerine Hukuki Bir İnceleme", *Liberal Düşünce*, Sayı, 3:9, Ankara.

Başgil, A.F. (1966), *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, Yağmur Yayınları, İstanbul.

Bingöl, Y. ve Akgün, Ş. (2005), "Demokratlıktan Muhafazakar Demokratlığa: Demokrat Parti ile Adalet ve Kalkınma Partisinin Karşılaştırmalı Bir Analizi", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1:7, Kocaeli.

Bulut, N., "Siyasi Parti Yasakları ve son Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Odaklaşma Olgusunun Kriterleri", 17 Aralık 2006.

(<http://www.jura.uni-sb.de/turkish/NBulut1.html>).

Case of United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey par. 56, 8 Şubat 2007.

(<http://www.dhdirhr.coe.fr/>).

Case of Freedom and Democracy Party v. Turkey par. 35, 12 Şubat 2007.

(<http://www.dhdirhr.coe.fr/>).

Case of Freedom and Democracy Party v. Turkey par. 40-48, 12 Şubat 2007.

(<http://www.dhdirhr.coe.fr/>).

Çam, E. (1990), *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul .

“Dış Basında Türkiye-AB İlişkileri”, 13 Nisan 2007.

(<http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/avrupabirligi/2001/08/03x08x01.htm>).

Dinç, G. (2001), “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Türkiye'nin Anlatım ve

Örgütlenme Özgürlükleri Üzerindeki Etkileri ” 17 Ocak 2007.

(<http://www.rightsagenda.org/main.php?id=63>).

Dörtkardeş, İ. (1998), “Avrupa’ya başvuru çözüm değil”, 13 Nisan 2007.

(<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1998/01/18/24763.asp>).

Erdoğan, M. (1999), *Anayasal Demokrasi*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Erdoğan, M. (1993), *Anayasacılık, Parlamentarizm, Silahlı Kuvvetler*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Gözübüyük, Ş. (1994), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, Turhan Kitabevi, Ankara.

Gözübüyük, Ş. (2000), *Türk Anayasa Metinleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Gülsoy, M. T., “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Ölçü-Norm ve Siyasal Alanın Sınırı Olarak Başlangıç İlkeleri”, 22 Mart 2007.

(<http://www.jura.uni-sb.de/turkish/TGuelsoy.html>).

Hakyemez, Y. Ş. (2000), *Militan Demokrasi Anlayışı ve 1982 Anayasası*, Seçkin Yayınları, Ankara.

Hakyemez, Y. Ş., “2001 Yılında Yapılan Anayasa Değişikliklerinin Siyasal Parti Özgürlüğü Üzerindeki Etkileri”, 23 Aralık 2006.

(<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anyarg19/hakyemez.pdf>).

İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi, 16 Ocak 2007

(<http://www.artvin.gov.tr/insanhaklari/ihs.pdf>).

Kaboğlu, İ., Ö. (1996), *Özgürlükler Hukuku*, Afa Yayınları, İstanbul.

Kapani, M.(1993), *Kamu Hürriyetleri*, 7.Baskı , Yetkin Yayınları, Ankara.

Kodamen, B. (1997), “Jakobenizm ve Demokrasi”, *Yeni Türkiye*, 97/17, Ankara.

Metin, Y. (2003) , “Siyasi Parti Kapatma Davalarında Ortaya Çıkan Ön Sorunlar”,

25 Aralık 2006, (<http://www.abchukuk.com/makale.html>).

Özbudun, E. (1977), *Siyasal Partiler*, AÜHF Y., Ankara.

Özbudun, E. (1995), *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara.

ÖZDEP-Türkiye Davası, 12 Şubat 2007.

(<http://www.mahkemeler.net/mahkeme-web-t/aihm/tcyaozdep.html>).

Özkan, M. A. (2002), *Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Türkiye’de Siyasi*

Partilerin Kapatılması Rejimi, Yayınlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Anayasa Hukuku Anabilim Dalı,

Konya.

Özok, Ö. (2004) , “Siyasal Partiler ve Demokrasi ”, 15 Ağustos 2006.

(<http://www.barobirlik.org.tr/>).

Perinçek, D. (1985), *Anayasa ve Partiler Rejimi*, 3.Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul

Refah Partisi, Davası Anayasa Mahkemesinin Gerekeçeli Kararı, 1 Nisan 2007.

(http://www.belgenet.com/dava/rpdava_g01.html).

Siyasi Parti Kapatma E.1993/1,K.1993/2,K.T.23.11.1993, *Anayasa Mahkemesi Karar*

Dergisi, Sayı: 30/2:917, Ankara.

Siyasi Parti Kapatma E.1971/1, K.1971/1, KT.20.5.1971, *Anayasa Mahkemesi Karar*

Dergisi, Sayı: 9:67, Ankara.

Siyasi Parti Kapatma E.1983/1, K.1983/2, KT.25.8.1983, *Anayasa Mahkemesi Karar Dergisi*, Sayı: 20:362-364, Ankara.

Siyasi Parti Kapatma E.1993/3, K.1994/2, KT.16.6.1994, *Anayasa Mahkemesi Karar Dergisi*, Sayı: 30/2, Ankara.

Siyasi Parti Kapatma E.1996/1, K.1997/1, KT.14.2.1997, *Anayasa Mahkemesi Karar Dergisi*, Sayı: 34/2, Ankara.

Siyasi Parti Kapatma E.1997/1, K.1998/1, KT.16.1.1998, *Anayasa Mahkemesi Karar Dergisi*, Sayı: 34/2, Ankara.

Tanör, B.(1991), *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, 2.Baskı,BDS Yayınları, İstanbul.

TESEV (2005), "Siyasi Partiler Kanunu ile İlgili Görüş ve Öneriler", 25 Şubat 2007.
(<http://www.tesev.org.tr/ddg/spk1711.php#>).

Teziç, E. (1976), *100 Soruda Siyasi Partiler*, Gerçek Yayınevi, İstanbul

Teziç, E.(1990), "Türkiye'de Siyasal Düşünce ve Örgütlenme Özgürlüğü", *Anayasa Yargısı*,90/7, Ankara.

Teziç, E. (1998), *Anayasa Hukuku (Genel Esaslar)*, 5. Baskı, İstanbul.

Turhan, M., "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Siyasi Parti Kapatma Davaları"
10 Mart 2007, (<http://www.abchukuk.com/makale/makale39.html>).

Turhan, M. (1997), "Siyasi Parti Kapatma Davaları", *Yeni Türkiye*, 97/17, Ankara.

Turhan, M.(2002), "Anayasa Mahkemesi'nin Fazilet Partisi Kararı", *Liberal Düşünce*, Sayı:7/27:33, Ankara.

Uygun, O., "Siyasi Partilerin Kapatılması Rejiminin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi", 29 Ocak 2007.

(<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/anayargi/uygun.pdf>).

Yaralı,U. K. (2006), "Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı", 24 Mart 2007.

(http://www.hukukcular.org.tr/yazi_detay.php?Yazi_id=25&yazar=29).

Yayla, A. (2003), *Siyaset Teorisine Giriş*, Liberte Yayınları, Ankara.

Yayla, A. (2001), “AİHM’nin RP Kararı Üzerine”, 15 Ağustos 2006.

(www.liberal-dt.org.tr).

Yüzbaşıoğlu, N. ve Erdoğan T., “Siyasi Partiler ve Milletvekili Seçimi Kanunlarına

İlişkin Görüşler”, 1 Kasım 2006.

(http://www.tugiad.org.tr/bultendosya/Siyasi_Partiler_ve_Millet_Vekili_Secimi.doc).

10. EKLER

10.1. EK-1. 2820 SAYILI SİYASİ PARTİLER KANUNU'NA GÖRE KURULAN SİYASİ PARTİLER

- Adalet Partisi, 1995, Ankara
- Adalet ve Kalkınma Partisi, 2001, Ankara
- Anavatan Partisi, 1983, Ankara
- Anayol Partisi, 1994, Ankara
- Avrasya Partisi, 2002, Ankara
- Aydınlık Türkiye Partisi, 1998, Ankara
- Bağımsız Cumhuriyet Partisi, 2001, Ankara
- Büyük Adalet Partisi, 1995, Ankara
- Büyük Birlik Partisi, 1993, Ankara
- Cumhuriyet Halk Partisi, 1923, Ankara
- Cumhuriyetçi Demokrasi Partisi, 2002, Ankara
- Çözüm Partisi, 2001, Ankara
- Değişen Türkiye Partisi, 1998, Ankara
- Demokrasi ve Barış Partisi, 1996, Ankara
- Demokrat Halk Partisi, 1999, Ankara
- Demokrat Parti, 1992, Ankara
- Demokrat Türkiye Partisi, 1997, Ankara
- Demokratik Halk Partisi, 1997, Ankara
- Demokratik Sol Parti, 1985, Ankara
- Devrimci Sosyalist İşçi Partisi, 1997, Ankara

- Doğru Yol Partisi, 1983, Ankara
- Emeğin Partisi, 1996, Ankara
- Eşitlik Partisi, 2001, Ankara
- Genç Parti, 2002, Ankara
- Gönül Birliği Yeşiller Partisi, 2000, Ankara
- Hak ve Özgürlükler Partisi, 2002, Ankara
- İşçi Partisi, 1992, Ankara
- Liberal Demokrat Parti, 1994, Ankara
- Lider Türkiye Partisi, 2001, Ankara
- Millet Partisi, 1992, Ankara
- Milliyetçi Hareket Partisi, 1969, Ankara
- Özgürlük ve Dayanışma Partisi, 1996, Ankara
- Radikal Değişim Projesi Partisi, 2001, Ankara
- Saadet Partisi, 2001, Ankara
- Sosyal Demokrat Halk Partisi, 2002, Ankara
- Sosyal Demokrat Partisi, 2001, Ankara
- Sosyalist Birlik Hareketi Partisi, 1999, Ankara
- Toplumcu Demokratik Parti, 2002, Ankara
- Türkiye Adalet Partisi, 1995, Ankara
- Türkiye Komünist Partisi, 2001, Ankara
- Türkiye Özürlüsü ile Mutludur, 1996, Ankara
- Türkiye Sosyalist İşçi Partisi, 1993, Ankara
- Ulusal Birlik Partisi, 1998, Ankara
- Ulusal Muhtariyet Partisi, 2001, Ankara

-Varlığımız Partisi, 2001, Ankara

-Yeni Türkiye, 2002, Ankara

-Yurt Partisi, 2002, Ankara

-Yeni Yüzler Partisi, 2002

(<http://www.byegm.gov.tr/on-sayfa/siyasipartiler/siyasi-partiler.htm>, 23.05.2007).

11. ÖZGEÇMİŞ

1982 yılında Tokat'ta doğdu. İlk ve Ortaöğrenimimi Tokat'ta tamamladıktan sonra, Yüksek Öğrenimini 9 Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tamamladı. 2 yıldır Tokat Barosuna kayıtlı olarak serbest avukatlık yapmaktadır.